

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Telesaade „Võsareporter“: vaatajate tõlgendusi

Bakalaureusetöö

Koostaja: Liis Velsker
Juhendaja: Külliki Seppel (MA)

Tartu
2012

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	6
1.1. Television kui meedium	6
1.1.1. Audiovisuaalse kanali spetsiifika	8
1.1.2. Narratiiv ja polüsemantilisus	9
1.1.3. Tõsieluteleviseiooni mõiste ja formaat	10
1.1.4. „Võsareporter“ formaat	12
1.2. Auditooriumi defineerimine	13
1.2.1. Tõsieluteleviseiooni auditoorium	14
1.2.2. Tõsieluteleviseiooni kriitika	15
1.2.3. Ajakirjanduseetika tõsieluteleviseiooni kontekstis	16
1.3. Tarvete ja tasude kontseptsioon	17
1.4. Retseptiooniuringud	20
1.5. „Võsareporter“ jälgimine telerivaatamise kontekstis	22
1.6. Seminaritöö kokkuvõte	23
1.7. Empiiriliste ja teoreetiliste lähtekohtade kokkuvõte	25
2. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA UURIMISKÜSIMUSED	28
3. MEETOD JA VALIM	30
3.1. Kvalitatiivse meetodi kirjeldus	30
3.2. Intervjuude läbiviimine	32
3.3. Valim	36
4. TULEMUSED	38
4.1. Intervjueeritavate telerivaatamise harjumused	38
4.2. „Võsareporter“ vaatamise motivatsioon	41
4.2.1. Isiklik huvi saate suhtes	41
4.2.2. Saate formaat ja funktsioon	43
4.2.3. Ootused saatele	47
4.2.4. Saade emotsioonide, tunnete ja mõtetegevuse tekitajana	52
4.2.5. Intervjueeritavate suhtumine saate tegelastesse	53

4.2.6. Intervjueeritavate suhtumine saatejuhti.....	55
4.3. Kahe kaasuse tõlgendused.....	58
4.3.1. Samastumine saates osalejatega	59
4.3.2. Ohvri ja süüdlase rollid intervjueeritavate hinnangul	62
4.3.3. Saatejuhi roll intervjueeritavate hinnangul.....	64
4.3.4. Intervjueeritavate tajutud eetilised dilemmad	65
4.4. „Võsareporter“ Eesti elu taustal	68
4.5. Saates osalemise kogemus	70
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	73
5.1. Järeldused	73
5.2. Diskussioon	78
5.3. Meetodi kriitika	81
<i>KOKKUVÕTE</i>	82
<i>SUMMARY</i>.....	84
KASUTATUD KIRJANDUS	86
LISAD.....	89
Lisa 1. Semistruktureeritud intervjuu kava.....	86
Tabelite nimekiri	
Tabel 1. Informatsioon intervjueeritavate kohta.....	32
Tabel 2. Vaatajatüübid vaatamise intensiivsuse alusel.....	42
Tabel 3. Intervjueeritavate tajutud saate formaat ja funktsioon	45
Tabel 4. Saate formaadi ja funktsiooni tajumise hoiakurühmad	46
Tabel 5. Saate ootuste alusel loodud vaatajatüübid	50
Tabel 6. Saates osalejate tüübid intervjueeritavate hinnangul.....	53
Tabel 7. Erinevate hoiakurühmade saatejuhitüübid	57

Sissejuhatus

Eesti telemaastikku on viimase viie aasta jooksul tugevalt raputanud sensatsiooniline ja kõmuline telesaade „Võsareporter“. Kogudes parajal määral tulihingelisi fänne, salajasi austajaid ning teravaid kritiseerijaid ja põlastajaid, pole „Võsareporter“ kordagi Eesti kümne vaadatuima telesaate tabelist välja langenud. Palju on räägitud nn „Võsareporterit“ fenomenist – kelle hulgas ja mistõttu on saade nõnda vaadatud ja populaarne? Selle uurimisküsimuse püstitan ka järgnevas bakalaureusetöös.

Saate toimetused ja saatejuht tituleerivad ennast kodulehel inimeste päästjatena ja aitajatena: „Eesti tele-eetri hirm ja arm Peeter Võsa on taas platsis, et maailma paremaks ja puhtamaks paigaks muuta. Ka sina saad selles pühas ürituses kaasa lüüa!“ (Kanal 2 2012) Saatejuht Peeter Võsa ei häbene end rahvakangelaseks kuulutada, kui tema vihjetelefonile pöörduvad mures inimesed abi saamiseks tihtipeale varem kui riiklike instantside poole. Nõnda kinnitatakse ka 12. detsembri „Võsareporteris“ osalenud proua: „Mulle on juba korduvalt öeldud, et kui keegi ei aita, siis Võsa Pets ikka aitab, sest kohtuveskid jahvatavad liiga aeglaselt. Midagi pole teha.“

Bourdieu on kirjutanud, et televisioonist, mis väidab end olevat jäädvustamisvahend, saab märkamatuks ja tasapisi reaalsuse loomise vahend. „Me nihkume järjest enam maailma poole, kus televisioon kirjutab ette kogu sotsiaalse elu. Televisioonist saab vahekohtunik, kellele pole ligipääsu sotsiaalsele ja poliitilisele olemisele“ (Bourdieu 1999:17).

Tõsielutelevisioon on laia leviku ja vaatajate kõrge reitinguga muutunud uue ajastu audiovisuaalse kultuuri märksõnaks, mille uurimisega pole teadlased kaugeltki lõpule jõudnud (Hill 2005). Bakalaureusetöö raames pole varem tehtud põhjalikku uuringut selgitamiseks, milline auditoorium, mis põhjustel ja millise pilguga „Võsareporterit“ jälgib, mida pakub neile teiste inimeste argimurede lahendamine, nende musta pesu pesemine tele-eetris. Autorit huvitab, kuidas suhtub auditoorium saate osalistesse, millises rollis tõlgendatakse saatejuhti olevat ning kui reaalne saade nende jaoks tundub.

Bakalaureusetöö eesmärk on seega uurida „Võsareporterit“ vaatamise põhjusi ja motiive ning saate vaatajate tõlgendusi saate sisu, tegelaste ja saatejuhi suhtes. See tähendab ka uurida

vaatajate arvamust saates esinevate eetiliste dilemmade kohta ning analüüsida nende hinnanguid telesaatele laiemas Eesti elu kontekstis.

Bakalaureusetöö raames viin saate auditooriumist moodustatud valimiga läbi kümme süvaintervjuud ning näitan intervjueeritavatele kahte valitud saatelõiku, mis aitavad leida vastust püstitatud uurimisküsimustele.

Käesolev töö jaguneb viieks põhiosaks ehk peatükiks. Esimene osa keskendub teoreetiliste ja empiiriliste lähtepunktide tutvustamisele. Peatükis annan ülevaade televisioonist kui meediumist, auditooriumi defineerimisest, tõsielutelevisiooni ning selle auditooriumi iseloomustavast teooriast. Tutvustan tarvete ja tasude kontseptsiooni ning retseptsiooniuringuid. Lisaks toon välja 2010. aastal Salme Rannu magistritöös läbiviidud uuringus leitud seosed Eesti teleauditooriumi telerivaatamise ja „Võsareporter“ jälgimise vahel. Esitan Rannu koostatud vaatajatüübid, kelle telekavasse kuulub „Võsareporter“. Viimaks annan ülevaate bakalaureusetööle eelnenud seminaritööst.

Töö teises osas püstitan uurimistöö eesmärgi ja uurimisküsimused. Seejärel selgitan meetodit ja valimit. Tulemuste peatükis esitan uurimisküsimuste kaupa süvaintervjuude tulemused. Viienda peatüki sisuks on tulemuste järeldused, teoreetiliste ja empiiriliste lähtekohtadega seotud diskussioon ning meetodikriitika. Töö lõpetavad eesti- ja inglisekeelne kokkuvõte. Bakalaureusetöö lisades on esitatud ka intervjuu kava ning intervjuude transkriptsioonid.

Täna käesoleva bakalaureusetöö juhendajat Külliki Seppelit, kes mind uurimuse koostamisel ja valmimisel igati aitas ja toetas. Samuti tänan kõiki töö raames intervjueeritud inimesi.

1. Teoreetilised ja empiirilised lähtekohad

Käesolevas peatükis annan esmalt ülevaate televisioonist kui meediumist, tutvustan tõsielutelevisiooni ja „Võsareporterit“ formaati. Teises alapeatükis defineerin auditooriumi mõiste, toon välja tõsielutelevisiooni auditooriumit kirjeldava teooria, tõsielutelevisiooni kriitika ning analüüsin ajakirjanduseetikat tõsielutelevisiooni kontekstis. Seejärel esitan motiivide ja põhjuste selgitamiseks tuginetud tarvete ja tasude kontseptsiooni ning tõlgenduste uurimisel lähtunud retseptiooniuringud. Lisaks kirjeldan Rannu magistritöö alusel „Võsareporterit“ jälgimist üldise telerivaatamise kontekstis ja annan ülevaate bakalaureusetööle eelnenud seminaritööst. Peatükk lõpeb kokkuvõttega, mis on aluseks uurimisküsimuste püstitamisel. Kokkuvõttes määratlen, millises kontekstis „Võsareporterit“ vaatlen ning milliseid eeldusi annavad empiirilised ja teoreetilised lähtekohad auditooriumi uurimiseks.

1.1. Televisioon kui meedium

Tänapäeval leidub televiisor praktiliselt igas kodus, mistõttu on selle massimeediumi kaudu võimalik jõuda pea kõigi inimesteni (Bourdieu 1999). Tänu levi võimsusele püüab televisioon jõuda aina laiema publikuni ning kipub ajakirjandusväljal majanduslikult ja sümboliliselt domineerima. Kuivõrd televisioon on paljude inimeste jaoks, kes ei loe regulaarselt päevalehti, ainus infoallikas, on see Bourdieu (1999:14) sõnul justkui monopol rahvastiku „ajude vormimisel“.

Teoreetikute hinnangul seisneb televisiooni populaarsus lisaks varieeruvatele sotsiaalsetele sihtrühmadele ka meediumi mitmekülgses vaatamise „režiimides“ (Hartley 1984b, Fiske 1987 kaudu). Nõnda on telerit võimalik vaadata n-ö ekraani ette „liimitult“ kui ka oma muude argitoimetuste kõrvalt. Hartley hinnangul on selle režiimi peamisteks eelistajateks just koduperenaised, keda tõmbab ekraani ette alles konkreetne huvitekitaja või tähelepanutõmbaja. 1985. aastal viidi läbi uuring Briti telerivaatajate harjumuste kohta, millest selgus, et enamus inimesi teeb telerijälgimise ajal midagi muud: koovad, loevad ajalehti, kaisutavad kedagi, räägivad juttu, tegelevad kodutöödega ning liiguvad ruumis sissevälja. McQuail, Blumler ja Bown (1972, Fiske 1987 kaudu) tõid välja, et paljud naised, kes

üks kodu on, panevad teleri mängima seetõttu, et taustaheli tekitab neis vähem üksildast tunnet. Fiske (1987) arvates iseloomustavad televiisorit kui meediumit märksõnad „kodune“ ja „familiarne“. 2000ndatel brittide hulgas läbiviidud tõsielusaadete vaatamise uuringust selgus, et mehed on naistega võrreldes juhuslikumad ja vähem järjepidevad vaatajad. Samas tuli esile, et peamiseks telerivaatamise ajaks oli nii naiste kui ka meeste puhul ja erinevates vanuserühmades õhtune kellaaeg, mil tullakse töölt või koolist koju. Just õhtusel ajal oli telerivaatamine ühine perekondlik traditsioon (Hill 2005). Shattuci (1997) on vastupidisel seisukohal ning leiab, et telerivaatamine on pigem privaatne kogemus, mis toimub privaatsetes keskkonnas ning kus iga vaataja harjumused on väga erinevad.

1990ndate lõpul uuris Pertti Alasuutari Soome televaatajate arvamusi ja hinnanguid televisiooni kohta. Alasuutari (1999:11) avastas, et meediatarbimine (eriti televisiooni puhul) on inimeste jaoks kohati justkui moraali küsimus. Näiteks, kui inimesed räägivad oma televiisori vaatamisest, üritavad nad alati selgitada või õigustada, miks nad mõnda sebiooperit või teist fiktsioonilist programmi vaatavad. Samal ajal peavad nad aga uudiste ja muude päevakajaliste saadete vaatamist oma kodanikukohuseks. Alasuutari tõdes, et televisioon on vaatajate hulgas jätkuvalt emotsionaalne ja vastuolulisi arvamusi ning vaidlusi tekitav teema. Paljud uuritavad pidasid televisiooni ohtlikuks, uskudes, et see võib muuta pilti ja arusaama reaalsest maailmast ja elust, eriti laste silmis. Seevastu leidsid mitmed inimesed vastupidiselt, et televisiooni on väga oluline kultuurikandja.

2003. aastal Emori läbiviidud eestlaste telerivaatamise harjumuste küsitlus tõi välja neli käitumis- ja meediatarbimise malliga gruppi: „massimeedia kulturnik (38% Eesti elanikest), kes on 40aastane või vanem ja vaatab telerit suhteliselt vähe, kuni 2 tundi päevas, ning see aeg on sisustatud eelkõige uudiste, telelavastuste, dokfilmide ning kultuuri-, ühiskonnaelu ja poliitikasaadetega; kõigesööja (28%) on 25-39 aastane maanoor, kes veedab teleri ees 3-4 tundi, nv üle 5 tunni, ning vaatab kõike suhteliselt valimatult; meelelahutaja (25%) on noorem 15-24 aastane, kes veedab teleri ees üle 5 tunni päevas ja kelle eelistuste hulgas on noortesaated, kõikvõimalikus žanis filmid, politsei- ja kriminaalsarjad; kõrgkultuuri kulturnik (9%) on pigem naissoost tippspetsialist või üliõpilane, kes vaatab telerit väga vähe või üldse mitte, jälgides sealt ainult uudiseid“ (Emori...2012). Emori uuringust võib järeldada, et enamiku eestlaste jaoks on telerivaatamine suur osa nende igapäevaelust ning oluline kodune tegevus. Samas on telerivaatajate eelistused väga erinevad ning sõltuvad ilmselt ka inimese

kultuurilisest taustast. Arvatavasti pole näiteks kõrgkultuuri kulturnik seisukohal, et televisioon on väga oluline kultuurikandja ning peab seda pigem ohtlikuks ja reaalsustajule kahjulikuks. Massimeedia kulturnik võib olla vastupidisel seisukohal, kuna jälgib palju uudiseid, päevapoliitilisi saateid ja kultuurisaateid ning dokfilme. Kõigesööja jaoks on televisioon ilmselt kodune kaaslane, mille sisust on tähtsam selle olemasolu. Kahjuks ei anna konkreetne uuring täpseid andmeid telerivaatamise aktiivsuse ja eelpool mainitud režiimide kohta, mistõttu pole võimalik oletada, kuivõrd mängib teler inimestel taustaks ning kuivõrd seda tähelepanelikult jälgitakse.

Alates 2003. aastast on Eestis kasutusel TNS Emori teleauditooriumi mõõdikuuring, varasemalt kasutati päeviku-uuringuid. Teleauditooriumi mõõdikuuringus osaleb üle 275 perekonna ehk kokku ca 610 inimest (alates nelja aasta vanustest), kelle telekanalite vaadatavust kaardistatakse üheminutilise täpsusega. Aprillis 2012 vaatasid Eesti elanikud televiisorit keskmiselt 3 tundi 57 minutit päevas. 20 vaadatuima telesaate edetabelis, kus arvestati vaatajaid saateminuti kohta, hoidis „Võsareporter“ 152 000 vaatajaga 7. kohta. Kõige populaarsem oli 220 000 vaatajaga „Pealtnägija“. Suurima vaatamisaja osakaaluga telekanal oli aprillikuus Kanal 2, kus „Võsareporter“ oli sarjade „Pilvede all“ ja „Kelgukoerad“ järel kolmas (Emori...2012). Kui eestlane jälgib televiisorit ühes päevas keskmiselt ligi neli tundi, võib seda lugeda väga populaarseks meediumiks, millel on lai vaatajaskond ja suur mõju. Telesaatel „Võsareporter“ on selles meediumis arvestatavalt suur vaadatavus.

1.1.1. Audiovisuaalse kanali spetsiifika

Sarnaselt ülejäänud tänapäeva meediale, muutub ka televisioon Fairclough'i (1995:10) sõnul turu survele aina enam meelelahutuslikumaks. Just turuvõitluse pärast pöörduvad telekanalid järjest enam kõmulehetrikkide juurde (Bourdieu 1999:42). Bourdieu kriitiline käsitlus leiab, et kui televisioon püüab jõuda aina laiema publikuni, olla kõigile meele järgi ning igäüht puudutada, kasutades selleks nn toortooteid nagu *talk show*'d, lõigud elust, läbielatud looritamata paljastused, mis tihti on äärmuslikud ja rahuldavat teatavat vuajerismi ja ekshibitsionismi vormi, seab ta ajakirjandusliku ja kultuurilise välja suure probleemi ette (ibid.).

Audiovisuaalse kanali peamine oht on sarnaselt Soome telerivaatajate hinnangule Bourdieu (1999:17) arvates see, et visuaalil ehk pildil on omadus tekitada midagi, mida nimetatakse „reaalsusefektiks“. Pilt võib panna teatavat asja nägema, ja panna meid uskuma sellesse, mida ta nägema paneb. Igasugune reportaaž eeldab reaalsuse sotsiaalset konstrueerimist, mis võib ühiskonnale avaldada kas mobiliseerivat või demobiliseerivat mõju (ibid.).

Fiske (1987:5) hinnangul iseloomustavad televisiooni kolmel tasandil toimivad koodid: „(1) reaalsus: nt väline ilme, rõivastus, käitumine, žestid, eneseväljendus, häääl, keskkond, (2) representatsioon: nt kaamera, valgustus, montaaž, taustaheli ning (3) ideoloogia: nt individualism, rass, klass, materialism, patriarhaalsus, kapitalism“. Kusjuures narratiivi loovad just representatiivsed koodid, mis esitavad konflikti, tegelast, tegevustikku, dialoogi, rollijaotust, tegevuspaika.

Televisioonis tekitab auditoorium erilise efekti: ta avaldub ajanappuse survena. Samas püüab televisioon ajanappuses ja kiiruses esitada oma tekste ja lugusid arusaadavalt ja lihtsalt, rääkides seejuures nn „käibetõdedega“ (Bourdieu 1999:24). „Käibetõed“ on üldiselt omaks võetud, lihtsad, labased, kokkuleppelised ja ühised ning nende vahetamine ei nõua pikemat mõtlemist. Seega privilegeerib televisioon teatavat hulka *fast-thinker*’eid, kes pakuvad kultuurilist *fast-food*’i.

1.1.2. Narratiiv ja polüsementilisus

Narratiiv ja keel on kaks peamist kultuuri ja kommunikatsiooni protsessi igas ühiskonnas. Televisioon koosneb mitmetest erinevatest narratiividest. Narratiivi on nii teledraamas, uudistesaaates, dokumentaalfilmis ja -saates, telemängus kui ka spordiülekanandes (Fiske 1987). Narratiivne struktuur demonstreerib, et inimesed ja kohad ei ole teleekraanil suvalised ja juhuslikud, vaid mõistuspärased. Samuti jälgitakse tegevustiku ajalisi-ruumilisi hargnemisi (Chatman 1978, Fiske 1987 kaudu). Nagu eelpool mainitud, on realistlik narratiiv, mida kasutatakse ka „Võsareporteris“, dominantne viis televisiooni representatsiooniks. Realistlik narratiiv arenes algupärastest narratiividest nagu film või romaan. Televisioonis on loo jutustamiseks samuti kindlad konventsioonid (nt karakter, konflikt, lahendus) nagu on kirjanduses ja kinematograafias. See aga tähendab, et klassikaline realistlik narratiiv ei ole objektiivne reaalse maailma esitamine, vaid see näib sellisena. Realistliku narratiivi puhul on iga detail erinevalt fiktsioonilisest narratiivist loogiline, loo jutustamisel esitatakse kõik

vajalikud infokillud, et vaataja saaks loost aru (Fiske 1987). „Televisioon taotleb dramatiseerimist sõna kahes tähenduses: ta lavastab, pildistab sündmuse, ja ühtlasi liialdab selle tähtsust ja tõsidust, dramaatilisust ja traagilist iseloomu“ (Bourdieu 1999:15).

Teoreetikute hinnangul iseloomustab massimeediat polüsemantilisus. See tähendab, et ühest telesaatest võib leida mitmeid potentsiaalseid tähendusi ja sama saadet naudib väga erinev vaataja, kellel on väga erinev tõlgendus (Fiske 1987). Fiske toob televisiooni polüsemantilise teksti ühe tunnuseks välja „iironia“, mille klassikaline definitsioon on öelda üht, kuid mõelda selle all midagi muud. Selline polüsemantiline vahend võib aga vaatajas luua vääristunud arusaamu. Teise vahendina toob Fiske välja „metafoori“, mis hõlmab alati kahte diskursust, kus üht mõistet kirjeldatakse teise kaudu. Televisioonis kasutatakse palju sissejuhatavaid nn „akna nalju“ (*window joke*), mille funktsioon on vaatajas saate kangelase suhtes sümpaatiat tekitamine. Freudi teooria kohaselt kasutatakse nalja just allasurutud, rõhutud, soovimatutest tabuteemadest tingitud ärevuse leevendamiseks (Fiske 1987:12). Peamiste teemadena tuntakse soolisi, rassilisi, etnilisi, rahvuslikke jms iseärasusi. Polüsemantilised vahendid on ka vastandumine ja liialdamine.

1.1.3. Tõsieluteleviseiooni mõiste ja formaat

Reality TV ehk tõsieluteleviseiooni all mõistetakse enamasti populaarseid tegelikkust kujutavaid teleprogramme, kuhu on kaasatud avalikkusele tundmatud tavainimesed. See on žanr, mis paigutub meelelahutuse ja informatsiooni, dokumentalistika ja draama vahele (Hill 2005:2). Hilli teooria kohaselt kasvas tõsieluteleviseioon välja tabloidajakirjandusest, dokumentaalteleviseioonist ja populaarsest meelelahutusest. Tõsielusaadete edulugu sai alguse 1990ndatel, ajal, mil telekanalid otsisid lahendusi majandusraskustele. Algselt tähendas tõsielulisus seda, et teatud USA telesaadetes hakati filmima tööpostil olevaid politseinikke (Hill 2005). Hiljem arenesid juba konkreetsed tõsielusaadete programmid, näiteks USA-s oli üks esimesi taolisi “Survivor“. Eestis telelinastus samalaadse sisuga sari „Robinsonid“. Eelkõige peetakse tõsieluteleviseiooni sensatsiooniliseks ja kõmuliseks televisiooniks (ibid.).

Sellel žanril on väga erinevaid alaliike: päästmise ja ellujäämisega seotud saated (nt „112“ või „Rääkimata lugu“); valvavad ja pealt jälgivad saated („Varjatud kaamera“); *fly-on-the-wall* stiilis saated, kus kaamera proovib spontaanselt, märkamatu ja segamatu ette planeerimata

tegevust filmida; elustiilisaated, kus muudetakse kellegi välimust või koduinterjöörü („Stiilipäevik”); emotsionaalse, psüühilise ja füüsilise väljakutsega mänguformaadid („Robinsonid”); eksperimendisaated; talendisaated („Eesti otsib superstaari”) jt.

„Võsareporter” ühildub siin pakutud alaliikidest ilmselt kõige enam *fly-on-the-wall* stiilis saateformaadiga, kus kaamera liigub spontaanselt sündmuspaigal ringi. Samas pole kaamera „Võsareporteris” nii märkamatu, kuna mitmed osalejad ja ka saatejuht pöörduvad ise otse telekaamerasse. Tõsielutelevisiooni formaadi juures toovad teoreetikud [varem mainitud ka televisiooni puhul] iseloomuliku omadusena välja tootmise kiiruse ja odavuse (Manga 2003).

Kõige iseloomulikumaks tõsielusaate formaadi tunnuseks on avalikkusele tundmatute inimeste kasutamine saate tegelastena. Tihti minnakse saate käigus ka nende privaatsfääri. Ameerikast pärinev kõmukultuur propageerib nõrgemate ekspluateerimist ja ohvrikultuuri, kus *talk show*’des keerleb temaatika peamiselt seksi, vägivalda, kuritegevuse ja saatekülalisega juhtunud traagilise sündmuse ümber (Shattuc 1997:2). Tõsielushow’des esitatud lood on üles ehitatud inimlikule huvile (*human interest*) ning loo atraktiivsus ja tõmbenumber ongi saates osaleja. Siibaku (2005) uurimistööst *talk show* Mamma Mia põhjal selgus, et vaatajate jaoks muudavad saate atraktiivseks just tavainimesed, kelle reaalsed probleemid tugevdavad ka auditoriumi usku saate legitiimsusesse ehk tõepärasusse. Tihti kujutatakse neid inimesi ka stereotüüpsetena: alkohoolik, üksikema, töötu jt (Shattuc 1997). Saated on kohati justkui ideoloogilised debatid ja kohtupidamised saates osaleja sotsiaalse käitumise ja selle aktsepteerimise üle. Teleprodutsent Peter Bazalgette kirjeldas tõsielutelevisiooni terminiga „tõsieluline meelelahutus” (*reality entertainment*). Ta arvas, et populaarseid tegelikkust kujutavaid programme iseloomustab pigem inimlik huvi kui reaalsus (Hill 2005:45). Vastupidiselt Bazalgette’ile leiab Siibak (2005), et vaatajate jaoks on ühelt poolt oluline temaatika erakordsus, teisalt ka probleemide elulisus ja relevantsus.

Meelelahutusele orienteeritud telesaadete puhul tõmbavad kriitikud paralleele Bahtini „karnevali” kontseptsiooniga, mis tähendas keskaegse karnevali ajal ajutiselt kehtivast korrast, klassiseisusest, ja moraalnormidest vabanemist (Bakhtin 1968, Fiske 1987 kaudu). Seega on nii keskaegsele karnevalile kui ka tänapäevastele meelelahutuslikele telesaadetele omane rohke naer, mõõdutunde puudumine, halb maitse, solvangud ja degradeerimine ehk

väärtuspõhine allakäik. Karneval on justkui liialdatud mäng, mille reegleid kehtestab ainult tema enda vabadus.

Shattuci (1997) hinnangul on enesebiraamatud ja *talk show*'d muutnud Ameerika justkui piripilli (*crybabies*) riigiks, kus peasa mängivad emotsioonid. Saate formaadid tuginevad avameelsetele ülestunnistustele, näoilmetele, naerule ja pisaratele, mida nimetatakse ka tuntud USA *talk show* järgi „oprahluseks”. Oprah'i näitel kirjutab Shattuc, et selliste saadete saatejuht kasutab teatud teemade juures isiklikku kogemust enda võimu kehtestamiseks (ibid.). Bourdieu (1999) sõnul peab iga ajakirjanik, kes tahab, et tema sõna maksaks, figureerima mõnes telesaates, kuna televisioonil on meediumina tugev mõjuvõim. Siinkohal võib oletada, et ka „Võsareporterit” saatejuht kasutab enda kogemust teatava võimu kehtestamiseks.

Bourdieu (1999) arutleb ka selle üle, miks on keegi nõus tavalises telesaates osalema. Tema hinnangul ei minda televisiooni mitte sel põhjusel, et midagi öelda, vaid selleks, et ennast näidata ja olla nähtav. „Teleekraanist on saanud tänapäeval Narkissose peegel ehk nartsissisliku ekshibitsionismi paik” (Bourdieu 1999:10). Laialt on levinud ka mõiste „viieteist minuti kuulsus”, mille korral inimesed kaotavad ekraanile pääsedes ja teatava hetkelise sotsiaalse staatuse saavutamise hirmu avaldada detaile oma isikliku elu kohta (Priest 1995, Shattuc 1997 kaudu).

1.1.4. „Võsareporterit” formaat

Antud uurimistöö uurimisobjekt Kanal 2 telesaade „Võsareporterit” ei ole välismaalt ostetud tõsielusaate programm, kuid ühildub kõige paremini varasemalt pakutud *fly-on-the-wall* stiilis saateformaadiga, kus kaamera liigub spontaanselt ja ette planeerimata otse sündmuspaigal ringi. Telesaade „Võsareporterit” on arenenud saatejuhi Peeter Võsa nn fenomenile toetudes, kasvades välja tema varem juhitud saatest „Politseikroonika”. Seega ei saa „Võsareporteritit” analüüsida võrdväärselt väljatöötatud tõsielusaadete programmidega. Sellegipoolest ühildub „Võsareporteritit” žanrilt kõige paremini tõsielusaatega, vastates selle formaadi ühele peamisele tunnusele: teleekraanil on peaaegu eranditult esindatud avalikkusele tundmatud inimesed. Hill (2005) tõdes, et auditoorium määratleb tõsielusaate žanri just selle tunnuse järgi, et need, keda näidatakse, on avalikkusele tundmatud inimesed.

„Võsareporter“ on üles ehitatud tavaliselt 2-3 erineva juhtumi käsitlemisele, mille on varem saate tiim neile laekunud vihjete põhjal välja valinud. Saate käigus võtab saatejuht võimaluse korral ühendust kõigi osapooltega ning üritab tekkinud probleemi, segadust, konflikti lahendada. Seega on „Võsareporteris“ tegemist ka teatava sotsiaalse kohtupidamisega saates osalejate sotsiaalse käitumise üle, mis on, nagu varem mainitud, tõsielusaadetele väga omane. Saate tegevustik hargneb üldjuhul otse sündmuste keerises, sündmuspaikadeks on asjaosaliste kodud, ettevõtete ruumid, kohad, kus inimesed oma probleemi küüsis vaevlevad. Samuti on saatele iseloomulik tegelasi „üllatada“ ette teatamata, näiteks filmida asjaosalist ilma eelneva kokkuleppeta.

1.2. Auditooriumi defineerimine

Auditooriumi mõistet saab defineerida mitmel viisil. Algne arusaam auditooriumist tähendas inimeste füüsilist koosviibimist mingis teatud kohas, nagu näiteks rahva kokkutulekul Kreeka ja Rooma suurtel arenidel meelelahutuslikul, poliitilisel vm eesmärgil. Esmaste meediauurijate massikommunikatsiooni mudelis (allikas → kanal → sõnum → vastuvõtja → mõju) tähistas sõna „auditoorium“ vastuvõtjate kogumit (McQuail 2003).

McQuail (2003: 322) defineeris auditooriumi mõiste nii: „Auditoorium on sotsiaalse konteksti produkt (millega kaasnevad sarnased kultuurilised huvid, arusaamad ja infovajadus) ning samas ka vastutus teatud meediakorralduse skeemile“. Selle definitsiooni järgi saab auditooriumi kirjeldada erinevate parameetrite kaudu:

- 1) koha kaudu, nt kohalik meedia
- 2) inimeste kaudu, nt sotsiaaldemograafiliste omaduste või väärtuste, hoiakute alusel
- 3) meediumi või kanali kaudu, st tehnoloogia või organisatsiooniga
- 4) teadete sisu kaudu, st žanri, stiili, teemaga
- 5) aja kaudu, nt päevane või õhtune, muutuv või püsiv auditoorium

Antud töös on „Võsareporter“ auditoorium defineeritud ühelt poolt meediumi (televisioon, Kanal 2) eelistuselt ning teadete sisu ehk žanri kaudu (tõsielutelevisioon). Teisalt on auditoorium defineeritud ka teise punkti ehk inimeste kaudu, nende väärtuste, hoiakute, huvide ja tõlgenduste, aga ka sotsiaaldemograafiliste omaduste alusel.

McQuail tõstas ka küsimuse, kas meedia sisu peegeldab või peaks peegeldama sotsiaalset reaalsust ja kui see on nii, siis millist või kelle reaalsust peegeldatakse. Ta lisab, et ajaloolaste, antropoloogide ja sotsioloogide arvates osutab meedia sisu teatud aja, koha või sotsiaalse grupi väärtustele eeldusel, et meedia vastab üldiselt inimeste hulgas levinud lootustele, hirmudele ja uskumustele ning peegeldab üldisi väärtusi (McQuail 2003:274).

1.2.1. Tõsielutelevisiooni auditoorium

Stereotüüpsed arvamused leiavad, et rämpstelevisiooni vaatavad madalama haridustaseme ja sissetulekuga töölisklassi esindajad ehk marginaalsem ühiskonnakiht, kuigi see pole leidnud teaduslikult selget kinnitust (Manga 2003). Selle versiooni järgi suhtuvad domineerivad klassid tõsielusaadetesse tülgastuse ja põlastusega, pidades žanri ohtlikuks ja püüdes taolisi telesaateid marginaliseerida (ibid.). Nichols (1994, Bilteryst 2004 kaudu) defineeris tõsielusaadete sihtgrupina keskklassi, kes end muutavas kapitalistlikus ühiskonnas alatasa sotsiaalse allakäigu trepi serval leiab seisvat. Paljud teoreetikud usuvad, et tõsielusaadete vaatamise ajendiks on keskklassi soov end paremini tunda (Bilteryst 2004). Juba tarvete ja tasude kontseptsioon tõi välja auditooriumi olulise vajaduse: samastumisvõimaluse. Representeerides tavainimesi, garanteerib tõsielutelevisioon selle võimaluse. Kuivõrd tõsielusaadete formaat kipub sõna andma veidratele friikidele, tunnebki vaataja end „paremana, targemana ja ilusamana”.

Auditooriumi telesaate valiku põhimõte on kohati vastuoluline. Ühest küljest on selleks soov otsida vaatemängu, sensatsiooni (Bourdieu 1999). Meelelahutuslike telesaadete vastuvõttu iseloomustab vahetu reaktsioon: naeratus, silmade pööritamine ja hüüatused nagu „Issand jumal!“ (Shattuc 1997:13). Teisalt on saadete temaatika ja sisu juures oluline aspekt vaatajate jaoks igapäevaelulisus ja reaalsus (Dahlgren 1995, Manga 2003). Olulise tunnusena on tõsielutelevisiooni auditooriumi puhul välja toodud, et publik ootab selle žanri puhul loolt alati õnnelikku lõppu (Hill 2005). Vaataja loodab, et reaalsed probleemid leiavad lahenduse. Just naissoost vaatajad toovad Manga (2003) intervjuudes saate meeldivuse juures välja selle aitava, hooliva ja kaasatundva funktsiooni. Samas mainib üks Manga naisintervjueeritav, et ta naudib hoopis seda, kui keegi end kaamera ees lolliks teeb.

Hill (2005) tõstatab raamatus „Reality TV“ küsimused selle kohta, kui reaalseks inimesed tõsielutelevisiooni peavad ja kui kriitilised nad sellest lähtuvalt tõsielusaadete suhtes on. Samuti mõtiskles ta, kas tõsielutelevisioon õpetab vaatajale midagi. Bilteryst (2004) uuris 2002. aastal inimeste arvamusi tõsielutelevisiooni suhtes. Üks tema intervjueeritav, 21aastane naine, arvas, et tõsielutelevisioon ei peegelda reaalselt maailma, vaid kutsub vaatajates esile ootuspäraseid emotsioone. Reaalne oleks asi vaid siis, kui keegi ei teaks, et filmitakse. Teine vastaja kirjeldas ühe meditsiiniteemalise programmi vaatamist, mis pani teda oma tervisele mõtlema ning oli seetõttu tema jaoks õpetlik. Kolmas intervjueeritav leidis, et tavainimeste eksponeerimise kõrval on oluline kaasata ka eksperte, kes annaksid meie ümber toimuvale objektiivsema hinnangu. Bilterysti uuringu põhjal võib järeldada, et inimesed siiski tajuvad tõsielusaadete puhul teatavat fiktsioonilisust ega pea kõike nähtut päris tõeliseks. Võib oletada, et vaatajad soovivad lisaks tavainimestele ka ekspertide või aramusliidrite saatesse kaasamist.

1.2.2. Tõsielutelevisiooni kriitika

Menukas tõsielutelevisioon on leidnud suurt vastukaja ning hulgaliselt kriitikuid. Ühe negatiivse versioonina kujutavad teadlased tõsielutelevisiooni rämpstelevisioonina (*Trash TV*), mis on täielikult orienteeritud tulu teenimisele, huvitub vaid kõige konfliktsematest sotsiaalsetest teemadest, annab hääle arulagedatele vaadetele ja arvamustele ning loob platvormi ekstsentrilistele friikidele (Manga 2003, Shattuc 1997). Populaarseid meelelahutuslikke teleshov'id kutsutakse mõnikord ka friigishov'deks, veidrike show'deks ja põdurate tsirkuseks (Shattuc 1997:140).

Tõsielutelevisiooni kritiseeritakse ka avaliku ja privaatsfääri hägustamises, eetilis-ebaetiliste piiride kompamis (Bilteryst 2004). Colorado ülikooli õppejõud Tracey kirjutas: „Tõsielutelevisioon viib meid moraalsele ja intellektuaalsele allakäigule“ (Tracey 2003, Hill 2005:7 kaudu). 2000ndatel kirjutasid kriitikud USA ajalehtedes, et tõsielutelevisioon on meeltesegadusse ajav sõltuvust tekitav massirelv, mis muudab meid rumalamaks, paksemaks ja ühiskonnast eraldatumaks. Bilteryst (2004) uskus, et tõsielusaated ohustavad keskklassi norme ja väärtusi ning lapsed muutuvad seeläbi vulgaarsemaks ja barbaarsemaks. Syracuse ülikooli teadlase sõnul on tõsielutelevisiooni populaarsuse põhjuseks asjaolu, et selle sisu on „loll“ ja „nõdrameelne“ (Hill 2005:7). Sealjuures satub mõnikord tõsielusaadete puhul

kahtluse alla ka nende tõsielulisus ehk reaalsus, kuna saatejuhid ise valivad saate osalejad, määravad saate formaadi, tegevustiku.

Tõsielutelevisiooni kriitikast võib oletatada, et „Võsareporter“ vaatajad naudivad saadet selle rumala ja labase sisu tõttu ning neile meeldib vaadata teleekraanilt friike ja veidrikke. Samuti võib oletada, et saates osalejate konfliktide ja sotsiaalsete probleemide lahendamise jälgimine muudab vaatajad ühiskonnast eraldatumaks ja passiivsemaks, pessimistlikumaks.

1.2.3. Ajakirjanduseetika tõsielutelevisiooni kontekstis

Käesoleva töö uurimisobjekt „Võsareporter“ kasutab peaaegu eranditult saate tegelastena avalikkusele tundmatuid tavainimesi. Tavainimeste representeerimisel tõsielusaadetes tekib küsimus, kas nende kogenumatust meediaga suhtlemisel ei võida kuritarvitada. Eesti ajakirjanduseetika koodeks 3.2 ütleb: *Ajakirjanik ei või kuritarvitada meediaga suhtlemisel kogenumatuid inimesi ja enne vestlust selgitatakse räägitu võimalikke tagajärgi* (Eesti Ajalehtede Liidu...2012). Samuti ütleb eetikakoodeks 1.5: *Ajakirjandus ei tohi oma tegevusega kellelegi tekitada põhjendamatu kannatust, veendumata, et avalikkusel on tõesti vaja seda informatsiooni teada* (ibid.). Tõsielusaadetes jagavad inimesed tihti väga isiklikku, intiimset ja privaatset informatsiooni. On kaheldav, kas avalikkusel ikka on sellist teavet vaja. See omakorda tekitab dilemma: kui inimene ise tahab endast privaatset informatsiooni jagada, kas teda tuleks või tohiks sel juhul takistada?

Kriitikud arutlevad, kas tõsielusaadetes kasutatakse tavainimesi ära. See ei seisne mitte ainult nende representeerimises, vaid ka väheses informeerimises ja kohati päriselulises situatsioonis näitleja rolli asetamises (Hill 2005). Näiteks juhtus 2003. aastal menuka Briti tõsielusaate “Bachelor” käigus, kus unelmate poissmees valib endale tosina kandidaadi hulgast selle õige, et too poissmees oli seksuaalses suhtes korraga mitme erineva saates osalejaga. Hiljem leidsid sotsiaalteadlased, et taolise sisuga saade reflekteerib traditsioonilist sotsiaalset suhtumist meestesse kui seksuaalsetesse vallutajatesse, kuna saate peategelast tunnustatakse tema tegevuse eest (ibid.).

Tõsielusaate formaadis on raske eristada fakte ja arvamusi. Seevastu nõuab eetikakoodeks 4.1: *Uudised, arvamused ja oletused olgu selgelt eristatavad ning uudismaterjal põhinegu*

tõestataval ja tõenditega tagatud faktilisel informatsioonil (Eesti Ajalehtede Liidu...2012). Tõsielusaates satub see koodeks kahtlemata vastuollu, kuna lugude usaldusväärsus ja faktilisus satub tihti küsimärgi alla (Shattuc 1997). Kas on tegemist tõsielulisusega, kui toimetus või saatejuht kutsuvad saatekülalise? Kui osaleja ise saatesse kandideerib, räägib ta tõtt? Millised kokkulepped või milline informatsioon jääb ekraani taha? Samas on ilmselt täielikku usaldusväärst ja tõese informatsiooni edastamist võimatu garanteerida. Shattuc arutleb Jürgen Habermas teooriale toetudes ka selle üle, et privaatsfäärist pärit lood ja arvamused võivad lõpuks kujundada avalikku arvamust, kuna neid esitatakse avalikus sfääris. Õigupoolest on populaarne televisioon tänasel päeval avalikus sfääris dominantne institutsioon (Dahlgren 1995). Seega on Dahlgreni sõnul oluline, et ajakirjandus võtaks moraalse vastutuse enda õlule ja teadvustaks rohkem eetilisi valupunkti, sest tihti ollakse ebaeetiline ka alateadvuslikult. Vähem tajuvad eetiliste piiride lõhkumist saatejuhid ja toimetajad ise. Tuntud USA tõsielushow saatejuht Ricki Lake kommenteeris, et nad ei pane kunagi kedagi lavale eesmärgiga tema üle naerda, teda halvustada ja maha teda või tema elu hävitada (Shattuc 1997).

Volmeri (2009) uuringust telesaate „Tõehetk“ põhjal selgus, et saate meediakajastuses on suur rõhk just osalejate väärtushinnangute arutlemisel. Tema uurimus osutas, et meedias kõnelejad peavad saates esinejaid raha ja kuulsuse tagaajajateks, kes end iga hinna eest ebamoraalselt müüvad. Samas peeti osalejaid teine kord ka ohvriteks, keda meedia on ära kasutanud.

Bakalaureusetöös püüan „Võsareporter“ vaatajatelt uurida, kuidas võib saade või saatejuht nende hinnangul osalejatele liiga teha. Püüan selgitada, kas vaatajate arvates on lugude avalikustamine vajalik ning kas inimeste kogemematust ei võida ära kasutada. See tähendab, et uurin, kas igat lugu või konflikti peaks teleekraanil näitama ning miks. Sama uurin tõlgenduste puhul.

1.3. Tarvete ja tasude kontseptsioon

Käesolev töö toetub „Võsareporter“ vaatamise põhjuste ja motiivide uurimiseks biheivoristlikku auditooriumiuurimise traditsiooni esindavale tarvete ja tasude kontseptsioonile. Selle lähenemise klassikalise koolkonna tegevus ulatub tagasi 1940ndatesse aastatesse. Nende teooria peamine küsimus oli: miks, mis otstarbel inimesed meediat

kasutavad? Esmased varajased raadioprogrammide uuringud näitasid, et päevased seebiooperid olid naiskuulajate jaoks nõuande ja toetuse allikaks, mis andis neile võimaluse emotsionaalseks vabanemiseks naeru või pisarate kaudu (McQuail 2003). 20 aastat hiljem edasiarendatud kontseptsioon lähtub eeldusest, et auditoorium on aktiivne, tunneb erinevate meediumite sisu ning teeb meediavalikuid oma vajadustest lähtuvalt.

McQuail (2003: 453) defineeris tarvete ja tasude kontseptsiooni järgmiselt: „Individualistlik-funktsionalistliku teooria ja uurimistöö verioon, mis püüab seletada meediakasutust ja sellest saadud rahuldust auditooriumi motiividest ja tunnetatud vajadustest lähtudes. See on ka aktiivse auditooriumi teooria üks versioon, mida on kasutatud meedia mõju uurimisel põhjendusega, et iga mõju peab olema vastavuses auditooriumi vajadustega.“

Katz, Blumler ning Gurevitch uurisid, kas sotsioloogilised faktorid, keskkonnamõjud ning psühholoogilised iseärasused määravad auditooriumi spetsiifilise meediatarbimise. Seega oli nende ülesanne näidata, et igasugune meedium ei suuda rahuldada kõiki vajadusi (nt eskapismi, empaatiat, sotsiaalset kasu, seiret, samastumisvõimalust, pingete ja hirmude maandamist). Seetõttu võib piiratud sotsiaalsete kontaktidega indiviididelt (invaliidid, vanurid, lapsed, koduperenaised jms) oodata, et nad soovivad meediumilt ka toetava ja abistava kaaslase omadusi (Katz et al 1974).

Autorite arvates on auditooriumi meediavaliku protsess seotud (1) sotsiaalse ja psühholoogilise päritoluga (2) vajadustega, mis genereerivad (3) ootusi (4) massimeedia või teiste allikate suhtes, mis viivad välja (5) erinevatele meediakasutuse muustritele (või teiste tegevustega tegelemisele), andes tulemuseks (6) vajaduse rahuldamise (7) jt tagajärjed, mis on ilmselt enamasti ettekavatsemata (Katz et al 1974: 20). Nõnda on saatevalikuga seotud mitmed auditooriumipoolsed tegurid nagu sotsiaalne klass ja miljö, isiklikud tunnused, maitse ja eelistused, üldised harjumused meediatarbimises vabal ajal, teadlikkus võimalikest valikutest, spetsiifiline kasutuskontekst (meediakasutuse asukoht ning konkreetne sotsiaalne, psühholoogiline ja füüsiline keskkond) ning juhus (vähendab võimalust täielikult selgitada valikute tegemist) (McQuail 2003).

Seega võib erinevatel inimestel olla telerivaatamisel väga erinev motivatsioon. Peamised televiisori vaatamise põhjused jagatakse siiski nelja suuremasse kategooriasse (McQuail 2003: 348):

1. Meelelahutus (emotsionaalne vabanemine ja eskapism)
2. Isiklikud suhted (kaaslased ja sotsiaalne kasulikkus)
3. Personaalne identiteet (enesemääratlus, väärtuste kinnistamine ja reaalsuse uurimine)
4. Jälgimine (vajaliku info hankimine).

Motivatsiooniteooria üheks aluseks on eeldus, et meedia pakubki hüvesid, mida potentsiaalsed tarbijad ootavad. Selline mudel teeb vahet ootustel (soovitud tasud) ja rahuldusel (saadud tasud) ning määratleb meediakäitumisest aja jooksul tekkinud hüvena (McQuail 2003). Üheks oluliseks telerivaatamise hüveks peavad teoreetikud just selle suukaudset kultuuri ja *gossip*'it ehk keelepeksu. Palmer (1986, Fiske 1987 kaudu) tõi välja, et lapsed kasutavad peamise kõneainena koolis just teleshow'des nähtut, naised arutavad tihti fiktsiooniliste sebiooperite üle. Nii on televisiooni suuline kultuur väga aktiivne ja osavõtlik.

Tarvete ja tasude teoreetik McGuire'i pakkus välja auditooriumi motivatsiooni psühholoogilisema käsitluse. Ta lõi neli dimensiooni, eristades kognitiivsed ja emotsionaalsed vajadused, aktiivse ja passiivse algatamise, välise ja sisemise eesmärgile orienteerituse ning orientatsiooni kasvule või stabiilsusele. Omavahel seotuna annavad need 16 erinevat meediakasutuse motivatsiooni tüüpi (McGuire 1974). Seega on näiteks teledraama vaatamise motiiviks püüd leida mudeleid isikliku käitumise tarbeks – emotsionaalne, aktiivne, sisemine, arengule orienteeritud tüüp. McGuire otsis peamiselt vastust küsimusele, kuidas inimeste fundamentaalsed vajadused on seotud meediatarbimisega – kas indiviidi motiveerivad isiklikud vajadused või on põhiteguriks hoopis mugavus, harjumus ja kättesaadavus? Ta uuris, millist rahuldust suudab tänapäeva ühiskonnas toimiv massikommunikatsioon auditooriumile pakkuda (ibid.).

Tarvete ja tasude kontseptsiooni peamine kriitika seisneb selle viletsas prognoositavuses ning funktsionalistlikus kallutatuses (McQuail 2003). Vilets prognoositavus võib tuleneda tõsiasjast, et suur osa meediakasutusest on nõrgalt motiveeritud ja sõltub pigem konkreetsetest asjaoludest. Nõnda ei kattu motiivide tüpoloogiad sageli tegeliku valiku mallidega ja on väga

keerukas leida loogilist suhet kolme teguri vahel: meeldimine/eelistus, tegelik valik ja hilisem hinnang (ibid.).

Oma töös toetun tarvete ja tasude kontseptsioonile eeldusel, et „Võsareporter“ auditoorium on aktiivne ja teeb teadlikke valikuid. Proovin uurida, milliseid vajadusi vaatajad saate vaatamisel ise teadvustavad ja välja toovad. On see samastamisvõimalus, empaatia, eskapism või hoopis soov „Võsareporter“ saate näol leida endale abistav ja toetav kaaslane? Arvestan ka McGuire'i seisukohta ning uurin eelpool väljatoodud küsimuste kõrval, kuivõrd motiveerivad vaatajaid isiklikud vajadused ja kuivõrd tähtis tegur on hoopis mugavus, harjumus (nt sobiv eetriaeg).

1.4. Retseptsiooniuringud

Käesolevas töös läbiviidud „Võsareporter“ saatelõikude tõlgenduste uuring paigutub retseptsiooniuringute kultuurilise traditsiooni paradigmasse, mis paikneb sotsiaalteaduste ja humanitaarteaduste vahelisel alal. See traditsioon on peaaegu eranditult seotud populaarkultuuri uurimisega ning selles rõhutakse, et meediakasutus kajastab teatavat sotsiaalkultuurilist konteksti ning selle kaudu antakse tähendus kultuuritoodetele ja igapäevaelu kogemustele. (McQuail 2003: 328).

Retseptsiooniuringute kolm põlvkonda

1) Vastuvõtu uurimine: Retseptsiooniuringute algusajaks peetakse Stuart Halli kodeerimise-dekodeerimise teooria loomist 1970ndatel. Halli teooria ei erinenud radikaalselt Gerbneri, Lasswelli ega Shannoni ja Weaveri varasematest kommunikatsioonimudelitest, vaid käsitles kommunikatsiooni kui protsessi, kus kindlaid sõnumeid saadetakse ja võetakse vastu kindlate tähendustega. Halli (1980) mudeli järgi luuakse sõnumi tähendus kodeerija (tootja) ja dekodeerija (vastuvõtja) vahepeal. See tähendab, et tootja formuleerib sõnumi teatud kujul, andes sellele endapoolse tähenduse. Vastuvõtja interpreteerib sõnumi tähendust vastavalt isiklikule kogemusele, sotsiaalsele situatsioonile ja kontekstile. Nõnda ei pruugi Halli (1980) hinnangul kodeeritud ja dekodeeritud sõnumid olla sümmeetrilised ehk vastuvõtja tõlgendab sõnumit teisiti, kui kodeerija kavatses. Hall (1980) tõi välja kolm hüpoteetilist viisi, kuidas dekodeerija võib sõnumi tähendust tõlgendada: dominantne-hegemooniline positsioon, läbiräägitud kood ja opositsiooniline kood.

2) Auditooriumietnograafia: Järgnes teine generatsioon kvalitatiivseid auditooriumi uurijaid, kes viisid konkreetse programmi või seriaali auditooriumi liikmetega läbi süvaintervjuusid. Nõnda arenesid empiirilised retseptiooniuringud, loodi nn auditooriumi etnograafiline paradigma (Alasuutari 1999). Suuremat huvi tunti just televisiooni funktsiooni ja vaataja tõlgenduste uurimise vastu. 80ndatel uuris Morley (Jensen 2007 kaudu) televisiooni rolli perekonnaelus. See metoodika on sügavutimisev ja kvalitatiivne, vaatleb vastuvõttu vastuvõtja seisukohast ning arvestab ka vastuvõtja igapäevaelu kogemust.

3) Konstruktivistlik lähenemine: Kolmas põlvkond teadlasi leidis seevastu, et reaalsuses “auditooriumit” ei eksisteeri, vaid see on hoopis konstruktsioon, mille uurijad löid enda analüütiliste diskursuste vajadustest lähtuvalt. Radway (Radway 1988, Alasuutari 1999 kaudu) rõhutas, et konkreetse looja, programmi või vaatajaskonna uurimise asemel tuleks keskenduda meediatekstile kui igapäevaelu elemendile ning uurida sotsiaalset keskkonda. See tähendas, et peamine eesmärk oli uurida meediakultuuri positsiooni kaasaegses ühiskonnas ning mõista, kuidas auditoorium ise ennast tajub.

Antud töö raames sarnaneb „Võsareporterit“ saatelõikude tõlgenduste uurimine pigem teisele retseptiooniuringute põlvkonna lähenemisele, kuigi autor ei uurinud põhjalikult vastuvõtja etnilist päritolu. Retseptiooniuringute kultuurilisele traditsioonile kohaselt tõlgendab auditoorium meediateksti tajudes seda ja konstrueerib pakutavas meediatekstis tähendusi ja naudinguid (mis pole püsivad ja etteennustatavad) (McQuail 2003). Samuti võib konkreetse meediažanri auditoorium sisaldada mitmesuguseid tõlgendavaid koolkondi, kes erinevad kogemuse ja aktiivsuse poolest. Täpsemalt kirjeldan retseptiooni meetodi osas.

Bakalaureusetöös kasutan vaatajate tõlgenduste uurimiseks kultuurilist auditooriumiuurimist, mille eesmärk on vastuvõetud sisu ja tähenduse kasutamise konteksti mõistmine ja mille põhianalüüsiks on tähenduse tajumine sotsiaalses ja kultuurilises kontekstis (McQuail 2003). Ülejäänud töös kasutan biheivõrulistlikku uurimisviisi esindavat tarvete ja tasude kontseptsiooni ja uurin, milliseid ootusi vaatajad „Võsareporterit“ abil rahuldavad. Seminaritöös kasutasin „Võsareporterit“ auditooriumi uurimiseks eelkõige struktuurilist uurimisviisi, mille põhiline eesmärk on auditooriumi koosseisu kirjeldamine ja arvnäitajate esitamine, ühiskonnaga seostamine.

1.5. „Võsareporterit“ jälgimine telerivaatamise kontekstis

Salme Rannu magistratöö raames läbiviidud uuring „Meediateemaline arvamusuuring 2010” tõi „Võsareporterit“ jälgimise ja telerivaatamise vahel välja mitmeid seoseid. Krimi- ning olmereportaaži saatetüübi kategooriasse jagatud saadete (sh „Võsareporterit“) vaatamissagedus oli küsitlusele vastanute hulgas protsentuaalselt kõige suurem (15,8%). See näitab samalaadsete saadete populaarsust, nn krimiteemade menükust. Krimi- ning olmereportaažide vaadatavus polnud ühegi vaatajatüübi hulgas keskmisest märkimisväärselt madalam, seega oli vaatajaid nii suurarbijate kui ka juhuslike vaatajate vahel. Esile tõusid siiski kolm vaatajarühma, kus seda saatetüüpi keskmisest enam vaadati: 1. harv vaataja, liikmete vastustes domineeris „väga harva” või „juhuslikult, vahetevahel”; 2. kasin vaataja, liikmete vastused näitasid keskmisest pigem väiksemat vaatamissagedust; 3. sagedane vaataja, liikmed vastasid rohkem „pidevalt, kuigi mitte iga saadet”.

Kõige vähem telerit jälgivad inimesed, kelle jaoks populaarseim saatetüüp oli krimi- ja olmereportaaž, jälgisid kõige ebaregulaarsemalt arutelusid, päevakaja ja romantilisi seriaale. Sama muster iseloomustas ka sagedast telerivaatajat, kellele krimi- ja olmereportaažid huvi pakkusid. Ka nemad vaatasid keskmisest vähem arutelusid, analüüsi, päevakaja ja kultuurisaateid. Kõige vähem vaatas krimi- ja olmereportaaže väga sagedane televaataja, kes eelistab teistest oluliselt enam arutelu- ja analüütilisi saateid ning päevakajalisi saateid ja uudiseid.

Krimi- ja olmereportaažide eelistajad jälgisid regulaarsemalt välismaiseid põnevussarju, komöödiasarju, mängusid, konkursse, tõsielushow’id, kodumaiseid politseisarjaid. See tõi Rannu töös omakorda välja käesoleva uurimistöe jaoks huvitava ja tähelepanuväärse seose: krimi- ning olmereportaažide vaatajate eelistused olid pigem emotsionaalsed, mitte ratsionaalsed. Samuti oli selles rühmas oluliselt vähem regulaarseid uudistevaatajaid. „Võsareporterit“ vaatamissagedus jäi krimi- ning olmereportaaži kategoorias teiste saadetega võrreldes tagasihoidlikuks. „Võsareporterit“ edestasid pea kõigis rühmades „Krimi“, „Kaua võib?” ning „Raportit”.

„Võsareporterit“ eelistusaste oli tugev järgmistes rühmades:

- A. „suurtarbija, valib kõik, eriti elamuse“ (keskmisest rohkem naisi, suurem osa üle 40-aastased, haridus alg- kuni kutsekeskharidus, elavad pigem maakonnalinnades ja maal, leibkonnaliikmete arv ei erista, sissetulek pigem madalam (kuni 4 tuhat kr pereliikme kohta), abielus või lesed)
- B. „sagedane vaataja, valib välismaise elamuse“ (palju naisi, pigem noored, alg-, põhi- või kutseharidusega, elavad väljaspool Tallinna, paljud maal, leibkonnas sageli rohkem kui 2 liiget; keskmisest kõrgem sissetulek (6-10 tuhat kr pereliikme kohta), pole olnud abielus või elavad koos elukaaslasega)

Rannu toob välja kolm enda loodud vaatajatüüpi, kuhu kuulub ka „Võsareporter“:

- A. Elamustele orienteeritud, välismaise programmi vaataja (9,7% eestlastest)
- B. Tasakaalukas vaatleja (15,8% eestlastest)
- C. Seltsielukeskne põnevuseotsija (13,3% eestlastest)

Käesolevas uurimistöös uurin, kas „Võsareporter“ vaatajate saate-eelistus on Rannu tulemustega haakuvalt emotsionaalne, mitte ratsionaalne. Püüan ka selgitada, kas antud uurimistöös intervjuueeritavad kuuluvad mõnda Rannu kirjeldatud vaatajarühma või esindavad mõnda vaatajatüüpi. Analüüsin intervjuueeritavate telerivaatamise harjumusi Rannu tulemustest lähtuvalt: kas nad on ebaregulaarsemad uudistesaadete vaatajad ja eelistavad vähem arutelusaateid ning rohkem telemängusid, -konkursse, tõsielushow'sid, välismaiseid ja kodumaiseid sarju?

1.6. Seminaritöö kokkuvõte

Seminaritöö eesmärgiks oli uurida auditooriumi omapära: analüüsida vaatajaskonna sotsiaaldemograafilist profiili ehk kirjeldada arvnäitajatega auditooriumi koosseisu, samuti nende maailmavaatelisi väärtushinnanguid ja arvamust Eesti ning enda isikliku elu hetkeseisu kohta. Seega oli tegemist struktuuralse auditooriumiuurimisega.

Seminaritöös otsisin vastuseid järgmisele uurimisküsimusele:

1) Milline on „Võsareporter“ peamine auditoorium?

- a) Millised on vaatajaskonna sotsiaaldemograafilised omadused?
- b) Milline on auditooriumi maailmavaade?
- c) Millised on vaatajate väärtushinnangud?
- d) Mida arvavad vaatajad Eesti elust?

Lähtuvalt teoreetilisest ja empiirilistest lähtekohtadest ning uurimisküsimustest püstitasin järgneva hüpoteesi: „Võsareporterit“ eelistavad pigem maal elavad madalama haridustasemega naissoost vaatajad.

Seminaritöös kasutasin kvantitatiivset meetodit. Kvantitatiivne meetod oli andmeanalüüs, mida teostasin statistikatöötlusprogrammiga SPSS. Uuringu empiiriliseks materjaliks oli 2008. aastal Tartu Ülikooli ajakirjanduse- ja kommunikatsiooni instituudi tellitud ja sotsiaal- ning turu-uuringute firma Saar Polli Eestis läbiviidud küsitluse „Mina. Maailm. Meedia“ ehk MeeMa andmestik.

Andmeanalüüs lükkas ümber seminaritöös püstitatud hüpoteesi, mille kohaselt eelistavad „Võsareporterit“ pigem maal elavad madalama haridustasemega naissoost vaatajad. Tulemused osutasid, et „Võsareporterit“ eelistavad naistest veidi enam mehed. Linnas ja maal elavate inimeste vaatamise osakaal oli peaaegu võrdne. Hüpoteesiga oli kõige rohkem kooskõlas haridustase, sest madalama haridustasemega inimeste hulgas „Võsareporterit“ vaatajate osakaal tõepoolest suurem. Samuti selgus andmeanalüüsist, et saate vaatajad on pigem vanemad ning „Võsareporterit“ vaatamise eelistus kasvab koos vanusega. See tähendas, et kõige väiksem vaatajate osakaal oli kõige nooremas vanuserühmas ning vastupidi. Juhuslike vaatajate osakaal oli samuti suurim noorimate respondentide hulgas, kes on sõltuvalt elulaadist oma telerivaatamise harjumuselt korrapäratumad ja sihipäratumad. (Rannu 2010)

Seminaritöö tulemused näitasid, et need MeeMa respondendid, kes olid „Võsareporterit“ vaatajad, asetasid end 10-astmelisel ühiskonnaredelil keskmisest madalamale astmele. „Võsareporterit“ vaatajate osakaal domineeris kõigis kihtides, mis olid allapoole 5. redeli astet. Kõrgematel astmetel domineerisid mittevaatajad. Sissetulekute lõikes oli „Võsareporterit“ vaatajaid madala palgaliste hulgas mittevaatajatega võrreldes rohkem.

Nende tulemuste kohaselt on tüüpiline „Võsareporterit“ vaataja pigem vanem inimene, kes on vähem kõrgharitud ja võib elada nii maal kui ka linnas. Sooliselt eelistavad saadet pigem mehed, kuigi erinevus naiste vaatamise osakaaluga võrreldes pole märkimisväärselt suur. Ühiskonnakihti paigutavad „Võsareporterit“ vaatajad ennast pigem madalamale astmele. Need tulemused võivad osutada, et vaataja asetab end ühiskonnas nõrgemasse positsiooni,

mistõttu võib ta pidada oluliseks „Võsareporter“ aitavat funktsiooni, näha saates abistava kaaslase omadusi ja rolli ning samastuda saate osalejatega.

Seminaritöö tulemused näitasid erinevate üksiktunnuste põhjal vaatajate ja mittevaatajate vahel teatud ühesuunalisi maailmavaatelisi erinevusi. „Võsareporter“ vaatajad torkasid mittevaatajatega võrreldes rohkem silma maailmavaatega, mille järgi on riigil ühiskonnaelus suur roll. Riik peab tagama kõigile võrdsed võimalused. Ka NSV Liidu suhtes olid vaatajad mittevaatajatest positiivsemal seisukohal. See viitab sotsiaalsetele väärtustele, kollektiivsusele, mitte individualismile. Just võrdsust hindasid andmeanalüüsi põhjal „Võsareporter“ vaatajad mittevaatajatega võrreldes eriti oluliseks ja tähtsaks väärtuseks. Selle põhjal võib oletada, et „Võsareporter“ vaataja ootaks riigilt tema igapäevaelu murede suhtes rohkem abi ja sekkumist.

Seminaritöös selgus, et „Võsareporter“ vaatajad olid mittevaatajatega võrreldes skeptilisemad Eesti riigi hetkeseisu ja arengute suhtes. Vaatajad süüdistasid majanduslanguses rohkem Eesti poliitikute lühinägelikkust ja kehva majanduspoliitikat. Samas paistsid „Võsareporter“ vaatajad silma ka materialistliku mõttemaailmaga, hinnates jõukust väga oluliseks väärtuseks. Seda võib põhjustada ka majanduslik rahulolematuse, mida nad näitasid oma eluga rahulolematuse osas. Siiski polnud käärid vaatajate ja mittevaatajate rahulolu vahel väga suured. Pisut enam olid mittevaatajad rahul oma perekonnaeluga, perekonna materiaalsete võimalustega, eluaseme ja ümbritseva keskkonnaga. Need tulemused haakusid teatavalt määral ka Rannu vaatajatüüpidele, kes olid suures osas orienteeritud välismaisele teleprogrammile ning keda ei huvitanud kodumaiseid analüütilised ja päevakajalised saated ning uudistesaadet. Seega võib järeldada, et „Võsareporter“ vaatajad ei huvitu tugevalt ka Eestis toimuvast, eelistades pigem telerist jälgida välismaiseid komöödia- ja põnevussarju. Majanduslik rahulolematuse võib taas viidata, et „Võsareporter“ vaatajad näevad saatejuhis robinhood'likku kangelat, kes rikaste vara vaestele jagab.

1.7. Empiiriliste ja teoreetiliste lähtekohtade kokkuvõte

Empiirilised ja teoreetilised lähtekohad löid edasiseks uurimuseks teatud ootused ja eeldused. Vaatlen telesaadet „Võsareporter“ televisiooni kui levinud ja populaarse massimeediumi kontekstis, mida eestlane jälgib ühes päevas keskmiselt neli tundi. Kuna televisioon võib

inimese jaoks olla ainus infoallikas, mõjutab see oluliselt tema vaateid ja nägemusi. Vaataja telerivaatamise harjumused ja eelistused võivad sõltuvalt tema sotsiaalsest ja kultuurilisest taustast olla väga erinevad. Nii on mõni vaataja õhtuti koos perega teleri ette naelutatud, teisel, kes üksi kodus, mängib teler pigem taustaks. Vaatajate saate-eelistused on ilmselt omavahel ka žanri- ja kanalipõhiselt seotud. Rannu uurimusest ning teoreetilistest lähtekohtadest võib eeldada, et „Võsareporterit“ vaatajad on pigem sagedased telerivaatajad, kes on ebaregulaarsemad uudistevaatajad ja eelistavad analüütilistele saadetele teleshow'sid ja -konkursse ning sarju. Seminaritöö tulemustest ja Rannu loodud vaatajatüüpidest lähtuvalt eeldan, et „Võsareporterit“ vaatajad on paljuski orienteeritud välismaisele teleprogrammile ega huvitu Eestis toimuvast.

Tõsielutelevisiooni teooriast lähtuna eeldan, et „Võsareporterit“ motiveerib vaatama pigem inimlik huvi sensatsiooni vastu kui saate sisu tõsielulisus, kuigi saade näib vaataja jaoks väga reaalne ja ehe [pildil on võime tekitada reaalsusefekti] ning inimestele meeldib igapäevaelu telerist jälgida. Tasude ja tarvete teooriast ja seminaritööst lähtuvalt võivad vaatajad saate tegelastega samastuda ning saatelt ja saatejuhilt oodata abistava kaaslaste rolli, mistõttu tõlgendatakse saatejuhti positiivse tegelasena (nt aitajana). Ilmselt on saatejuht tänu oma kogemuse jagamisele vaataja jaoks autoriteet, kellel on kohtumõistjale ja arvamusiidriole omane mõjuvõim.

Tõsielusaadetes näidatavad ekstsentrilised inimesed võivad „Võsareporterit“ vaatajaid panna ennast paremini tundma, aga ka kaasa tundma. Vaataja naudib kas saates osaleja aitamist või tema narriks tegemist. Saate meelelahutuslik pool mõjub auditoriumile lõõgastavalt ja maandab pingeid. Sama funktsioon võib olla saates kasutatud naljadel ja iroonial. Sellegipoolest on saate realistlike narratiivide polüsemantilisuse tõttu vaatajate tõlgendused väga erinevad, kuid kutsuvad esile vahetuid reaktsioone ja nähtavaid emotsioone. Rannu tulemuste põhjal võib eeldada, et „Võsareporterit“ kutsub pigem esile vaatajais emotsioone kui ratsionaalset mõtlemist. „Võsareporterit“ puhul meeldib vaatajale teemakäsitlemise lihtsus ja arusaadavus, käibetõdedega rääkimine ning probleemidele õnneliku lõpu leidmine. Kriitilise käsitlemise kohaselt naudivad vaatajad just saate sisu lollu ja labast sisu. Arvatavasti ei taju vaataja saates osalejate privaatsfääri tungimist ebaeetilisena, sest meelelahutuslikes populaarsetes telesaadetes on avaliku ja privaatsfääri piirid hägustunud. Seminaritööst

lähtuvalt ei ole vaatajad niivõrd rahul Eesti eluga ning eelistavad probleemile lahendust otsida pigem „Võsareporter“ kui riiklike instantside kaudu.

2. Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Viimase viie aasta üks vaadatuid Eesti telesaateid „Võsareporter“ representeerib inimeste argiprobleeme, muresid ja lahendab omavahelisi konflikte. Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida „Võsareporterit“ vaatamise põhjusi ja motiive ning vaatajate tõlgendusi. Süvaintervjuud annavad võimaluse analüüsida auditooriumi tõlgendusi, selgitada nende hoiakuid saate sisu ja eetiliste dilemmade kohta ning hinnangut saatele laiemas Eesti elu kontekstis.

Bakalaureusetöö eesmärgist lähtuvalt püstitasin viis peamist uurimisküsimust:

1) Millised telerivaatamise harjumused on uurimistöö intervjueeritavatel?

Selle uurimisküsimusega selgitan, kas käesoleva töö intervjueeritavad vastavad Rannu magistrisöö loodud kolmele „Võsareporterit“ vaatajatüübile (elamustele orienteeritud välismaise programmi vaataja; tasakaalukas vaatleja; seltsielukeskne põnevuseotsija) ning sobituvad tema loodud rühmadesse (suurtarbija ja sagedane vaataja), kus selle saate eelistustase on tugev. Samuti uurin, kas intervjueeritavate puhul kehtivad Rannu tehtud järeldused, et „Võsareporterit“ vaatajaskond eelistab vähem arutelu- ja analüütilisi saateid, nad on ebaregulaarsed uudistesaadete vaatajad ning eelistavad rohkem välismaiseid põnevussarju, komöödiasarju, mängusid, konkursse, tõsielushow'sid, kodumaiseid sarju. Uurin, millise Emori loodud telerivaataja tüübiga intervjueeritavad kõige enam haakuvad.

2) Milline on auditooriumi motivatsioon „Võsareporterit“ vaatamisel?

- a) Kas „Võsareporterit“ motiveerib vaatama isiklik huvi või mugavus ja kättesaadavus?
- b) Kuidas näeb vaataja saate formaati ja funktsiooni?
- c) Millised ootused on vaatajal „Võsareporterile“?
- d) Milliseid emotsioone, tundeid või mõtteid saade vaatajas tekitab?
- e) Mil määral täidab saade vaataja jaoks informeerivat ja mil määral meelelahutuslikku funktsiooni?

Motivatsiooni analüüsimiseks palun intervjueeritavatel võrrelda „Võsareporterit“ mõne teise Eesti telesaatega, samuti „Pealtnägijaga“, et mõista, millisena näevad nad saate formaati ja peamist funktsiooni. Lisaks uurin, kas auditooriumi „Võsareporterit“ jälgimine tuleneb pigem isiklikust huvist või harjumusest, sobivast eetriaajast vms. Motiivide uurimiseks küsin intervjueeritavatel mõnda neile eriti meelde jäänud lugu ja peamisi emotsioone, mida saade on temas tekitanud.

3) Kuidas auditoorium saates nähtut tõlgendab (kaasuste näitel)?

Tõlgenduste uurimiseks kasutan kahte konkreetset saate kaasust, mis aitavad mul paremini selgitada nende arusaama saates nähtu suhtes. Esitan tõlgenduste uurimiseks täiendavad abiküsimused:

- a) Kellega vaataja saates samastub?
- b) Millisena näeb vaataja saatejuhi rolli?
 - i) Kuidas ta temasse suhtub?
- c) Kuidas suhtub vaataja saate osalistesse, tegelastesse?
- d) Kellel on vaataja arvates konfliktides õigus?
- e) Milliseid eetilisi dilemmasid auditoorium saates tajub?

4) Kuidas hindab auditoorium „Võsareporterit“ laiemas Eesti elu kontekstis?

- a) Kuivõrd reaalseks ja tõsieluliseks vaataja saates nähtut peab?

Selle uurimusküsimusega proovin uurida, kuidas hindavad intervjuueeritavad saadet Eesti üldise elu kontekstis. Uurin, kuivõrd peegeldab „Võsareporter“ nende hinnangul Eesti elu ja tegelikkust. Samuti seda, kui rahul on nad Eesti riigi valitsemisega, kui kerge või raske on nende hinnangul tavainimesel oma probleemile riiklike instantside abiga lahendust saada.

5) Milliseid hoiakuid kujundab saates osalemise kogemus?

Saates osalenud inimestelt proovin uurida, millise kogemuse andis saates osalemine ning kas nad soovitaksid ka teistel „Võsareporterisse“ pöörduda. Samuti uurin intervjuu käigus, kuidas nad suhtuvad saatejuhti ning saate funktsiooni ja formaati, olles nendega lähemalt tutvunud.

3. Meetod ja valim

Käesolevas peatükis annan ülevaate sellest, millist meetodit ja valimit ma bakalaureusetöös „Võsareporter“ auditooriumi hinnangute ja tõlgenduste uurimiseks kasutan. Peatükk on jaotatud kolmeks: esmalt kirjeldan kvalitatiivset meetodit, seejärel selgitan intervjuude läbiviimise protsessi ja viimaks selgitan valimit.

3.1. Kvalitatiivse meetodi kirjeldus

Kuna bakalaureusetöös püstitatud uurimisküsimustega püüan selgitada „Võsareporter“ vaatamise põhjusi ja motiive ning vaatajate hinnanguid ja tõlgendusi saate sisu, tegelaste ja saatejuhi suhtes, eeldab tulemusteni jõudmine kvalitatiivset meetodit.

Bergeri (2000) arvates on intervjuu kõige tõhusam meetod, mille kaudu inimeste mõtteid ja suhtumist uurida. Ta leiab, et inimesi motiveerib rääkima neile suunatud tähelepanu, kuigi olulised on ka „õiged“ küsimused. Laherand (2008) võrdleb intervjuud Hirsjärvi ja Hurme (2006) käsitlusele toetudes vestlusega. Mõlemad hõlmavad nii verbaalset kui ka mitteverbaalset kommunikatsiooni, mille kaudu mõtteid, hoiakud, seisukohti, teadmisi, tundeid jm vahendatakse. Seega defineerib Laherand intervjuud vestlusena, millel on eelnevalt kavandatud eesmärk.

Lisaks saate vaatamise põhjuste ja motiivide uurimiseks, annab vahetu vestlus käesoleva uurimistöö autorile kõige parema võimaluse hinnata intervjuueeritavate emotsioone ja tundeid saates varem nähtu ning ka intervjuu vältel vaadatud klippide suhtes.

Valisin oma uurimistöö kvalitatiivseks meetodiks süvaintervjuu. Täpsemalt kasutan semistruktureeritud intervjuud, mis on mittestandardiseeritud (etteantud vastusevariantideta) intervjuu üks alatüüpe. Semistruktureeritud intervjuu kava on koostatud teemablokkide ja võtmeküsimuste kaupa, ent küsimuste sõnastus ja järgnevus on vaba. Kuigi selle meetodi puhul on intervjuueerijal kirja pandud teatud küsimused, proovib ta võimalikult palju säilitada vaba ja loomuliku vestluse kulgu, mis on iseloomulik mittestruktureeritud intervjuudele (Berger 2000). Sel viisil on võimalik vähestest andmeallikatest saada võimalikult mitmekülgset informatsiooni.

Leian, et semistruktureeritud intervjuu sobib hästi ka kahele viimasele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks. Vaba vestluse vormis on intervjuu käigus võimalik uurida saates osalenute kogemust ning sellel tuginevaid hoiakuid saate sisu, tegelaste ja saatejuhi suhtes. Samuti annab semistruktureeritud intervjuu võimaluse uurida vaatajate hinnanguid telesaatele „Võsareporter“ üldise Eesti elu taustal, võrreldes hiljem saadud vastuseid seminaritöö andmeanalüüsi tulemustega.

Semistruktureeritud intervjuu puuduseks võib osutada intervjuu kava ja vastuste fookusest laialivalgumine ning keerukas tulemuste omavaheline võrdlemine. Kutsari (1996) hinnangul ei saa seda tüüpi intervjuusid päris üksüheselt võrrelda. Samas aitab varem koostatud intervjuu kava fookuses püsida. Vajadusel on võimalik esitada ka täpsustavaid lisaküsimusi ning muuta küsimuste järjekorda vastavalt vestluse kulgemisele (Hirsjärvi et al 2005).

Autor möönab, et valitud meetodil on teisigi puudusi. Hirsjärvi (et al 2005) hinnangul nõuab intervjuu hoolikat kavandamist ja läbiviimise õppimist. Samuti on oht, et intervjuueeriija ütleb intervjuueeritavale tahtmatult ette „soovitud“ vastuse või suunab oma küsimustega tema vastuseid (Kutsar 1996). Lisaks võtab intervjuu transkribeerimine kaua aega. Vaatamata mainitud puudustele, otsustasin siiski semistruktureeritud intervjuude läbiviimise kasuks.

Intervjuu vastuste analüüsimiseks kasutan nii horisontaalset kui ka vertikaalset analüüsi. Horisontaalne *case-by-case* meetod võimaldab analüüsida ühe vastaja vastuseid läbi intervjuu. Nii saan analüüsida saates osalenute kogemust kogu intervjuu ulatuses läbivalt ning analüüsida ka vastajate telerivaatamise harjumusi ning selle seotust „Võsareporter“ vaatamisega. Vertikaalne *cross-case* meetod võimaldab võrrelda ühe teema vastuseid erinevate intervjuude lõikes. Selle meetodi puhul kogutakse konkreetse teema või alaprobleemi kohta kokku kõik tekstiosad erinevatest intervjuudest. St, et üht teemat võrreldakse erinevaid intervjuulõike kõrvutades, neist erinevusi ja ühisjooni otsides (Kutsar 1996). Vertikaalanalüüs aitab mul välja selgitada, milliseid ühiseid või erinevaid arusaamu ja tõlgendusi intervjuueeritavad telesaate suhtes omavad.

Peamiselt kasutan töös manifestset analüüsi, mille järgi huvitavad mind eelkõige otseselt väljaöeldud tekstiosad. Vajadusel kasutan uurimiseks lisaks latentset analüüsi, kus vaatlen öeldu emotsionaalset rõhuasetust, grammatilist struktuuri, tähendusi.

Süvaintervjuude käigus vaadatud saateklippide tõlgendamine kuulub ühest küljest vaatlusliku uurimisviisi alla, kus saab hinnata vastuvõtja reaktsioone ja emotsioone. Teisalt on tegemist vaadeldava meediateksti suhtes ettevalmistatud küsimuste esitamisega. Just individuaal- või gruppintervjuusid kasutati 80ndate lõpul rohkelt telerivaatajate tõlgenduste uurimiseks (Morley 1986, Lull 1988b et al, Jensen 2007 kaudu). Intervjuu käigus uuritud meediateksti vastuvõtt on küll teoreetikute hinnangul relevantne, kuid sõltub intervjueeritava sise- ja välivaatlusest ning temalt saadud verbaalse info kogumisest, mis ilmselt vähendab tulemuste perspektiivi. Vastuvõtu tulemusi mõjutab sellise meetodi puhul ka konkreetse uuringu või intervjuu eesmärk ja muud küsimused (ibid.). Samas peab uurija suutma säilitada etnograafide omast sümpaatset ja sõbralikku rolli, kes paneb vastuvõtja võimalikult avatult rääkima (Fiske 1990). Kuna „Võsareporter“ valitud saatelugudes pole tegemist erinevate koodide, näiteks dominantse või opositsioonilise koodi tõlgendamisega, lähenen retseptioonile kvalitatiivselt, arvestades ka vastuvõtja igapäevaelu kogemust ja muid seisukohti intervjuus läbivalt. See tähendab, et kasutan kvalitatiivset, süvitsiminevat kultuurilist traditsioonilist auditooriumiuurimist, mis võtab arvesse nii sisu, vastuvõttu kui ka konteksti.

3.2. Intervjuude läbiviimine

Viisin intervjuud läbi perioodil 17. märts – 16. aprill 2012. Intervjuude läbiviimise protsess oli küllaltki ajamahukas ja kulukas. Enamus intervjueeritavatel ei olnud võimalik tulla intervjuerijale sobivasse asukohta, mistõttu tuli sõltuvalt intervjueeritavast sõita mitmetesse erinevatesse Eesti paikadesse Lääne-Virumaalt kuni Valga linnani. Kuna valim moodustus suurel määral interneti kaudu ja inimesed polnud intervjuerijaga tuttavad, ei ilmunud mitmed potentsiaalsed intervjueeritavad kokku lepitud kohtumispaika kohale. Sellised intsidendid pikendasid tunduvalt intervjuerimisperioodi.

Intervjuud toimusid viiel korral intervjueeritava kodus, kolmel korral kohvikus, ühel juhul intervjueeritava tööruumides ning ühel juhul Skype'i vahendusel, sest tegemist oli USAs elava väliseestlasega. Seega toimusid intervjuud üheksal korral näost-näku. Näost-näku

intervjuu võimaldab mitteverbaalset informatsiooni kombineerida verbaalsega, on vahetu ja spontaanne ning on võimalik rakendada aktiivse kuulamise tehnikaid (Kutsar 1996). Üks intervjuu kestis orienteeruvalt tund aega.

Enne intervjuerimist selgitasin, mis on intervjuu eesmärki, mis otstarbeks ma materjali kasutan ning miks ma räägitut diktofoniga salvestan. Kõigile intervjueritavale kinnitasin, et intervjuu on konfidentsiaalne ja nende nime ei avaldata, nad jäävad anonüümseks. Üks intervjueritav avaldas selleks ka eraldi soovi. Lubasin intervjueritavatele soovi korral bakalaureusetööd hiljem lugeda anda. Enne salvestamist rääkisin lühidalt intervjuu ülesehitusest ning sellest, et kavatsen neile näidata kahte saatelõiku. Rõhutasin, et küsimustel pole õigeid ja valesid vastuseid, vaid oluline on vastaja enda tõlgendus ja arusaam.

Kõik intervjuud salvestasin diktofoniga ning transkribeerisin need hiljem (vt transkriptsioone lisa 2), et lihtsustada tulemuste analüüsi.

Semistruktureeritud intervjuu kava

Semistruktureeritud intervjuu kava on koostatud uurimisküsimuste alusel. Eelnevalt seminaritöö käigus tehtud prooviintervjuust selgus, et püstitatud uurimisküsimustele vastuste leidmiseks ei sobi kasutada samu küsimusi, kuna siis võib intervjueritav hakata sobivaid vastuseid välja mõtlema. Parem on kasutada uurimisküsimustele vastuste leidmiseks avatud ja kirjeldavaid küsimusi, mis annavad vastajale võimaluse pikemalt rääkida.

Intervjuu kava koosneb neljast suuremasse teemablokist (vt intervjuu kava lisa 1):

1) Intervjueritava telerivaatamise harjumused

Intervjuu esimeses osas küsisin intervjueritava telerivaatamise sageduse, lemmiksaadete, lemmikkanalite jms kohta. Need küsimused olid ühest küljest sissejuhatavad küsimused, mille eesmärk oli intervjueritavale uut olukorda tutvustada, et ta situatsiooniga kohaneks.

2) „Võsareporterit“ vaatamise harjumused ja motiivid

Intervjuu teises osas uurisin, kui sageli ja kui keskendunult intervjueritavad „Võsareporterit“ vaatavad. Küsisin seda, millise teise telesaatega „Võsareporterit“ võrrelda saab ning millised erinevused ja sarnasused on saadete „Võsareporter“ ja „Pealtnägija“ vahel. Samuti küsisin mõnda meelde jäänud saate lugu ja seda, mis saates meeldib, mis mitte. Uurisin, kuidas hinnata saatejuhti ja tema rolli ning keda saadetes peamiselt näha saab. Lisaks esitasin küsimusi saate sisu ja eetilise kohta.

3) Saatelõikude tõlgendused

Kolmandas intervjuu osas näitasin intervjuueeritavatele kahte saate lugu. Pärast vaadatud klippe kordasin paljuski üle teises osas küsitut. Küsimuste eesmärk oli näha, kuidas tõlgendavad intervjuueeritavad saate tegelasi, saatejuhti ning juhtumi sisu konkreetse näite põhjal.

4) „Võsareporter“ üldise Eesti elu taustal

Intervjuu viimases osas küsisin, kas „Võsareporter“ peegeldab reaalselt Eesti elu, kuivõrd vajalik ja oluline see saade meie ühiskonnale on. Samuti uurisin, kui rahul on intervjuueeritavad Eesti praeguse eluga.

Lisandusid soojendusküsimus ning tagasiside küsimus. Saates osalenud inimeste käest küsin lisanduvalt nende kogemuse kohta intervjuu teises osas.

Tõlgenduste uurimiseks kasutatud kaasused

Intervjuu kolmandas osas uurisin intervjuueeritavate tõlgendusi kahe saate loo põhjal.

1) „Võsareporter“ 24. oktoobri (2011) saate III juhtum: petetud klient (vt siit <http://kanal2.ee/vaatasaaeid/Vosareporter-1?videoid=4113>)

Tegemist on juhtumiga, kus küttepuid tellinud naine maksab tarnijale 200 euro ulatuses ettemaksu, kuid viimane ei too talle poole aasta jooksul puid. Naisel ei õnnestu võlglast kätte saada ja politsei sõnul peab ta prokuratuuri pöörduma. Kohtusse minek on kallis ja naine eelistab kohale kutsuda „Võsareporterit“. Koos saatejuhiga otsivad nad võlgu jäänud meest taga, avaldades ka tema nime. Meest ei õnnestu üles leida ning naine pöördub tema poole avaldusega tele-eetris. Pärast naise kaamerasse pöördumist tagastab tarnija talle kogu lubatud summa.

Töö autor eeldab, et see saatelõik kinnistab intervjuueeritavate olemasolevaid hoiakuid riiklike instantside kehva võimekuse ja „Võsareporterit“ saate aitava funktsiooni suhtes. Samuti eeldan, et vaatajad üldistavad konkreetse näite põhjal kogu saate sisu, pidades seda n-ö „tüüpiliseks näiteks“. Arvan ka ise, et konkreetne lugu näitabki „Võsareporterit“ väga positiivses valguses, suisa ühiskonna valvekoerana. Lugu on üles ehitatud õigetele elementidele: alguses rõhutatakse ohvri rasket seisut (talv on tulemas ja küttepuid pole, tegemist on vana pensionäri), seejärel riiklike instantside kehva võimekust (keegi ei suuda

prouat kiirelt ja efektiivselt aidata) ning lõpuks „Võsareporter“ väga kiiret ja efektiivset abikätt (lugu laheneb pelgalt tänu eetris kajastumisele).

2) „Võsareporter“ 9. jaanuari (2012) saate III juhtum: üürivõlg (vt siit <http://kanal2.ee/vaatasaaateid/Vosareporter-1?videoid=4657>)

Tegemist on juhtumiga, kus neljatoalise korteri ilma lepinguta üürinud nelja lapse üksikema ei tasu elektri- ja küttearveid ning kolib omaniku nõudmisel võlga tasumata korterist välja. Omanik avastab, et korterit on vahepeal rüüstatud ning sealt on asju varastatud. Omanik, kes samuti rahalistes raskustes, ei asu ise proualt raha nõudma, vaid pöördub kohe „Võsareporterisse“ ning avaldab naise nime ja uue elukoha. Koos saatejuhiga asutakse prouat otsima ning selgub, et vald on üksikemale andnud sotsiaalkorteri. Seejärel minnakse proua kodu ukse taha, mis on avatud. Kaamera uksest edasi ei liigu, kuid omanik veendub, et kedagi pole kodus. Seejärel minnakse vallamajja, kus vallaesindaja selgitab, et üksikema on ülehinnanud pere rahalisi võimalusi ning on nüüd rahalistes raskustes. Ta pakub lahendusena välja võlanõustamise teenuse ja ühise koosoleku.

Töö autor eeldab, et antud juhtum pole ohvri ja süüdlase rollid nii selgelt paigas ning intervjueeritav võib võlglasele ehk üksikemale hoopis kaasa tunda. Samuti näib korteri omanik küllaltki ebausaldusväärseks, kuna üürib korterit ilma lepinguta, on rahalises hädas ega tee ise midagi, et võlglast leida. Arvan, et see lugu on poliisemantilisem ja vaatajate tõlgendused on erinevad. Usun, et ühe versioonina nähakse selles loos süüdlase või hoopis probleemi lahendajana valda, kes on intervjueeritava arvates tekkinud probleemis süüdi (üksikema ei saa piisavalt toetust) ning peaks ise probleemi ära lahendama (eelduste kohaselt ootavad „Võsareporter“ vaatajad riigilt aktiivsemat ühiskonnaellu sekkumist). Töö autorile näib nelja alaealise lapse ema täisnime ja täpse elukoha avaldamine ning koduukse avamine ilma eelneva loata saates eetiliste piiride ületamisena. Kuigi saate tiimil ei õnnestu perekonda kätte saada, jääb autoril mulje, et ema ja lapsi oleks võimaluse korral kindlasti näidatud. Usun, et intervjueeritavad eetiliste piiride ületamist loos ei taju, kuna süüdi olevat naist ei näidata. Arvan, et intervjueeritavad toovad ebamoraalsena välja vaid asjaolu, et lapsi ei tohiks näidata.

Kuna teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest tuli esile, et tõsielusaated propageerivad ohvrikultuuri ja sotsiaalset kohtupidamist ning mu eesmärk oli uurida, kellele vaatajad saates

kaasa elavad, oli lugude valimise eelduseks konfliktne sisu ja konkreetse kannataja olemasolu, mis on mõistagi vaieldav. Kuna tarvete ja tasude kontseptsiooni järgi võivad inimesed saatelt oodata abistava kaaslase omadusi ning samastumisvõimalust, valisin n-ö lihtsamat tuttavlikumat probleemi lahendavad lood, kus tegelased on avalikkusele tundmatud inimesed. Valituks osutusid ka pigem lühemad lood, mis ei venitaks intervjuu kestvust väga pikaks.

Otsustasin enne näidata lühemat lihtsama narratiivi ja positiivse lõpplahendusega videoklippi, mis võis minu eeldusel veelgi õhutada intervjuueeritavat avaldama oma arvamust. Teisena näitasin komplitseeritumat narratiivi, kus sain küsida ka eetiliste dilemmade ning kohaliku omavalitsuse rolli kohta loos.

3.3. Valim

Valimi moodustasin kahe tunnuse alusel. Valimi homogeenne tunnus oli, et intervjuueeritav peab pidama end kas „Võsareporter“ alatiseks või sagedaseks vaatajaks. See eeldus pidi olema kõigil intervjuueeritavatel, sest minu hinnangul on saate vaatajatelt potentsiaalselt kõige parem võimalus uurida, miks ta saadet vaatab ning mis talle seal meeldib. Saate mittevaataja võib olla küll põhimõtteline mittevaataja, kes on saate sisuga hästi kursis, ent ta ei pruugi olla üldse saate sisust ja olemusest teadlik. Valimi heterogeenseks tunnuseks oli intervjuueeritavate varieeruvad sotsiaaldemograafilised tunnused. Proovisin heterogeensesse valimisse hankida erineva vanuserühma, soo, elukoha ja haridustasemega vaatajaid.

Valimi moodustamine osutus keerukaks, sest erinevalt seminaritööst ei õnnestunud mugavusvalimi ehk autori isiklike tuttavate kaudu sobivaid vastajaid leida. Seejärel kasutasin online-meedia võimalusi. Esmalt riputasin kuulutuse üles „Võsareporter“ saate kodulehele, kuid sobivaid vastuseid ei tulnud. Seejärel kasutasin Facebooki suhtlusportaali lehte, et leida sealsest „Võsareporter“ fännigrupist intervjuueeritavaid. Näis, et personaalselt saadetud kirjad on suurem mõju ning umbes 50st kirjast laekus tagasi 12 vastust. Nõnda leppisin aegamööda intervjuu toimumised inimestega interneti kaudu kokku. Paar intervjuueeritavat sain Lumepalli meetodi kaudu ehk intervjuueeritavate enda tuttavate kaudu. Ühe intervjuueeritava kontakti hankisin „Võsareporter“ toimetajalt.

Intervjueerisin kokku kümme inimest. Arvestasin töösse ka ühe intervjueeritava abikaasa, kes andis intervjuu toimumise käigus hulgaliselt lisakommentaare. Kõige noorem valimisse sattunud inimene oli 28 aastane. Usun, et uurimistöö seisukohalt ei ole oluline noorema intervjueeritava hankimine, sest seminaritöö tulemused osutasid, et „Võsareporter“ vaatajate osakaal suureneb vanuserühmades vanuse kasvades.

Töö autor ei planeerinud intervjueerida saates osalenud inimesi, kuid kolmel juhul oli inimene intervjueerijale üllatuslikult varem saates osalenud. Seetõttu analüüsib autor ka saates osalemist eraldi.

Järgnevalt toon välja informatsiooni valimi kohta:

Tabel 1. Informatsioon intervjueeritavate kohta

Intervjueeritava kood (sugu + järjekorranumber)	Vanus	Elukoht	Haridustase	Muud märkused
N1**	57	Küla Lääne-Virumaal	PhD kandidaat	Külalislektor
N2**	53	Valga	Keskharidus	Üürileandja
N3	28	Küla Lõuna-Eestis	Kutseharidus	Töötab teeninduses
N4	37	Vald Viljandimaal	Keskharidus	Kodune
N5**	85	Tallinn	Kõrgharidus	Pensionär
M1	33	Vald Raplamaal	Kutseharidus	Töötab turvateenis.
M2	70	Rakvere	Keskharidus	Pensionär
M3	32	Tallinn	Keskharidus	Töötu
M4	48	Vald Viljandimaal	Keskharidus	Töötab Soomes
M5	42	NJ, USA	Kõrgharidus	Töötab PR alal
M6*	58	Küla Lääne-Virumaal	Kõrgharidus	Kodune

* - intervjueeritava N1 abikaasa, kes andis endapoolseid lisakommentaare

** - saates osalenud intervjueeritavad

4. Tulemused

Käesolevas peatükis esitan süvaintervjuude tulemused uurimisküsimuste kaupa samas järjestuses. Seega on tulemuste osa jagatud viieks suuremaks peatükiks ja alapeatükkideks.

4.1. Intervjueeritavate telerivaatamise harjumused

Valdav osa uurimistöö intervjueeritavaid, „Võsareporterit“ vaatajaid pidas end küllaltki suureks telerivaatajaks, mis haakub ka Rannu töös loodud rühmadega „suurtarbija“ ja „sagedane vaataja“. Näis, et televisioon oli vaatajate jaoks tõepoolest oluline kultuurikandja, kuna mitmel korral kirjeldati olukorda, kus teler ei töötanud, igapäevaelu ja vajalikke tegevusi häiriva õnnetusena. Sellegipoolest ütles üks meessoost vastaja M3, et jälgib televisioonist ainult kahte saadet: „Võsareporterit“ ja seriaali „Pilvede all“. Hilisema vestluse käigus selgus, et ta vaatas siiski ka teatud määral välismaiseid põnevusfilme ja jalgpallivõistlusi. Suured telerivaatajad sättisid end televiisori ette just õhtusel kellaajal pärast tööd. Erandiks oli N4, kes oli kodune perenaine ja nentis, et teler mängib tal kodus taustaks peaaegu päevaringselt.

Ega noh, eks me muidugi oleme ikka palju telekast sõltuvad, sõltlased (naerab). Et päris, kui ei ole, siin vahepeal oli tormiga antenn paigast ära, siis oli tummfilm. Ja siis kohe tundsimine, et midagi on puudu. (N1)

No kuna tööpäevadel ma olen 12 tundi tööl, siis õhtul mingi kolm tundi või neli tundi vaatan telekat. (N3)

Kõige rohkem eelistasid intervjueeritavad vaadata telekanalit Kanal 2 (kus jookseb ka „Võsareporter“), kuid mõni (M1, N5) eelistas kõige enam vaadata ETV-d. Naissoost vastajate eelistusest tulid esile nn seebiooperite näitamise suunitlusega kanalid Kanal11 ja Fox Life, meessoost vastajate hulgas mainiti rohkem põnevuse ja adrenaliiniga seotud Discovery ja Investigation telekanaleid. Kolm intervjueeritavat (N1, M4, N5) jälgis ka Vene telekanaleid või Saksa telekanaleid.

Ongi Kanal 2 põhiline ikkagi. Ma ei tea, kuidagi ta on, ta tundub mulle inimsõbralikum... (N2)
Et Kanal 2 on kindlasti ja siis Kanal11, need on nagu lemmikud. A muidugi teisi ka vaatan ikkagist. Nojah aga ma mõtlen, kõige sagedamini vaatan ikkagist Kanal 2 ja Kanal11. (N4)

Lemmiksaadetest mainiti erinevaid saateid. Kõige rohkem (kolmel korral) mainisid intervjuueeritavad „Võsareporterit“, mitmel korral nimetati „Pealtnägijat“ ja „Õnne13“. Lisaks toodi üksikutel kordadel välja veel saateid nagu „Ärapanija“, „Maahommik“, „Sõida maale“, „Sind otsides“, „Kodutunne“, „Rääkimata lugu“, „Pilvede all“, „Vabariigi kodanikud“, „Foorum“, „Välisilm“. Neli intervjuueeritavat nimetas oma lemmiksaadete all ära „uudistesaadet“. Siinkohal tuli intervjuudest esile, et käesoleva bakalaureusetöö uuritavad, „Võsareporterit“ vaatavad, on vastupidiselt Rannu magistratöö esitatud tulemustele suured uudistesaadete jälgijad. Vaid üks meessoost vastaja (M3) nentis, et ta hoiab uudistel silma peal pigem *online*-meedia kaudu. Väga populaarne oli intervjuueeritavate seas Kanal 2 uudistesaaade „Reporter“, mis köitis intervjuueeritavaid saatele omase meelelahutusliku ja lõbusa formaadiga. Harvem eelistati „Aktuaalset kaamerat“.

Kõige rohkem ikka „Reporterit“ jah. Ma ei tea, olgugi nad ütlevad ta on kollane, aga ta on samas ka meelelahutuslik, et ta ei masenda sind oma halbade uudistega. Et muidu, kui neid uudiseid kuulata nagu nad vanasti olid, et ainult halba ju räägiti. (N2)

Case-by-case meetodi analüüs toob välja seose ka uudistesaadete, lemmiksaadete ja kanali eelistuse suhtes. Need intervjuueeritavad, kelle kanalieelistus langes ETV-le, nimetasid uudistesaadetest ka pigem „Aktuaalset kaamerat“ ning nende lemmiksaated tulid samuti samalt kanalilt („Vabariigi kodanikud“, „Foorum“, „Välisilm“). Samuti eelistasid nad rohkem Kanal 2 uudistesaaade „Reporter“ ajal vaadata päevakajalist ETV saadet „Ringvaade“. Seega võib järeldada, et intervjuueeritavate saate-eelistused on tugevalt kanalipõhised.

Arutelu- ja analüütiliste saadete vaatamise eelistus jagunes kaheks vastasleeriks: alla poolte intervjuueeritavatest vaatas neid väga meelsasti, kuid ülejäänud ei olnud neist saadetest üldse huvitatud. Seega ei saaks tugevaid paralleele Rannu tulemustega võrreldes tõmmata. Kümne vastaja puhul sõltus kõik ikka konkreetsest inimesest, kuid arutelusaadete vaatajaid oli tõepoolest vähem.

Väga harva, kui naine lülitab selle peale, siis ma olen sunnitud vaatama. Siis ma olen jah sunnitud vaatama, aga muidu ma harilikult spetsiaalselt... (M2)

Aga põhiliselt ma vaatan ütleme päevakajalisi saateid. „Foorum“, „Vabariigi kodanikud“, muud siuksed..noh ja päevauudised. (M1)

Telemänge ja -konkursse ei pidanud keegi oma suureks eelistuseks, kuid siiski näis, et valdav osa neid jälgis. Kui nimetasin neile saateid nagu „Tantsud tähtedega“ või „Laulud tähtedega“, ütlesid inimesed, et neid nad ikka vaatavad. Leidus vaid mõni üksik, kellele sellelaadsed saated huvi ei pakkunud. Seega võib järeldada, et intervjuueeritavad tõesti Rannu tulemustel põhineva eelduse kohaselt neid saateid vaatavad. Kahel korral mainiti teleshow'd „Tantsi tagumik trimmi“ ning üks vastaja (N1) jälgis suure huviga telekonkursi „Selgeltnägijate tuleproov“ nii eesti kui ka vene versiooni.

*Jah, neid küll. Nüüd on see „Tantsi tagumik trimmi“. Et see on päris lahe. (N3)
Ma seda lihaletti, mis see on, see „Vali mind“. Seda vaatan vahest ja. (M4)
Oi, ma hoidun neist! See nigu eesti juturaamatutega. No ma jõuan 10. leheküljeni, siis saan teada, mis seal on. Nii sõnavarapuudulikkus... (M2)*

Eestimaistest seriaalidest nimetati mitmel korral „Õnne13“, ühel korral ka „Ohtlik lend“, „Pilvede all“. Naissoost intervjuueeritavad mainisid rohkem Fox Life kanalit, kust neil meeldis välismaiseid sarju vaadata. Meessoost vastajad tõi välja välismaiseid sarju nagu „Kondid“, „Dr. House“, „Midsomeri mõrvad“. Paar meessoost vaatajat mainisid ka välismaiste põnevusfilmide vaatamist.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et mitmed naissoost vaatajad (N1, N4, N3) ning mõned meessoost vaatajad (M2, M4) jaotusid tõesti Rannu A rühma „Suurtarbija – valib kõik, eriti elamuse“, kuna vaatasid televisiooni palju ning eelistasid vähem arutelu- ja analüütilisi saateid ning rohkem teleshow'sid, tõsielusaateid, Fox Life kanalit. Üldiselt välismaiste kanalite ja saadete suurt vaatamiseelistust silma ei jäänud ja tundus, et eelistatakse ikka Eesti telesaateid, mistõttu ei selgunud ühtegi B rühma („Sagedane vaataja – valib välismaise elamuse“) esindajat. Kaks Rannu loodud vaatajatüüpi kattusid küllaltki täpselt ka käesoleva töö uuritavatega. Leidus kaks tasakaalukat vaatajat (M1, N5), kes eelistasid telekanalit ETV ja sealse programmi saateid. Ent suurem osa „Võsareporter“ vaatajaid olid seltsielukeskseid põnevuseotsijaid (N2, N3, N4, M2, M3), kelle lemmiksaated olid näiteks „Sind otsides“, „Rääkimata lugu“ või „Pilvede all“ ning kelle uudistesaaate eelistus oli „Reporter“. Elamustele orienteeritud, välismaise programmi vaatajaid ei selgunud.

Ilmselt varieerusid enamik intervjuueeritavaid kahe Emori käitumis- ja meediatarbimise malliga grupi vahel: massimeedia kulturnik (nt N1, N5, M1, M4, M6, kes vaatasid palju

riigitelevisiooni, päevapoliitilisi saated ja eelistasid „Aktuaalset kaamerat“) ja kõigesööja (nt N2, N3, N4, M2, M5, kel polnud konkreetseid lemmiksaateid ning vaatasid seda, mis parasjagu kõige rohkem meeldis). Vastaja M3, kes enda sõnul üldse telerit ei vaadanud, sobiks pigem meelelahutaja gruppi kui kõrgkultuuri kulturniku alla, sest eelistas telerist vaadata filme, sarju ja muud lihtsat meelelahutust.

4.2. „Võsareporterit“ vaatamise motivatsioon

Järgnevas peatükis esitan auditooriumi ootused ja saadavad tasud kolme laiemama teema kaupa, milleks on varem püstitatud abiuurimisküsimused.

4.2.1. Isiklik huvi saate suhtes

Intervjueeritavaid motiveerib „Võsareporterit“ vaatama tugev isiklik soov ja motivatsioon. Kui neil pole võimalik „Võsareporterit“ õigel kellaajal näha, vaatavad nad saate järgi kas järgmisel päeval kordusest või interneti koduleheküljelt. Kuigi teoorias toodud eelduse kohaselt on mehed juhuslikumad ja vähem järjepidevad vaatajad, ilmnes intervjueeritavate puhul, et meessoost vastajad olid rohkem järjepidevamad ja enda sõnul rohkem saate osasid näinud. Siiski mainis ka neli naist viiest, et üritavad igal võimalusel „Võsareporterit“ näha ning N3 ja N4 mainisid, et vaatavad nägemata osa korral järgmisel päeval kordust.

Iga kord. Ja noh, kui telekast ei näe või midagi tegemist on, siis ma vaatan noh netist järgi. No väga üksikud on vahele jäänud. Muidu ma vaatan kõiki. (M3)

Mina vaatan peaaegu kõiki saateid. Ainult, et siinamaani ma käisin trennis, mul hakkas kaheksast trenni, siis ma vaatasin alati järgmine päev kordust. Et ma tahtsin seda ikkagist näha. (N4)

Intervjueeritavad valmistusid „Võsareporterit“ spetsiaalselt vaatama, mitte ei sattunud sellele kanalile juhuslikult, kuna teistelt kanalitelt midagi sobivamat ei tulnud. N1, N4, M4 ja M6 vastustest ilmnes, et kuigi nad soovivad samal ajal vaadata ETV saadet „Ringvaade“, eelistavad nad jälgida „Reporterit“ ja „Võsareporterit“ ning vaatavad „Ringvaadet“ pigem järgmine päev kordusest. M1 ja M6 mainisid siiski, et pärast „Reporterit“ on „Võsareporterit“ samalt kanalilt hea ja mugav järjest vaadata. Siinkohal võib järeldada, et „Võsareporterit“

ajaline paigutus telekavas on oluline, sest eelnev populaarne uudistesaaade jätab neid samale kanalile pidama.

Ei, ta tuleb ju praegu esmaspäeviti kohe pärast uudiste seda „Reporterit“. Siis on hea järjest vaadata. „Reporter“ lõppeb ära, siis tuleb kohe Võsa Pets... (M1)
Üldiselt ei, ei satu. Ikka üldiselt kuskil siin üleval korrusel liigub mõte, et täna on „Võsareporter“. (N1)

Seitse intervjueeritavat rääkisid, et keskenduvad „Võsareporterit“ vaatamisel ainult saatele. Näiteks vastaja N5 nentis, et tegeleb samal ajal ka pisut näputööga, kuid vaatab siiski pingsalt saadet. N1 ja N4 olid vastupidisel seisukohal. Esimene arvas, et pildi nägemine pole nii oluline, teine arvas, et saate pilti peab tingimata nägema.

Seal ei ole kuulamisega pistmist. Seal pead ikka nägema seda show'd. Ja-ja-ja pilt on seal väga oluline. (N4)
Abikaasa siis vaatab seal, aga lasen siis temal panna hääli tooni kõvemaks või ise panen ja siis tegelen seal n-õ nende köögipoole asjadega. Ega mulle teinekord see pilt ei olegi oluline. (N1)

M1, N1 ja N2 mainisid, et mõnikord mängib saade taustaks ning nad asuvad keskendunumalt jälgima siis, kui mõni konkreetne teema või tegelane nende tähelepanu haarab. Lisaks oli nende jaoks oluline saatele eelnev reklaam ja saate alguse tutvustus. Suurem osa sellest siiski ei hoolinud ja vaatasid saadet igal võimalusel algusest lõpuni.

Ei ole ka mingi selline fännvaataja, aga kui jookseb reklaamist jälle mõni kihvt asi, noh mõni hull, ütleme siis otse välja. (naerab) Et kui tundub, et mingi eriline hull on kuskilt üles leitud, et siis on põnev vaadata küll. (N2)
Aga mõned lood, mis on rohkem seotud nagu siukeste.... kus kas mingisugune keegi omavalitsus või midagi sellist astub ämbrisse, mida Võsa Pets lahendada läheb, et siis..siis kindlasti kohe vaatan, et mis jama sellest välja tuleb. (M1)

„Võsareporterit“ jälgimise intensiivsuse alusel on võimalik moodustada järgmised vaatajatüübid:

Tabel 2. Vaatajatüübid vaatamise intensiivsuse alusel

Vaatajatüüp	Vastaja kood
1. „Ustav fänn“ – püüab igal võimalusel vaadata kõiki „Võsareporterit“ saateid kas õigel ajal või kordusest hoolimata konkreetse saate sisust. Keskendub alati ainult saate vaatamisele.	N3, N4, N5, M2, M3, M4, M6
2. „Kalkuleeriv vaataja“ - jälgib saadet sageli, kuid ei vaata nägemata saateid kordusest järgi. Mõnikord mängib saade ka taustaks, kuid vaatama tõmbavad huvipakkuvad teemad, tegelased või reklaam.	N1, N2, M1, M5

4.2.2. Saate formaat ja funktsioon

Kõige enam (kolmel korral) võrreldi „Võsareporterit“ saatega „Kaua võib“ ning kahel korral ka saadetega „Pealtnägija“ ja „Krimi“. Ühel korral võrreldi „Võsareporterit“ saatega „Ärapanijaga“ ning saatega „Kolmeraudne“. Samas nentisid N1 ja N2, et nad ei võrdleks „Võsareporterit“ ühegi teise Eesti telesaatega, kuna see on oma olemuselt nii omanäoline.

Peamine sarnasus saatega „Kaua võib“ oli intervjueeritavate hinnangul saate funktsioon: „probleemi lahendamine“. Arvati, et mõlemad telesaated lahendavad inimeste probleeme ning see ongi nende eesmärk. Sellegipoolest nentis vastaja N2, et kuigi saated on sarnased, siis „Kaua võib“ teda ei paelu ega huvita. Ta tõi põhjusena välja, et saatejuht on igav ja probleemile ei leita tihti lahendust. Vastaja M2 ütles, et tema naist rõõmustab see, kui ta näeb, et lugu leiab lahenduse. Sellest võib järeldada, et samalaadselt teoorias väljatoodule on auditooriumi jaoks tõepoolest oluline, et probleemid leiavad lahenduse.

See „Kaua võib“ mind üldse ei paelu. Ma ei tea, kuidagi, kas on saatejuht igav. /.../ Olgugi, et teemad on ju põhimõtteliselt samad. Aga ta võtab kuidagi jah hästi selliselt konservatiivsemalt neid teemasid. Aga noh siis ju neid teemasid, et kuna seal lahendus samamoodi ei tule ju, põhimõtteliselt mitte mingisugust. Pigem Võsas tuleb seal mingi lahendus. (N2)

Võrdluses „Krimiga“ selgus intervjueeritava M3 vastusest, et ta võrdleb saateid eelkõige saatejuhi humoorikate ütleliste poolest, mis talle endalegi meeldivad.

Hmmm...(mõtleb) ütleme nende ütleliste suhtes võiks võrrelda selle „Krimiga“. Noh mulle see Imre Kaas mulle meeldib ka jutu poolest. Noh ta on ka siuke, ütleme Facebookiski vahest

vaatan staatuse uuendusi paneb, et no vahest on ikka siukseid ütlosti, et saad aru üksinda hakkad seal arvuti taga irnuma (muigab). (M3)

Ka võrdluses „Ärapanijaga“ näis, et vastaja M1 peab „Võsareporterit“ humoorikaks saateks, mille suuline tekst on mitmekesine, kasutatakse irooniat ja ka poliitilist satiiri. Võrdluses telesaatega „Kolmeraudne“, tõi intervjuueeritav M2 taas välja tema hinnangul saadetele omase sarnase eesmärgi: „asjade lahendamine“. M2 arvas vastupidiselt intervjuueeritavale M1, et saates pole poliitilist sekkumist. Kõige mitmekesisem ja põhjalikum vastus tuli välismaal (USAs) elavalt intervjuueeritavalt (M5), kes võrdles „Võsareporterit“ kolme Ameerika saatega: „Bill O'Reilly Factor“, „The Oprah Winfrey Show“ ja „Judge Judy“.

See on selle saate kõige huvitavam omapärane aspekt, et ta ongi nii sarnane mitmete Ameerika saadetega. Mitte ainult ühega, aga ta nagu kombineerib mitu tükki. /.../ Nii et ma ütleks, et tema saade on üks kombinatsioon nendest kolmest. (M5)

Vastaja M5 tõi vastavalt igale saatele „Võsareporterit“ puhul välja ühe iseloomustava tunnuse: subjektiivsus, kohtumõistmine ja inimlähedane suhtlus. Nõnda viitas ta kolmele teoorias esile tulnud aspektile. Saatejuht mõjutab saadet ja kehtestab end oma kogemuse ehk veendumuse, arvamuse ja hoiakute sisse toomisega. Samas on saade kohtumõistmine saate osaleja sotsiaalse käitumise üle, tehes seda kaasatundval ja siiral moel nagu Oprah'i *talk show*'s. Viieteist minuti kuulsuse valguses kipuvad inimesed „Võsareporteris“ rääkima saatejuhile asju, mida mujal ei räägiks.

Ja sellepärast, et Peetril on see samasugune and, minu meelest, nagu Oprahil, et ta saab panema inimesi rääkida ja ütleva temale asju, mida nad muidu võib-olla kellegile muule ei ütleks ja avaldaks. (M5)

„Judge Judy“ on niisugune kohtumõistmise saade, mis on väga populaarne. Ja tema saade on nii, et konfliktide lahendamine isikute või asutuste vahel seoses kaubaga, rahaga, tehingutega, lepingutega, autoostmistega, maja üürimisega, möbleerimisega. /.../ Nii et see on väga sarnane selle saatega. (M5)

„Võsareporterit“ ja telesaate „Pealtnägija“ võrdluses jagunesid vastajad hinnangutelt kolme rühma. Esimese rühma moodustasid vaatajad, kes leidsid, et saated on väga sarnased ning

peamine ühine tunnusjoon on probleemide avalikkuse ette toomine ja nende teemade kajastamine, mida teised saated ei näita (N4, N5, M6):

I rühm

No nad neid puudusid toovad meie ühiskonnas välja ja püüavad... Noh „Võsareporter“ abistab ju inimesi. Näiteks, kes on töökoha kaotanud või mingisuguse pettuse saanud... /.../ No tema [mõtleb „Pealtnägijat“] noh päris suuri asju, kõrgemal tasemel. Mitte kohalike inimeste ainult. (N5)

Mina näiteks võrdleksin seda võib-olla natukene selle „Pealtnägijaga“. Kuigi „Pealtnägija“ on tiba tõsisem tegelikult. /.../ Aga ikkagist kah, ja võtavad elu täpselt nagu ta on seal. Ainult tõsisemad teemad justkui. (N4)

Eks need saated ole ju kõik sellepärast, et need ühiskonna mädapaised tuua avalikkuse ette, et need ikkagi leiaks oma lahenduse, et ühiskond reageeriks ja et ühiskond meil muutuks homme paremaks kui täna. Ma arvan, et kõik need saated on selle eesmärgiga. (M6)

Kõige suurem osa vastanutest arvas, et „Võsareporter“ ja „Pealtnägija“ on teemakäsitluselt ja vormilt üsna erinevad, kuid neil on sarnane eesmärk.

II rühm

Nojah. „Pealtnägija“ on ikka selline tõepoolest tugevalt konservatiivne, ma ütleks niimoodi. Ja ta ei ole mingil juhul selline, meelelahutuslik pool jah puudub seal ikka. Ta jah, ta on tugeva, noh annab informatsiooni päris tõsiste eluliste probleemide, toimunud asjade, juhtumite osas, kohta. Aga jah, Peeter Võsal on nüüd tõepoolest seal noh nagu abikaasa ütles, et see show-moment juures. (N1)

„Pealtnägija“ võtab pikema perioodiga, hakkab nagu pikemalt lahti harutama. Võsa Peeter võtab probleemi, läheb nagu kohe probleemi tuumikusse, et hakata seda asja sealt poolt lahendama. See on väikene erinevus sees... (M1)

Kuigi „Pealtnägija“ on ju selline, kes noh alles hiljem noh arutab neid asju. Ja mis, see on juba ära olnud. Et aga Võsa saates on ju see konkreetselt koha peale minek. Ja-ja reaalselt jah. (N3)

Viimasena esitan nende hinnangud, kes leidsid, et saated on väga erinevad (N2, M2, M3):

III rühm

„Pealtnägija“ ressursid on vist suurusjärgu võrra kõvemad. Seal on näha, et ettevalmistustöö on täiesti kohe teine, seal hammas külge ei hakka. Aga jah, „Pealtnägijaga“ teda võrrelda ei saa, sest üks on ikka rikas mees, teine vaene mees. (M2)

Oi ei, „Pealtnägijaga“ ei saa kohe kindlasti võrrelda! Seepärast, et „Pealtnägija“, tema leiab ikka dokumendid. Tema läheb sellistesse asjadesse sisse. Ta saab, ma arvan, et kas või KAPO materjalid kätte, mis iganes. (N2)

Ei ole sarnasusi. Mkm. Täitsa erinev. Minu arust küll. „Pealtnägija“ on ikka noh, ta võtab nagu noh niimoodi spetsiifilisemalt, aga no „Võsareporter“ käib nii tsiuh-tsiuh üle. Neid võrrelda nagu ei anna. /.../ Tal on nagu sellessuhtes on nagu siuke noh prosta värk vaata, ei ole nagu ettevalmistust. (M3)

Intervjueeritavad leidsid, et saatel on siiski kindel ülesehitus ja struktuur. N2 arvas, et „Võsareporter“ on jagatud kolmeks: üks on õpetlik lugu, teine on lõbus ja naljakas ning kolmas nende vahepealne. N5 pakkus, et saade ongi jagatud kaheks: abiosutav lugu ja lõbus lugu.

Kokkuvõttes tõi erinevate saadete võrdlus tõi hästi esile omadusi, millega „Võsareporter“ vaatajad saadet iseloomustavad. Küllaltki palju jagati „Võsareporterit“ just saadetega „Kaua võib“ ja „Krimi“ ühte rühma. Kõik need saated olid ka Rannu uurimistöös jagatud ühte rühma, mis kandis nime: „Krimi- ja olmereportaažid“. Seega tajusid vaatajad „Võsareporterit“ ajalast määratlust, reaalses toimumises üsna tugevalt. Ka mitmed intervjueeritavad tõi „Pealtnägijaga“ võrreldes välja seose, et „Võsareporter“ astub otse sündmuste keerisesse. „Võsareporterit“ ning „Pealtnägija“ ja teiste telesaadete omavahelises võrdluses ilmselid intervjueeritavate tajutud iseloomustavad märksõnad saate formaadi ja funktsiooni kohta:

Tabel 3. Intervjueeritavate tajutud saate formaat ja funktsioon

Saate formaat	Saate funktsioon
<ul style="list-style-type: none"> • Lõbus ja meelelahutuslik, mitte tõsine • Vähem konservatiivsem, piirideta • Tõsieluline, reaalne • Mitmekesine sisu • Inimlähedane vahetu suhtlus saates osalejatega • Saatejuht kui subjektiivne (mõne arvates ka erapooletu) kohtumõistja • Tegutseb kohalike inimeste tasandil, mitte kõrgemal riigi tasandil 	<ul style="list-style-type: none"> • Probleemi lahendamine (boonuseks on asjaolu, et paljud probleemid leiavad lahenduse), õigusemõistmine • Inimeste aitamine (kohalikul tasandil) • Ühiskonnale seni avaldamata teemade ja probleemide näitamine • Vaatajale meelelahutuse pakkumine, kasutades selleks naljakaid ja humoorikaid teemasid, tegelasi või saatejuhi lisakommentaare

<ul style="list-style-type: none"> • Pealiskaudne, ettevalmistamata • Toimub ajaliselt kohe siin ja praegu, mitte hiljem pärast sündmusi • Vähem kulukas 	
---	--

„Võsareporterit“ formaadi ja funktsiooni tajumise ja hindamise alusel on võimalik intervjueeritavad koondada järgmistesse hoiakurühmadesse:

Tabel 4. Saate formaadi ja funktsiooni tajumise hoiakurühmad

Saate formaadi ja funktsiooni hoiakurühmad	Vastaja kood
1. Probleeme lahendav ja tavainimest aitav olmereportaaž.	N1, N3, M5, M6
2. Lihtne lõbus meelelahutus.	N2, N4, M2, M3, M4
3. Tõsiseid ühiskondlikke ja juriidilisi murekohti tõstatav tõsieluline uuriv saade.	N5, M1

Suurem osa intervjueeritavaid varieerusid 1. ja 2. rühma vahel, leides saates mõlemale rühmale omistatud tunnuseid. Kõige vähem kuulus vastajaid kolmandasse rühma. Huvitava seosena kuulusid kolmandasse rühma kaks vastajat (M1, N5), kes nimetasid mõlemad oma lemmiksaateks „Pealtnägija“. Nemad võrdlesid ka „Võsareporterit“ tugevalt „Pealtnägijaga“.

4.2.3. Ootused saatele

Intervjueeritavatele meelde jäänud lugudel oli enamjaolt üks kahest omadusest: inimene tundis looga isiklikku sidet või oli lugu tema jaoks erakordselt naljakas, eriline ja meelde jääv. Peamiselt tuli intervjueeritavatele meelde jäänud lugude puhul esile nende lõbusus. Naljakaks tegid lood vastajate jaoks eelkõige eriskummalised saate tegelased, aga ka eriskummalised olukorrad, mis sobitub varem mainitud karnevalikultuuriga, mis pakub vaatajale emotsionaalset vabanemist ja pingelangust. Naissoost vastaja N4 rääkis kokku kuus erinevat lugu, mis olid kõik tema jaoks väga erilised, veidrad ja naljakad. N4 naeris ka intervjuu ajal. Mitu intervjueeritavat tõi välja nn „Siberi rahabossi“ loo, mis kuulus tegelikult Peeter Võsa varasemasse saatesse „Politsekroonika“.

No ikka Siberi rahaboss. (naerab) See on üks maru lõbus lugu ja. See on jah. See tuleb kohe meelde, et ei pea mõtlema. See, kuidas see prillidega mees ütleb Petsile: „Sina ja kaine vä“.

(naerab) Issand. /.../. Ja siis need kaks venda, need ärimedid vist. Need olid ka hästi...vist olid jah ehitajad. Tule taevas appi. No see saade oli ka täitsa komöödia. /.../. Aga mul on üks lause meeles, kui ta kurtis Võsa Peetrile, et ta sai pahurat seksi. (naerab) Üks hästi kummaline naine. Ta oli purjus. A käis poes veel suure õlle järel, ütles, et tema arst soovitas tal neerud, tal on neerukivid, et arst soovitas tal õlut osta. (N4)

Noh muidugi üks asi, mida me oleme vaadanud, on see Politsekroonika parimad palad. Seal on nalja no...jubedalt! Mis sealt nagu eriti meelde jäi, oli see Siberi rahaboss. See on ikka tippude tipp. (M3)

Vaid üks intervjuueeritav N1 tõi välja tõsisema tõsielulise loo, mis tema sõnul talle eriliselt korda läks ning mis pani teda saate osalistele kaasa tundma ja haaras tähelepanu.

Mina muidugi..aga siis viimastest saadetest jäi mulle meelde muidugi see, kui need kodutud mehed seal Emajõe ääres n-ö, mingid turvamehed lasid gaasi ja see läks mulle küll väga hinge. Et selliseid asju tuleb avalikustada. (N1)

Kolmel juhul olid lood seotud koha või inimesega, kes või mis olid intervjuueeritavale kuidagi tuttavad.

See, kus nad Kolgata teel olid. Ma ise tean ka seda teed, väga hästi tean. /.../ Meie läksime Jaanipäevaks sinna. (M1)

...mulle meeldis...tegelt see, kui ta selle ennustaja juures käis, selle Edgar Egipte juures. Vot see nagu. Ma teda nagu ise ka tunnen. (M3)

Kaks inimest (N1, N5) leidsid, et neile meeldib just saate nn aitamise funktsioon. Nagu ka eelmises peatükis sai mainitud, nimetati korduvalt, et saate juures on positiivne, et enamus probleeme leiavad loo lõpus mingilaadse lahenduse. Saate meeldivuse juures toodi esile ka seda, et tegevus on väga reaalne, mitte kunstlik ning näitab elu, mida mujal saadetes ei näe. Mainiti reporteri julgust minna kohtadesse, kuhu mõni teine ajakirjanik ei läheks. Meeldivaks peeti karnevalikultuuri iseloomustavat lugude lõbusust, pöörasust ja hullumeelsust.

Aga see ongi minu arust on see kõige olulisem minu jaoks on just see, et ta aitab inimesi. Minu jaoks on see nimetaja on aitamine just. /.../ Ja-ja Võsa Peetri puhul on see ka, mis minule näiteks ka väga meeldib, ta ei karda, ei häbene minna kas või vanakuradi enda juurde. Et ta

on sellised urkad läbi käinud, kus on, anna andeks, kirbud ja lutikad ja kõik sellised. Aga väga julge. (N1)

Minule ikka meeldibki see võib-olla see Võsa Peetri kuidagi see heatahtlikkus. (N2)

Ta käsitleb absoluutselt kõike. Ma usun, et ta vist kellelegi ära ei ütle. (M2)

Kolm vastajat (N3, M1, M3) jutustasid saate meeldivuse juures laborikatsetest, kuna need olid nende arvates lõbusad, lahedad, huvitavad ja ka õpetlikud. Näis, et mitmetele meeldinud katsed on kombinatsioon sensatsioonist ja igapäevaelust, sest katsete sisu oli igapäevane ja lihtne, kuid see pakkus üllatuslikku emotsiooni ja reaktsiooni.

No konkreetselt mõni lugu on see, mis ta tegi oma laborikatsetes, oli Coca-Colaga vist. Pani Mentose sisse või Mynthoni või, ma ei mäletagi. Et jah see on päris hästi meelde jäänud. /.../ Need tunduvad jaburad, aga samas ka noh konkreetselt kohapeal tehtud. Täpselt nagu see Rakvere saiakategi. Mis sealt siis välja tuli, mida inimesed söövad. Mina pärast toda enam saiakatteid ei ostnud. (naerab) Ei ostnud jah. (N3)

Mulle meeldivad esiteks need katsed, mis ta seal alati teeb. Noh need on nagu eriti lahedad. Ma nagu kirjutasingi talle [mõtleb saatejuhti], et nendest võiks nagu eraldi siukse plaadi teha. Et noh need nagu mulle meeldivad. (M3)

Saatelõikude vaatamisel tuli esile, et intervjuueeritavatele meeldis saatejuhi kõnepruuk ja huumorimeel. Ka intervjuu vältel vaadatud saatelõigud kutsusid esile naeruturtsatusi.

Mis mulle Võsa Petsi juures veel meeldib, et ta nagu vahest nagu noh mõnest sõnast võtab niimoodi kinni. Nagu praegugi „voodipesu“, eksole. Vaata vahest ta nagu hakkab veel väänama seda, paneb veel juurde ka sinna igast hullu teksti. (M3)

Samas oli saatejuhile omane kõnepruuk ka see, mida saatele mõnikord ette heideti.

Noh sellesmõttes, et mõnikord mulle tundub, et mõned väljaütlemised on sellised. No mina olen vanema aja kasvatuse saanud ja teatud oludes mina jääks ikkagi n-ö soliidselt oma käitumise ja väljaütlemiste poolest. (N1)

Peamiselt heideti saatele ette seda, et mõned saate teemad on tühised, ebaoluliseks ning teemakäsitus on labane. Intervjuueeritav M4 nentis, et talle ei meeldi saatejuhi poliitiline kuuluvus, kuna Peeter Võsa kuulub Keskerakonda ning see võib mõjutada saate sisu. Teine

vastaja N2 mainis, et kunagi talle ei meeldinud saade, sest talle tundus, et „lollikestele tehakse liiga“, kuid nüüdseks [pärast saates osalemist - toim] on tema suhtumine muutunud. Mitmed intervjueeritavad ei toonud välja midagi, mis neile saate juures ei meeldiks. Kui küsisin, kas midagi peaks saate juures muutma või teisiti tegema, sain vastuseks „Ei, miks?“.

Minul ei ole sellist suhtumist, et mulle nüüd mitte miski sealt või noh, et on olnud olukordi, kus midagi ei meeldiks. Ei. (N3)

Siis ma ütlesin pigem, et nüüd see Võsa Peeter hakkab kalduma sinna väga sügavale Keskerakonda. Sellised väga labased teemakäsitlused on vahel noh niimoodi. Et see saade võiks olla siis nagu sellest puutumata. /.../ Noh mulle on vahel tundunud, et ta on võib-olla liialt niukeste tühiste probleemidega vahel tegelenud. Aga järelkult siis tõhusamaid või tõsisemaid pole olnud et noh seal. (M4)

Sellesmõttes, et ma ei näe nagu seda kontseptsiooni, noh iva, iva ei näe. Milleks teda [mõtleb lugu] vaja oli. /.../ Nii et kas seda oleks mõtet olnud. Noh ma ei tea. See on niigi küsitav kõik. Aga see saade ära tehti ja-ja siis ma mõtlesin, et ohissand jumal küll. (N1)

Kaks vastajat (M3, N4) tõid välja ka saate lugude jutustamisel televisioonile omase suulise kultuuri ehk teoorias kirjeldatud *gossip*'i. N3 sõnul olid mitmed „Võsareporter“ lood tema ja sõbrannade jaoks oluliseks kõneaineks. See viitab sotsiaalse kasulikkuse ja kaaslastega suhtlemise motivatsioonile ehk isiklikele suhetele. M3 vaatas sõpradega koos „Võsatuuri“ ja „Politsekroonika“ paremate palade CD-d.

Aga seda nagu oma tuttavate juures noh kohe räägitakse sellest. Senta värk on siinamaani. Läksin sõbranna käest huulepulka tellima, mis peaks nagu huuli tegema natuke suuremaks. Ütlesin, ma tahan seda Senta huulepulka. (N4)

Kokkuvõtlikult võib öelda, et saate meeldivus ja sellest tulenevad ootused saatele seisnevad vaatajate jaoks inimliku huvi sensatsiooni vastu ja saate reaalsuse sobivas kombineerimises. Kusjuures esimene ei välista teist ja vastupidi. Sensatsioon võibki seisneda üliras lihtsuses. Kõige enam otsib vaataja „Võsareporter“ valikul ilmselt sensatsiooni, ent ta soovib näha ka reaalseid olukordi ja igapäevaelulisi probleeme.

Intervjueeritavatele meeldib lugude juures kõige enam nende humoorikas käsitlus, eriskummalised ja veidrased saate tegelased või lõbusad ja põnevad teemad ja situatsioonid. Just sedalaadi lugusid või laborikatseid tõid välja suurem osa intervjueeritavaid. See viitab

tugevale karnevalikultuurile, mida saadetes näeb ning vaatajate vajadusele saate abil oma pingeid maandada. Samas meeldis vastajatele saate juures ka inimeste aitamine ja probleemidele lahenduse leidmine, mis näitab vajadust empaatialle, mis omakorda ühe osana inimese personaalset identiteeti kujundab. Ükski vastaja ei toonud otseselt välja, et neile meeldiks teiste inimeste naeruvääristamist teleekraanil vaadata, ent mitmed mainisid, et saates näidatakse halvemal järjel inimesi, kes mõjuvad ekraanil naeruväärsena (see on ka „Siberi rahabossi“ loo sisu). Vastaja N2 mõõnis, et enne saates osalemist tundus talle, et saates kasutatakse lollikesi ära. Seega võib öelda, et vastajate väljaütlemata ja võib-olla alateadvustamata motiiv on teatud määral ka nõrgemate üle naermine ja Freudi teooria kohaselt nalja vahendusel soovimatutest tabuteemadest tingitud ärevuse leevendamine ja lõdvestumine. Vähemal määral tuli välja ka lugudest saadava kõneaine näol sotsiaalne kasulikkus ja isiklikud suhted.

Osad intervjuueeritavad mainisid, et neile ei meeldi saate juures saatejuhi kohatine vulgaarne ja labane sõnakasutus, teemakäsitus, mis ilmestab taas karnevalikultuuri. Samuti mainiti negatiivsena mõndasid saate teemasid, mis tundusid intervjuueeritavatele tähtsusetud ja sisutud. Võib järeldada, et *fast-food*'i tarbiv *fast-thinker*'ist telerivaataja tahab ühel hetkel jälgida ka midagi, mille üle peaks pikemalt mõtlema. Kui võrrelda meeldivust/mittemeeldivust intervjuueeritava kanali- või saate-eelistusega, näis, et just ETV eelistajatele ja „Pealtnägija“ vaatajatele oli oluline „Võsareporter“ nn abistav funktsioon. Saate humoorikamale poolele keskendusid need vastajad, kellele meeldis rohkem Kanal 2 ja saated nagu „Sind otsides“, „Pilvede all“, Rääkimata lugu“, „Tantsi tagumik trimmi“.

Meeldivuse ja ootuste alusel on võimalik eristada järgmisi vaatajatüüpe:

Tabel 5. Saate ootuste alusel loodud vaatajatüübid

Vaatajatüüp	Vastaja kood
1. Saate lõbusale ja sensatsioonilisele show'likule sisule orienteeritud vaataja (mees või naine, kellele meeldib vaadata, kuidas saatejuht ekstreemseid või ohtlikke kohti külastab, s.o pingete maandamise vajadus)	N2, N4, M2, M3, M6
2. Inimeste abistamise vaatamisele orienteeritud vaataja (pigem naine, kellele meeldib vaadata, kuidas lugu laheneb, s.o empaatiavajadus)	N1, N3, N5
3. Saates kajastatud ühiskondlikult oluliste temade vaataja (pigem mees, kellele ei pruugi meeldida saatejuhi poliitiline kuuluvus, kuid meeldib tema humoorikas kõnepruuk ja teemakäsitus, s.o sotsiaalne kasulikkus)	M1, M4, M5

4.2.4. Saade emotsioonide, tunnete ja mõttetegevuse tekitajana

Peamine emotsioon ja tunne, mida intervjueritavad küsimusele vastates välja tõid, oli naermine ning mõtlema panev tunne. Mitmed intervjueritavad mainisid, et saade tekitab neis sõltuvalt loost väga erinevaid emotsioone. Kord ajab naerma, teine kord teeb mõtlikuks, kolmas kord tekitab lootusetuse tunde. Siiski ütles M5, et saade muudab teda vahel kurvaks, kui ta näeb, et saate tegelast ei saa keegi aidata. M2 ja M4 mõõnsid, et ei vaata saadet väga sügavuti ega hakka seal nähtule pikemalt järele mõtlema. Vastupidisel seisukohal olid N1, M1, N2, kes rääkisid, et saade paneb neid just sügavuti probleemide üle mõtlema.

Jaa ja naerma, täpselt. Ta ajab naerma. Ei tema ei tee küll kurjaks ega vihaseks tegelikult. (N4)

No mind ajab muigama igal juhul. /.../ Ei, seal...ei ma ei kujuta ette, et ma seal midagi nii sügavuti vaataks. (M2)

Ei probleemid, mida ta välja toob, need tekitavad vahest sellist lootusetuse tunnet.(M4)

Ja kurvastab see, et mõnikord see ei tundu olevat kellegi võimuses, et neid inimesi aidata või neid probleeme lahendada. Aga see paneb tihti ka naerma ja sügavalt mõtlema.(M5)

Pigem paneb mõtlema selles suunas, et kas tõesti meie riigis on need asjad ikka nii ämbris kui ämbris. (M1)

Informeeriv vs meelelahutuslik funktsioon

Informeeriva funktsioonina toodi intervjuude jooksul peamiselt välja saate nn õpetlikku poolt. See tähendab, et saade õpetab intervjueritavate arvates teatud olukordades käituma. Näiteks firmade või eraisikute tekitatud pettused ning kuidas neid ennetada. Samuti mainiti, et saade õpetab inimesi mitte liiga kergekäeliselt teisi usaldama. Lisaks rääkisid kaks intervjueritavat (M2, N2), et saates näeb tihti teemasid, mis on seotud inimeste juriidilise õiguste kaitsmisega.

Ma arvan, et neil on alati üks klipp natuke õpetlik ka olnud. Et inimene oma õigusi natukenegi teaks. (N2)

Sellegipoolest näisid saated pigem pakkuvat intervjueritavatele meelelahutuslikku poolt. Emotsioonidest mainiti kõige enam muigamist ja naermist, aga ka lootusetuse ja kurbuse tundmist. Nagu varem mainitud, jutustasid suurem enamus intervjueritavaid just lõbusaid ja humoorikaid meelde jäänud lugusid. Väga paljud naersid intervjuu vältel, tuues välja naljakaid detaile enda kogemusest saatega, näiteks „Võsalaulu“ konkursiga või Võsatuuril

osalemisega. Samuti panid intervjuu vältel vaadatud saatelõigud suuremat osa vastajatest muigama või naerma. Meelelahutuslikuna toodi intervjuu viimases osas välja nn „päris elu“ ehk tõsielulisus, mida meeldib vaadata.

Ei jah, meile meeldib „Võsareporter“. Mõni võib-olla ütleb, et labane, aga ei, meile meeldib. See on päris elu. (M4)

Kuna tegemist oli intervjuuga, olid ka vastajad teatud kindlas rollis, mis nõudis neilt ratsionaalset mõtlemist ja arutelu. Seega näis intervjuudest, et rohkem köidab intervjuueeritavaid saate meelelahutuslik pool, mis tekitab neis emotsioone kui ratsionaalset mõtlemist. Ent oluline on ka probleemide lahendamine ja inimeste aitamine, mis paneb vaatajaid rohkem ratsionaalselt mõtlema ning on nende jaoks informatiivne ja õpetlik.

4.2.5. Intervjuueeritavate suhtumine saate tegelastesse

Üldine seisukoht oli, et „Võsareporter“ saates saab näha pigem vaesemaid, nõrgemaid, lihtrahva esindajaid, keda nimetati ka „töölisklassiks“ või lihtsalt „rahvaks“. Tõsteti esile, et riigikogulasi seal saates eriti ei ole, kuid firmajuhtide näol saab siiski näha ka paremal järjel olevaid inimesi. Vastaja M5 leidis, et saates saab näha rohkem vanu inimesi, N3 arvas aga, et ilmselt on saates seinast seinu inimesi. M2 arvates näidatakse saates allasurutud rühmi nagu näiteks prostituudid ja joodikud. Seega tõi ta esile olulise tõsielusaadete tunnuse: stereotüüpsed tegelased. Valdav osa intervjuueeritavatest uskus, et need, keda saates näha saab, esindavad suuremat osa rahvast, mis peaks sellisel juhul koosnema vanadest, nõrkadest, vaestest, madala töölisklassi esindajatest, kellele teevad liiga üksikud firmajuhid ja riigikogulased.

Ah keda näha saab või? No, peamiselt on need vaesemad inimesed niisugused. Jõukad satuvad „Pealtnägijasse“. (N5)

Ma olen väga tundlik inimene, aga ma ütleks, lihtsalt öeldud, vaesed ja vanad. Tundub mulle, ekssole. Väga vanad ja väga vaesed. Ja kellel on, they have a story to tell, ekssole. (M5)

Vahel isegi üllatab. Vahel ei teagi, et sellised inimklassid olemas on. No näiteks kas see oli see Pärnu lits või....nojah, kes aus ja avameelne on. (M2)

Ma arvan, et nad esindavad suuremat osa. Ma arvan, et see on ikkagi suurem osa Eestist. (M1)

Saatesse pöördujate puhul arvati, et tegemist on esimesel juhul edeva inimesega, kes tähelepanu soovib pälvida või teisel juhul inimesega, kes pole muudest instantsidest abi saanud. Esimesel juhul oli tegemist tsirkuselaval üles astuva nartsisti ehk eneseimetlejaga, kellesse intervjueeritavad suhtusid väikese üleolekuga. Teisel juhul oli tegemist konkreetse ohvriga, mis toetab nn ohvrikultuuri. Ohvri pöördumine oli intervjueeritavate hinnangul igati õigustatud. Siiski arvasid mitmed vastajad, et kõiki automaatvastajale helistanuid jutule ei võeta ja valitakse n-õ „enam-vähem keskpärane kontingent“, mis näib pisut vastuolus olevat hullupööraste ja madalaklassiliste stereotüüpsete joodikutega, keda intervjueeritavad varasemalt oma lugudes kirjeldasid.

Mina arvan, et osad on sellised, kes lihtsalt tahavad pulli teha ja osad on nagu siis, kes nagu mujalt pole nagu abi saanud, et võib-olla sellepärast. (M3)

Et selline justkui nagu ärplemise maik juures või noh, ma nüüd kutsun ta ja ta tuli, vaata, näed nüüd on „Võsareporter“ siin kohal. Sellised, kuidas öelda, külakukekesed. Et ja muidugi Peeter siis mõtles ka, et läheb vaatab, saab pulli. (naerab) Et jah selline moment on mõnel saatel küll olnud, aga neid ei ole palju. (N1)

Noh eks seal ole vist igasugused kontingendid. Mõni on edevuse pärast, kes tahab televiisorisse saada. Teine otsib endale lahendit, et ta muude instantsidega ei ole nagu suutnud endal... (M6)

Moodustan kokkuvõtvalt välja vaatajate kirjeldatud osalejatüübid:

Tabel 6. Saates osalejate tüübid intervjueeritavate hinnangul

Saates osaleja tüüp	Vastaja kood
1. Edevad hullumeelsed , kes otsivad saatest tähelepanu.	N1, N2, N4, M2, M3, M4, M6
2. Nõrgad, vaesed, vanad ja abitud , kellele on liiga tehtud ja kes otsivad abi.	N1, N5, M3, M5, M6
3. Heal järjel olevad kavalad firmajuhid või ametnikud , kes peavad saates selgitusi jagama ja on enamjaolt tekkinud probleemid ka süüdi.	N3, N2, M5
4. Suurem osa Eestist , kuhu kuulub seinast sein inimesi.	N2, N3, M4, M1

Tabelist on näha, et mõni vastaja on mitme osalejatüübi all. Seda seetõttu, et mitmed inimesed kirjeldasid mitmeid erinevaid saates osalejaid.

4.2.6. Intervjueeritavate suhtumine saatejuhti

Kõik käesoleva töö intervjueeritavad vaatasid saadet saatejuhi meeldivuse ja tema meelepärase teemakäsitluse tõttu. Võib järeldada, et saate vaatavus tugineb tugevalt saatejuhi autoriteedile ja isikule. Paljud intervjueeritavad (N2, N3, N4, M3, M4) nentisid, et nende lemmiksaade oli kunagi „Politsekroonika“, mille saatejuht oli Peeter Võsa. Seega ütlesid nad, et „Võsareporter“ jälgimine tuli loomuliku sammuna, sest neile meeldis tema saatejuhtimine juba eelmises saates. Fakt, et neid enam politseisaated või kriminaalsaated ei huvitanud ilmestab asjaolu, et saate vaatamine toetub väga tugevalt just saatejuhi eelistusele ja valikule.

Ja ma peaks mainima veel üht asja, et enne kui tekkis selline saade nagu „Võsareporter“, siis ta oli ju „Politsekroonika“ saatejuht. Ja seda saadet mina mitte ühtegi korda vahele ei jätnud. (N3)

Kunagi oli saade, see „Politsekroonika“, mida tegi Peeter Võsa. Ma pidin iga kord seda saadet nägema. Ma kohe vaatasin seda saadet, see oli nii põnevalt jälle tehtud, nii lahe. Ja kui ta lõpetas ära, hakkas seal keegi teine tegema, seal vahepeal nad vahetusid, peale seda ma mitte korda ka pole saadet vaadanud. (N4)

Mitmed vastajad arutlesid, et nad ei kujutaks kedagi teist tema asemel selles saates ette, sest siis poleks enam tegemist sama saatega.

Ta on nagu loodud selleks. Enne sa küsisid, kas seda võiks keegi teine juhtida. Kindlasti võiks, aga see peaks olema vastav isik. Ja täna me ei saa nagu seda välja tuua, kes see võiks. Asendamatu ju ei ole. Siis ta peaks olema teise nime all kindlasti. (M4)

Mina leian küll, sest kui ta oleks selle pooleli jätnud, kedagi samasisulisse asemel panna ei oleks. (M2)

Saatejuhti iseloomustati väga mitmete positiivsete omadustega: õiglane, heatahtlik, abistav, karismaatiline, humoorikas, sõnaosav, sümpaatne, soliidne, hea suhtleja. Mitu inimest nimetasid saatejuhti ka „rahvameheks“, kuna ta on „lihtne“. Vastaja M3 kirjeldas teda ka „sõbralikku pullimeest“. Mainiti ka seda, et päris elus on tegemist pigem vaikse inimesega, kes kaamera tööle pannes võib kohati „napakaks“ muutuda.

Et mulle see ka meeldib, et hästi lihtne ja siuke lihtne mees, rahvamees siuke. (N4)
Ta ise ongi fenomen. Peale teda tuleb..kui tema sureb, siis ülehommemaailm on igav. Ta on karismaatilise loomuga, värvikas. Tema juba ainuüksi oma selle nn auraga on loonud selle keskkonna. (M1)

Saates osalenud N3 kirjeldas, kui hästi said omavahel läbi tema väike laps ja Peeter Võsa, kui ta neil külas käis, mis kinnitas tema jaoks, et saatejuht oskab inimestega suhelda nende keeles. N5, M5 ja M6 tõid esile saatejuhi rollimängu oskuse, mis tähendab, et saatejuht oskab käituda vastavalt olukorrale. Nii võib ta teatud olukordades käituda ametlikult, soliidset, aga ka lapsikult, vulgaarselt.

...siis tookord ta oli selline väga hästi ametlik. Ta ei olnud ja imelikul kombel mõnedes saadetes ta nagu poisike käitub. Aga minuga ta käitus väga-väga soliidset ja ma noh võib-olla arvan teadvat miks. Et oleneb inimesest, kellega ta peab suhtlema. /.../ Ja kui ta siia tuli teise saate noh tänuõhtule, siis ta oli ka minu arust no nii võrratult sümpaatselt ja noh sõna otseses mõttes džentelmen ise. (N1)

Minu arvamus on see, et ta, kellega ta kohtub, ta on täpselt nendega ühel tasemel. On ta siis ministritasemel, kui ta on seal kodututega, siis ta on kodututega ühel tasemel. (M6)

Palju toodi esile saatejuhi nn õiglast meelt. See tähendas intervjuueeritavate jaoks, et saatejuht ei tee kellelegi liiga ning kohtleb kõiki neile vääriliselt. Samas arvas enamus, et saatejuht valib alati poole, keda kaitseb, kuid on piisavalt hea analüüsivõimega, et otsustada nn õige kannataja kasuks ja süüdlase vastu. Vaid M2 ja N3 arvasid, et ta jääb neutraalseks ja laseb vaatajal olukorra üle otsustada.

Mulle tundub, et ta on neutraalne. Ja nagu ma ennist ütlesin, talle ei meeldi, kui kellegi vastu ollakse põhjuseta ülekohtune. (N3)

Eee..mulle tundub, et see käib selle n-ö hetke olukorraga kaasas. Et vastavalt nii nagu käitub see n-ö vastaspool seal või nii nagu käitub...tähendab, kui ta on juba teatud asjad...mulle tundub, et ta on piisavalt tugeva analüüsivõimega, et ta hetkeolukorra suudab enda jaoks n-ö selgelt ära analüüsida ja ta saab aru, et kus pool on see n-ö mädane paise jah.(N1)

Ikka võtab poole. Mina olen aru saanud. Võtab selle poole, kes tema poole on pöördunud. Selle poolel on ikkagist. (N4)

Seda ma ei ütleks, aga tähendab tema näitab objektiivselt ära selle, mis toimub ja suurem osa kommentaare jäävad meile endale lahti mõtestada. (M2)

Saatejuhi iseloomustati ka sõnaosavana, kes oskab jagada õigeid ja täpseid kommentaare.

Head kommentaarid on olnud, ütleme ka. Et kui on teema lahendatud või lahendamisel või lahendamata ka jäänud. Siis noh ei ole midagi nagu üleliigset öeldud. (M4)

Mõnest vastusest ilmnes, et saatejuht võtab oma tööd väga tõsiselt, teisest vastusest vastupidiselt, et ta teeb seda vabalt ja lõbusalt. M5 vastusest ilmnes, et ta juhib saadet väga mitteformaalselt ja isiklikult.

Ei ta võtab ikka tõsiselt ja. Ta näeb ikka vaeva. Ta üle Eesti sõidab ja oi-oi-oi. Toob igasuguseid lugusid. Ja katseid tegi ja, igasuguseid ja. Jaa. Väga tore. (N5)

Koomiliselt. He-he-heh. (N3)

Äärmiselt isiklik, mitteformaalne. Väga, ta on väga selgelt väljendatud, artikuleeritud. Isiklik, mitteformaalne, artikuleeritud. (M5)

Enamus vastajaid leidsid, et saatejuht suudab saate ja isiklikud poliitilised vaated lahus hoida. Mõne arvates näitas poliitikas tegutsemine samaaegselt teletööga hoopis tema võimekust ja maailmavaatelist kindlust. Vaid intervjuueeritav M4 arvas, et saatejuhi paralleelne poliitiline töö riigikogulasena hahhab mõjutama saate sisu.

Aga ei, miks...see näitab just tema maailmavaatelist kindlust. (M2)

No ma arvan, et võib-olla ei sega üksteist. Tema on, töövõime on tal nii suur, et ta jõuab kõike. Ma ei tea, Peetri Riigikogu töö selle all ei kannata. Ta seal ka aktiivselt ju Riigikogus esineb. (N5)

No see on hea küsimus, aga ma usun, et ta ise teab piisavalt oma piire. Ja ma usun, et tal on paljud teised inimesed tema ümber seal saatekanali juures. Kui on mingi näide, et üle mingi piiri on astunud, kes kohe talle kiiresti seda meelde tuletavad. Nii et ma arvan, et see süsteem, kontrollisüsteem on olemas, mis väldib seda, ma arvan. (M5)

Kokkuvõtlikult võib öelda, et saatejuht on vaatajate jaoks oma teemakäsitluse, kõnepruugi (iironia, naljad) ja ilmselt oma kogemuse kasutamise ja kehtestamisega saavutanud tõelise autoriteedi ja arvamusiidri positsiooni. Seega nähti saatejuhhi tarvete ja tasude teooriale toetudes abistava kaaslane omadusi, keda idealiseeriti ja ülistati.

Järgnevalt koondan intervjueeritavad „Võsareporter“ saatejuhi hindamise alusel hoiakurühmadesse:

Tabel 7. Erinevate hoiakurühmade saatejuhitüübid

Saatejuhitüüp	Vastaja kood
1. „Sõbralik pullimees“, kes ei tee kellelegi liiga ning on alati lõbus ja heatahtlik.	M3, N2
2. „Soliidne džentelmen“, kes oskab ametiasutustes korrektselt asju ajada ning viisakalt tähtsate isikudega suhelda.	N1
3. „Oskuslik rollimängija“, kes käitub täpselt nii nagu olukord temalt nõuab, suheldes iga inimesega vastavalt tema keeles.	N5, M5, M6
4. „Rahvamees; aateline lihtne poiss“, kelle missioon on maailmaparandamine ja kelle poliitiline kuuluvus näitab tema maailmavaatelist kindlust.	N3, N4
5. „Parim saatejuht“, kes on kahtlase poliitilise kuuluvusega, kuid kelle kõiki saateid sooviks näha.	M1, M2, M4

4.3. Kahe kaasuse tõlgendused

Käesolevas peatükis esitan intervjueeritavate tõlgendused kahe neile näidatud saatelõigu põhjal. Peatükk koosneb neljast osast.

Kaasuste tõlgendamisel oli teoreetiliste eelduste kohaselt autorile näha intervjueeritavate vahetuid emotsioone ja reaktsioone. Vahetuid emotsioone esitasid korduvad hüüatused, muiged saates kuulnud fraasidele ja kehakeelne märguanne oma seisukoha kohta (nt peanoogutus).

Taevas hoidku! (N5)

Mhmm...(noogutab ja nõustub saatejuhi väitega „Teinekord on „Võsareporter“ selle poolest politseist ja kohtumajadestki kangem, et suudab nii mõnegi probleemi lahendada paljalt oma kohalolekuga“) (N3)

Ooi! (hüüatab selle peale, et ühel osalejel on neli väikest last) (N3)

Ha-ha. Uksed lahti. (naerab) (M4)

Mhm. (noogutab) (N4)

4.3.1. Samastumine saates osalejatega

Vahetuid emotsioone ja reaktsioone oli ka saate osalejate suhtes. Mitmel korral näisid jagatud kommentaarid ka iroonia ja üleolekuga saates osaleja suhtes.

Kas ta kardab pätte või? (naerab) (N5)

Naine mõtles ikka praktiliselt. Milleks osta uus, kui saab vana. Uks on lahti! Vaata, kus elavad. Mkk, issand. (N4)

Samas näis mitmete hüüatuste ja saatelõigu vaatamise ajal jagatud kommentaaride põhjal, et intervjueeritavad asetavad end vaistlikult antud olukorda ja samastuvad ohvri rollis oleva tegelasega. Vaatajad hakkavad alateadlikult isiklikke kogemusi sama teemaga seoses meenutama. Kaks vastajat (N2, M1) samastas end ka näiteks loo sündmuspaigaga, mis oli tema elukoha lähedal või millega tal oli eriline side. Kõige tugevam oli samastumine neil, kes olid ise varem saates osalenud.

Nojah. Nii nagu see minulgi. No vot siis. (N5)

Kujutad ette! No vot. Seda ma räägingi. (N3)

Voh, Valga vahel! (N2)

Esimese vaadatud loo juures näis, et intervjueeritavad samastasid end pigem pettuse küüsi langenud prouaga. Positiivse lõpplahenduse tõttu pidasid kõik intervjueeritavad proua pöördumist „Võsareporterisse“ õigustatuks ja parimaks võimalikuks sammuks. Näis, et prouale tunti kaasa, kuna mitmel korral kirjeldati teda vaese ja abitu pensionärina. Samuti hinnati ja kiideti tema ettevõtlikkust enne saadet ära käia politseis ja kohtumajas ning toodi välja, kui oluline on lepingu sõlmimine. Lugu oli mitmete sõnul heaks õppetunniks.

No ikka tegi õieti, miks ta ei teinud. Tema sai raha kätte. Ma ise käisin umbes analoogse asjaga, olgem ausad. Mul oli ju summa veel väiksem, viissada krooni. (N2)

See on ikkagi nagu õppetunniks, et kui on ametlikku kinnitust...noh kõik nii nagu see proua tegi! Kokkulepe oli selline ja kõik ilusti...kirjas. (M1)

Ma arvan küll ja pensionäril veel enam eksole ju. Pensionäridel on ikkagi see iga kroon on ju nii oluline, sest ega see ei olnud kroon, need olid ikka eurod eks. Jah, no vot seda enam. (N1)

Sellegipoolest tehti prouale ka etteheiteid. Peamiselt heideti saates osalevale prouale ette ettemaksu tegemist. Vastajad mõnnsid, et nemad ettemaksu ei annaks ja tajusid end seeläbi justkui targema ja kogenumana. Just meessoost vastajad kinnitasid, et nad näeksid ise rohkem vaeva, et võlglast või petturit kätte saada ning pigem ei pöörduks sellise probleemi tõttu „Võsareporterisse“. Mitmed naissoost vastajad nentisid, et 200-eurose võla puhul nad võib-olla ei hakkakski väga palju tegutsema, sest võlg pole nii suur.

Ei, ma ei annaks ettemaksu. Sest mis mõte sellel on? See tundub juba petmine. (M2)

Et mitte teha mingit ettemaksu millegi kohta või millegi peale, mida sa ei ole tegelikult kätte saanud. (N3)

„Võsareporter“ „Võsareporteriks“, võib-olla oleks kutsunud, võib-olla mitte. Võib-olla oleks ta ise üles otsinud. Internet on lai...see on täiesti seaduslik. Kõigepealt ikka ise ja kui enam tõesti...siis on kõik muud kanalid olemas. (M1)

Ei pöörduks selle pärast. Kindlalt kohe. Sellepärast, ma ütlen, igast muid versioone on ka nii-öelda. (M3)

Teise loo puhul olid hoiakud saatesse pöörduja suhtes negatiivsemad ning näis, et ükski vastaja ei samastunud temaga tugevalt. Sellegipoolest asetaskid end vastajad mitmetel kordadel tema rolli ning pakkusid välja lahendusi. Saatesse pöördunud noormehele heideti sarnaselt eelneva looga ette liiga uisapäisa korteri laenamist inimesele, kelle tausta ta intervjuueeritavate sõnul piisavalt ei teadnud. Samuti nähti, et ta ei olnud ise raha tagasi saamise nimel piisavalt pingutanud ja pöördus liiga tormakalt „Võsareporterisse“. Kuna ta ei julgenud ise võlglast juurde minna, suhtuti tema argusesse paaril korral irooniaga.

Jah, ma ka imestasin, et ei julgenudki minna. Ta kartis koguni, meesterahvas. Oleks minusugune sinna, jah. (naerab) Ta julge mees ei olnud sugugi. (naerab) Jah, ja usaldas niimoodi. Ei ta oli ikka ise ka süüdi. (N5)

Eino ma oleks ikka noh korraliku lepingu teinud ja... Ei ma ütlen, et igasuguseid on. Ei saa usaldada noh, siis ei saa kunagi raha tagasi eks. (M3)

Jah. Võtnud oma sõbrad kokku ja läinud kas või mitmekesi. Et natukene eeltööd oli vähe. Liiga kiirelt kohe pöördus „Võsareporterisse“. (N3)

Paar intervjuueeritavat (M1, M4) seadsid kahtluse alla, kas kogu lugu ikka vastas tõeale ning kahtlesid, kas noormees midagi rääkimata jättis. Järjekordselt ütlesid meessoost vastajad siin,

et läheksid ise kindlasti kohale enne kui „Võsareporterise“ helistavad. Samas nähti noormehes üldiselt siiski kannatajat, kuigi tõsteti esile ka tema isiklikku süüd.

Antud juhul siin tekib mul kahtlus selle enda loo puhul. Kas need asjad üldse olid seal või ei olnud. Kas oli sõlmitud üürileping või ei olnud? /.../ Ma millegipärast arvan, et ta jättis mõned asjad rääkimata. /.../ No aga, kui inimene... Kui ma tean, kus inimene elab, siis ma lähen tahes-tahtmata ta ukse taha. (M1)

Intervjuude põhjal näis, et intervjuueeritavad samastuvad end siiski kõige rohkem saates osalevate nn „kannatajatega“. Mitte ükski vastaja ei öelnud, et ta samastaks ennast pigem asutuste töötajatega või mõne firmajuhiga. See on mõistagi loogiline, sest saadetes on viimased pigem süüdlase rollis. „Kannatajatega“ samastusid kõige tugevamalt saates ise osalenud inimesed. Nemad võrdlesid vaadatud lugusid koheselt enda kogemusega. Need, kes ise polnud saates osalenud, leidsid siiski, et kuna saates näeb peamiselt lihtrahvast ja enamust meie ümber, kuuluvad ka nemad sellesse rühma.

Ei tea, targad mehed temaga ei vaidle ja lihtrahvas jääb temaga nõusse iga kell. Mina ka. Mina ei loe ennast targaks. (M2)

Mina nii rumal ei olnud. See oli veel rumalam kui minul. Aga mina olin jah nii naiivne sellepärast, et noh et kiideti, et nii hea. (N5)

Samas näis eriti meessoost vastajate, aga ka mitme naissoost vastaja puhul, et nad peavad iseennast saatesse pöördujatest tugevamaks, sest saavad oma probleemide lahendamiseks ise hakkama. Seega kumas läbi nende hinnang, et saatesse pöörduvad nõrgemad. Samas ei välditud võimalust, et ise saatesse minna.

Ma olen siiani nagu proovinud ise hakkama saada. Mul ei ole nagu eem...noh mine tea. Kui mingi selline probleem tekib, võib-olla tõesti, kui kuskilt enam abi pole. (N3)

Intervjuueeritava N2 hinnangul tunnevad inimesed end paremana, kui näevad saatest, et nende elu nii raske ei ole. Ta ei eitanud, et tunneb ka ise nii, tuues näite endaga seonduvalt.

Ma arvan just, et miks seda veel „Võsareporterit“ vaadatakse. Et väga paljude jaoks on see lohutus, et mul on parem. Et tegelikult jumal, mida mina veel virisen, et mul on ju päris hästi nendega võrreldes. Et mina sain oma üürnikust palju kergemini lahti või minu auto, mul läks

paremini või siis vähemalt tunneb end solidaarsena, et näed kurat on ja õige, et näitavad, mul oli ka samamoodi. Et ikka elu peab näitama. (N2)

Seega võib järeldada, et vaataja tõepoolest asetab end saates osaleja rolli, kuid tunneb end temast tugevama ja paremana, kuna pole ise pidanud saate abi kasutama. Kusjuures saate abi sümboliseerib justkui viimset õlekõrt. Kui inimene on ise saates osalenud, õigustab ja kaitseb ta jäägitult sinna pöördumat, kuna kaitseb ja õigustab tegelikult seeläbi enda käitumist.

4.3.2. Ohvri ja süüdlase rollid intervjuueeritavate hinnangul

Esimese vaadatud klipi võlglast ehk tarnijat tõlgendasid vaatajad automaatselt süüdlasena ning proudat ohvri ja kannataja rollis. Selline seosukoht väljendus ka intervjuueeritavate näoilmetes ja reaktsioonis.

Väga rumal pettur! (M2)

Intervjuueeritavad olid üksmeelselt nõus, et antud loos nähtud nn sotsiaalne kohtupidamine lahenes parimal võimalikul moel. Saatesse pöördunud inimene sai võlglastelt raha tagasi pelgalt tänu avalikule pöördumisele televisioonis. Mitmed intervjuueeritavad nentisid, et siin loos piisas kaamerast ja saatejuhi kohalolekust, et juhtum lahendada. Toimis n-õ neljas võim. Eeldati, et võlglane kartis oma hea nime ja maine pärast. Väga selgelt tajuti ka ohvri ja süüdlase positsiooni, st, et saatesse pöörduja oli ohvri rollis. Töö autori loodud eelduste kohaselt mainiti mitmel korral, et tegemist on ühe väga tüüpilise ja iseloomuliku saate looga, mis ilmestab, kuidas „Võsareporter“ abil oma muredele lahendust leida. Paljud lisasid kommentaarides, et kohtusse minek oleks proudale läinud kordades kulukamaks ja poleks pruukinudki õnnelikult lõppeda.

Seal polnudki midagi väga teha. See kaamera teeb võlglast nii araks. (M3)

Kutsuge kohale Peeter Võsa ja paljud probleemid lahenevad. (N3)

Et need instantsid, kui politsei ei aita ja see kohtusseminek läheb kallimaks kui see kakssada eurot. Ja sealt ei pruugi ka lahendust saada. (M4)

Teine klipp tekitas autori eelduste kohaselt polüsemantilisuse tõttu enam erimeelsusi. Paljud vastajad süüdistasid suurel määral hoopis saatesse pöördumat ning kahtlesid, kas ta ise rääkis täit tõde. Samas arvas enamik, et võlgnik peaks võla ise ära tasuma. Mõni (N1, N3, M6)

süüdistas valda ja leidis, et vald oleks pidanud olukorda ette nägema ja nüüd tuleks neil võlg tasuda. Üks intervjuueeritav (N2) arvas, et suurema kasu sai selles loos süüdlane, sest vald lubas likvideerida tema võla. Suurem osa uskus, et pöörduja ei saa ilmselt kunagi oma raha tagasi, sest võlgnikul pole nelja lapse kõrvalt nii suurt summat kuskilt võtta. Seega polnud ohvri ja süüdlase rollid nii selgelt paigas ja rohkem sõltus individuaalsest tõlgendusest.

Noh eks vald peab ikkagi oma kodanike eest ju kuidagimoodi hoolitsema. (M6)

Ma arvan, et tähendab vald ei peagi ju kompenseerima. Ma saan nii aru, et ta vist ei käi tööl isegi, kui tal on neli last ja üksinda kasvatab. Siis sellisel juhul ta saab ju toimetulekut ja toimetulekust peaks olema siis kohustuslik mingi summa, mida igakuiselt siis maksta. See oleks õiglane. Sest milles tegelikult vald süüdi on. Vald ei ole süüdi. Vald ei pea maksma. Noh mina leian seda, et iga inimene peaks maksma ise oma maksud. (N3)

Praegu sai minu meelest too naine palju rohkem kasu lõppkokkuvõttes. Ehkki ta ei sattunud sinna kaamera ette, aga tema... Kuule, kui minul ikka tuhande neljasajane võlg ära likvideeritakse, jumal hoidku, või sees! (N2)

Ma kardan, et ta jääbki kahju kannatajaks. (N5)

Mitmel korral pakuti ise alternatiivseid lahendusi, kuidas oleks mõistlik probleemi lahendada või kuidas peaks edasi tegutsema. See tõestab taas, et vastajat asetasi end olukorda ja toetusid isiklikele kogemustele. Samas tegi neid rahulolematuks, et lugu ikkagi lahendust ei leidnud.

No eks need rahad ikkagi selle naise ee..mingite toimetulekutoetustest lähevad maha. Et ta kõike siis kätte ei saa ja vald siis saab sellest toimetulekutoetusest või lastetoetusest, no lastetoetustest ei tohi võtta, aga ma arvan, et toimetulekutoetusest kuskilt sealt võtab need väiksed summad maha. (N1)

Mina lahendaks selle niimoodi, et...ütleks valla poolt, et korrastage omand ära ja nõnda edasi. Ära mine vaeste kallale. Sellesmõttes, et vot see on nagu tööandjaga. Seda nimetatakse tööandja riskiks. (M2)

See..lõpplahendus on väga lihtne. Isikud peavad kokku saama, neutraalsel pinnal, milleks võib olla see sama sotsiaalkandeasutus. Vallamajas näiteks räägivad kolmekesi läbi, leiavad probleemile lahenduse ja ongi kõik. (M1)

Seega näis, et vaataja on küllaltki osavõtlik ja aktiivne ise probleemile lahendust välja pakkuma ning ta naudib kohtumõistmist ekraani vahendusel. Vaataja ei jää neutraalseks, vaid

valib kahtlemata ühe poole, mis enamjaolt kattub tema hinnangul selle poolega, mille on valinud saatejuht.

4.3.3. Saatejuhi roll intervjueeritavate hinnangul

Saatelugude vaatamisel väga palju erinevaid tõlgendusi saatejuhi kohta välja ei tulnud. Siiski kordus mitmel korral intervjueeritava nõustuvat pobinat või hüüatusi saatejuhi kommentaaride suhtes.

Assamait. Keegi ei aita peale Petsi. (N4)

Vaadake Võsa Peetri nägu, ta on ju nii tõsine. Kuidas ta teda kuulab. Oi mulle meeldis see. (saatejuhi lõpukommentaari) (naerab) (N3)

Mõlema loo puhul leiti, et saatejuht oli tema poole pöördunud inimese poolel ja kaitses teda. Teise klipi puhul nentisid mitmed, et saatejuht viis pöörduja õigetesse kohtadesse ja aitas tal edasi tegutseda. Esimese loo puhul öeldi mitmel korral, et siin piisas vaid kaamera ja saatejuhi kohalolekust. Mainiti, et inimesed kardavad Peeter Võsa, sest nad kardavad oma maine pärast.

Aga noh, see ongi see jah, et nime kardavad. Siis läheb asi kella külge ja siis on lahendatud. (M4)

Juba, jaa. Inimesed kardavadki teda. Jah. Ja teised vaatavad kah, ta ei saa, teised ei lase, teavad, et ta on pettur. (N5)

Ta tegelikult ei pidanudki seal midagi tegema. Kaamera oli kohal, kaamera ei valeta. (M1)

Vastaja M2 arvas siiski, et teise loo puhul jäi saatejuht hätta ning ei suutnud lugu lahendada. Teine uskus, et saatejuht ei hakanud siin loos väga palju pingutama, sest üksikasjad jäid segaseks.

Siin jääbki minu arvates Peeter natukene hätta. Tähendab, ta ei ütle, et kadunud asjad, kadunud asjad kuuluvad politseile. (M2)

Samas nautisid intervjueeritavad saateklippide ajal saatejuhi kommentaare ja sõnavõtte, mis kutsusid neis esile rohkesti naeruturtsatusi või nõustuvaid peanoogutusi ja repliike. Mitmel korral öeldi, et saatejuht haarab hästi osaleja sõnasabast ja kirjeldab olukorda. Siiski näis, et

intervjueeritavad ei pööranud kordagi tähelepanu sellele, kuidas saatejuhi kommentaar osalejale võib mõjuda. Pigem võtsid vaatajad saatejuhti eksimatu autoriteedina, kellel on mistahes olukorras õigus ning keda pimesi usaldati. Temas nähti olukorra lahendamisel eelkõige aitajat.

4.3.4. Intervjueeritavate tajutud eetilised dilemmad

Enamus intervjueeritavaid tõdes, et saatejuht võib saates olla kohati irooniline ja julm, kuid see on nende hinnangul suunatud n-ö süüdlastele ehk sellised kommentaarid on välja teenitud ja põhjendatud ning sobivad saatesse. Seega intervjueeritavad justkui alateadvuslikult tajusid, et kedagi n-ö karistatakse, kuid see on välja teenitud karistus ja ajakirjanduse roll ongi kedagi karistada. Paar intervjueeritavat arvas siiski, et saatejuht jääb neutraalseks ega anna lisakommentaare.

Aga ta ei tee nagu kellelegi haiget enda käitumisega välja arvatud need, kelle vastu ta noh läheb. /.../ Aga see ongi ajakirjanduse roll. (M6)

Tema on üks väga eetiline inimene. Väga. /.../ Kui ma ütleks tema kohta nii palju nagu ma ütlen inimestele Ameerikas, et kui ta ei oleks eetiline, siis ta oleks multimiljonär juba. (M5)

Ja mõnes kohas või tähendab mõnes saates on see n-ö väga hea. See on asjakohane, see on päevakohane. Sobib kohe. (N1)

Kellele? Need, kellele vaja, nendele tehakse ja ongi kõik. Asi on lihtne ja loogiline. (M1)

Ei ole. Ei ole. Sellesmõttes tema on just hästi vähe annab ise kommentaare. Ta põhiliselt näitab olukorra ära. (M2)

Kõige rohkem toodi eetilisi dilemmasid esile nn naabritevaheliste tülide korral, kus arvati, et inimesed võiksid ise oma tülid ära lahendada. Töö autorile näis, et mitu intervjueeritavat ei pidanud niivõrd silmas eetilist dilemmat, kuivõrd igavat teemat, mille vaatamine neile niivõrd huvi ei pakkunud.

Ütleme, et kunagi seal jah „Võsareporter“ juurde...põhimõtteliselt seal naabritevahelised tülid ja kõik siuksed asjad... hoopis teise kandi pealt, et kas see on jälle eetiline, aga kui inimene kutsub...See on nagu avalikku häbiposti naelutamine. Naabritega võiks nagu omavahel ise ka asjad ära klaarida. Aga ta on vajalik õppetund. (M1)

Samas nentis vastaja N2, et saatejuht kohati ka narrib saates osalejaid, kuid viimased ei taju ise seda ning vaataja saab naerda. Kuna osaleja seda ise ei taju, siis polnud see N2 hinnangul ka probleem või liigne haavamine.

Ehkki ta tegelikult ju justkui narrib ka neid inimesi. Aga ta oskab seda kuidagi teha kuidagi niimoodi piir peal, et ise ihihi naerab. (N2)

Uurisin vastajalt M2, kes rääkis, et saates on palju madalama inimklassi esindajaid, kas neid peaks saates näitama. Tema vastus oli:

Ja, peab kindlasti. Sest kui nii võtta, on nemad ka rõhutud. Just see, et see üldist põlastust vähendada, et näidata, et seal on ikka inimene oma konkreetse küsimusega. (M2)

See vastus haakub teatud määral ka Freudi teoriga, mille järgi vähendab nali tabuteemadest tingitud ärevust. Kui uurisin teise intervjuus vaadatud loo põhjal, kas üksikema või tema lapsi oleks pidanud kaamera ees näitama, arvasid intervjueeritavad üksmeelselt, et lapsi saates näidata ei tohiks, kuid neid pole „Võsareporteris“ ka kunagi näidatud.

Laste suhtes oleks see kindlasti olnud võib-olla ülekohtune, kui sinna sisse oleks niimoodi mindud. Ei, aga ei mindud. Ja minu arust seda head maitset ei ületatud. (M4)

See on raske küsimus. Seda on tõesti. See on jah, lastele muidugi. Jah-jaa. Ma ei tea, ma ei oska seda kommenteerida. (N5)

Üksikema puhul läksid vastajate arvamused rohkem lahku. Enamus nentisid, et see paneks teda väga ebamugavasse olukorda. Samas uskusid paljud, et ta on ise oma õnnetuses süüdi ja tema näitamine oleks igal juhul õigustatud. Siiski toodi välja, et sel juhul peaks see olema eelnevalt kokku lepitud ega tohiks lihtsalt kaameraga uksest sisse minna. Kuna seda ka ei tehtud ja inimest polnud parasjagu kodus, ei nähtud eetilisi probleeme.

Antud juhul see oleks kahjustanud tolle isiku privaatsust. Sõltub muidugi ka temast endast, sellepärast et niimoodi jalga ukse vahele lüüa...Esiteks on see ebaviisakas. (M1)

No tegelikult, kui inimene on võlgu, siis võla tagasi küsimine ei ole kunagi mingi kuritegu ega ebaeetiline. Muidugi, mis moel seda tehakse, see on iseasi. (M6)

Noh see on see privaatsus, inimese, minu privaatsus. Noh õigustatud on ta nii või teisiti, sest inimene on võlgu. /.../ Et justnimelt, et kuidas see sisseminek toimub. Et eelnevalt kas on

kokkulepe olemas, et me võime tulla või me lähme kohe sinna n-ö tormijooksu peale, et me ei küisigi midagi. /.../ Aga tavaliselt mina olen tähele pannud, et kui „Võsareporter“ kuhugi läheb ja tal palutakse mitte tulla sinna, siis ta ei lähe ka. (N1)

Ma arvan, et tegu ei olnud ju just normaalse inimesega. Juba see, see räpakus ja värk. Et me näeme ju selles „Kodutundes“ igal pool inimesi, kes on eluga hädas tegelikult tõesti. Noh püüad nii palju, kui võimalik. Aga see ei tee midagi ju. See lihtsalt läheb, läheb järgmisse kohta. Võtab oma pambud kaenlasse ja läheb. Tundub, et ta on siuke süüdimatu ja hoolimatu kõige suhtes. Ja ta kasutab ära kõiki. (N4)

Samas arvas mõni, et võib-olla naist n-ö ei tahetudki kätte saada, kuna saatejuht sai aru, et ta on raskustes. Mitmed naisterahvad lisasid, et nemad ise antud olukorras mõistagi ei tahaks sattuda telekaamera ette.

Ütleme, kui minul oleks selline probleem, siis ma ju kindlasti ei tahaks kaamera ette sattuda. Et noh tuleb saada aru nii ühest kui teisest poolest. Mhm. Noh aga, kui ta oleks väga tahtnud, küll ta oleks ta üles ka leidnud, ma arvan. Nad ei tahtnudki. Nad on ikka nii palju ajakirjanikud, nad tunnetavad ise piire. (N3)

Urisin intervjuueeritavatelt ka seda, kas saatesse on sattunud vale informatsiooni, kas keegi on näiteks tahtlikult valetanud või süüdistanud kedagi alusetult. Mitmel korral leiti, et on olnud lugusid, kus loo edenedes selgub, et saatesse pöörduja ei ole ka ise täiesti aus olnud. Sellisel juhul, intervjuueeritavate hinnangul, muudab ka saatejuht oma käitumist ja see vale tuleb välja. Mitmed mõnsid, et kuna saates pole nende tuttavad, siis nad ei saa kunagi kindlad olla, kas kõik vastab päris tõele. Samas arvati, et saatejuht ja tiim kontrollivad enne tausta.

Nad nii ettevaatlikult sõeluvad läbi ja kammivad läbi ja küsitlevad neid inimesi. /.../ Et no muidugi ei saa kunagi 100 protsenti kindel olla, aga nad teevad oma parima, et tõesti kontrollida ja vältida, et niisugune asi kunagi juhtuks. (M5)

Vist isegi üks saade oli...Aga lõpuks oli ikkagi niimoodi, et see tuli välja ja sai see teine inimene hoopis vasta näppe, kes Võsa üldse kohale kutsus. (naerab) (N3)

Jah on tulnud välja. Vaata ühel on niimoodi, et kutsutakse Peetrit nagu õigust mõistma, siis pärast tuleb välja, et ups. Tegelikult. Siis Peeter on öelnud, et kuule sa polegi mulle kõike rääkinud täpselt. Aga siis ta teeb selle asja jälle kuidagi hästi positiivseks. (N4)

No võib-olla mõni valetab ka. On juhtumeid olnud kah, et valetab mõni. On küll. Ja, üldiselt tuleb välja jah. (N5)

Kokkuvõttes võib öelda, et kui käesoleva töö autorile näis teise valitud saatelõigu puhul raskustes üksikema täisnime ja täpse elukoha ning varasema tegevuse avaldamine eetilistest piirist üleastumisena, ei tajunud vaatajad valitud lugudes ühtegi eetilist probleemi. Arvatavasti on nende meediakogemus teine, kuid näib, et „Võsareporter“ vaataja on pigem külma närviga ja naudib ekstreemsete kohtade ja veidriku vaatamist mõtlemata nende enda ja lähedaste võimalikele kannatustele. Samuti usaldavad intervjuueeritavad selles küsimuses saatejuhti ja toovad argumendina välja tema ajakirjandusliku kompetentsi.

4.4. „Võsareporter“ Eesti elu taustal

Intervjuueeritavad nõustusid üksmeelselt, et saade peegeldab väga ehedalt Eesti reaalselt elu ning tõid välja, et teistes saadetes tihti sellist „päris elu“ ei näidata. Seetõttu peeti saadet väga tõsieluliseks. Päris elu on intervjuueeritavate silmis raske, keeruline ja tulvil probleeme, mida „Võsareporter“ justkui lihtrahva valgustajana kajastab.

Ei ma ütlen, et tegelt ta näitab reaalselt elu noh. Noh mitte niimoodi, et nagu „Ringvaade“ näitab niukest utoopilist elu eksle noh. (M3)

Ma siin ükspäev ütlesingi, et see on Eesti tegelik elu, mida tegelikult väga kiivalt tahetakse ju varjata. Mida tänu temale ju kõik teised ka näevad. (N3)

Kindlasti ta näitab asju, mille peale meie ise näiteks ei tulegi. Et endal pole võib-olla siukseid probleeme ja siis vaatad, et oohoh. Jah. Ma arvan, et see näitab tegelikult tavainimeste neid asju. (N4)

Mujal saadetes näeme, et meil on peaaegu väga hästi. Et kui me viies Euroopa riik ei ole, siis kuues kindlasti. Et selline tunne on. (M4)

Ma arvan natuke on võib-olla lavastust ka sees. Ma arvan ikka kindlasti. Ja-jah. Natuke on kindlasti juurde pandud, ma kujutan ette. (M3)

Vastustest ilmnes samuti, et intervjuueeritavate hinnangul on tavainimesel Eestis oma probleemile väga keerukas lahendust leida, kuna kohtusse pöördumine on kulukas ja ajamahukas ettevõtmine. Vastaja M1 hinnangul on peamine probleem selles, et riigis pole kedagi, kes inimeste probleemidega tegeleks.

No kindlasti on. Näete, kohtust ei ole ju, kohtus on ju võimatu asju ajada. Kohtus ei saa. (N5)

Õudselt raske. Jah. Mina olen väga-väga paljudel aidanud. Nüüd viimasel aastal vähem, aga ikka. Näiteks üleile käidi just selleks, et panna juriidilisse keelde see probleem. Ja panna see paberile. (M2)

Saadet peeti ühiskonnale üldiselt oluliseks ja vajalikuks. Tihti põhjendati seda suure vaadatavusega. Seega näitab saate olulisust vaataja jaoks selle reiting ja populaarsus. Mitu intervjuueeritavat (M2, M4) töid siinkohal esile, et ilmselt paljud juhtumid, kus keegi on „Võsareporter“ abiga probleemi lahendanud, ei jõuagi teleekraanile. Võib järeldada, et vaatajad usuvad saate tõelist maailmaparandajalikkku eesmärki ja üllast tegevust.

Ei see on ikka väga vajalik. Ma usun, et muidu reiting tal nii üleval ka ei oleks. (M4)

Ikka lihrahva jaoks on see vajalik jah. Jah, tegelikult ma arvan, et tal on päris palju vaatajaid seal jah. Et järelikult on ta vajalik. (N4)

Mina arvan küll, et kohe kindlalt. Sellised sanitarid ühiskonnas on sotsiaalsed sanitarid. Mina nimetaks teda ühiskonna sotsiaalne sanitar. Kindlalt vajalik. (N1)

No ega Võsa ei suuda ka üksinda. Ta aitab nii palju, kui ta suudab. Suures plaanis ta ei suuda midagi teha. Pigem ta aitab seda, et teine eestlane teist eestlast ära ei sööks. (N3)

Valdav osa inimesi ütlesid, et soovitaksid „Võsareporterisse“ pöörduda. Need, kes polnud ise saates osalenud, ütlesid, et proovivad oma probleemidega ise toime tulla, kuid üldjuhul ei välistanud ka „Võsareporterist“ abi otsimise võimalust. Ühel juhul oli intervjuueeritav ka n-ö ähvardanud suurfirmat, et kutsus saate (M4).

Kui muid teid pidi lahendada ei saa, siis palun väga, aga see on iga inimese oma valik. Minu isiklik seisukoht on, et oma asjad lahendatakse ise. Paljudel on selline omadus, et probleeme kaasa tuua.. (M1)

Eesti elu hetkeseisu hinnati kaheti. Pooled arvasid, et Eestis on praegu halb ja raske elada, et see on „elamiskõlbmatu“ riik ja nägid lahendusena välismaale minemist. Teised arvasid, et Eestis on hea elada, kuid oma elu tuleb ise n-ö heaks teha. St, et inimene peab ise heaolu nimel pingutama ja mõned on ise oma õnnetustes süüdi. Pigem oli hoiak siiski pessimistlik. Arvati, et riik teeb nõrgematele liiga ning siin on hea elada vaid väga heal järjel olevatel inimestel. Valdava osa vastajate arvates majanduslik kihistumine on suurenenud ning suureneb veelgi.

Kohutav. Ja seda vaesust on ikka palju rohkem kui me arvame. Päris palju rohkem. (N2)

Kindlasti ja see suureneb veel. See on, see suund on sinna läinud. Et ega, kes on rikas. Kus on, sinna tuleb, see läheb veel rikkamaks. Ja need, kes on vaesed või heidikud, neid tuleb järjest rohkem juurde. See on see kapitalismi paratamatus. (M4)

Järjest rohkem ikka teevad liiga nõrgemale poolele. Tänu sellele see kriis tuli ja nii hull on kah. Järjest rohkem läheb seda asja niimoodi. (N2)

Maru hea näide on see Eesti vabariigi aastapäev. Mina seda saadet ei vaata, seda otseülekanet. Ma olen mõnikord juhtunud vaatama, aga mulle ei meeldi seda vaadata. Just tänu sellele, et mida siin nii väga tähisada on. mida te tähistate? Et minge kõndige liikuge ringi siin külades. /.../ Eesti on ilus ja kõik, aga ütleme tänapäeval elamiskõlbmatu. Nii paljud lähevad minema. (N3)

Seega võib vastustest järeldada, et „Võsareporterit“ vaatajad on pessimistlikumad Eesti ning enda elu hetkeseisu kohta ja näevad lahendusena välismaale minemist. Intervjuu vastused seostuvad tugevalt ka seminaritöös andmeanalüüsi käigus saadud tulemustega, mille kohaselt olid „Võsareporterit“ vaatajad mittevaatajatega võrreldes Eesti elu ja enda elu suhtes rahulolematumad. Sellegipoolest ei nähtud väljapääsu „Võsareporteris“, vaid pigem siiski inimese enda individuaalses panuses ja tahtes. Selline mõttemall on vastuolus seminaritöö tulemustega, mis näitasid saate vaatajaid pigem kollektiivsust kui individualismi pooldavatena. Hoolimata „Võsareporterit“ ja saatejuhi kohatisest ülistamisest, ei usutud saate võimekusse Eesti elu oluliselt paremaks muuta. Samas usaldati „Võsareporterit“ jällegi riiklikest instantsidest enam.

4.5. Saates osalemise kogemus

Case-by-case meetodil analüüsin saates osalenud intervjuueritavate vastuseid läbi intervjuu. Käesoleva töö intervjuueritavatest olid kõik kolm saates osalenut naisterahvad (N1, N2, N5). Lisaks olid üks saates osaleja (N2) ja üks intervjuueritav (N3) osalenud ka „Võsalaulu“ konkursil. Kõik kolm „Võsareporteris“ osalenut said oma murele saate kaudu positiivse lahenduse. Siinkohal on asjakohane märkida, et kahe saates osaleja jaoks oli nende probleem nende endi silmis väga tõsine, kolmandal juhul mitte niivõrd.

Osalejad rääkisid oma kogemusest väga suure õhinaga, pikalt ja detailselt. Nad tahtsid oma kogemust jagada. Kaks osalejat (N1, N5) rääkisid pikemalt oma probleemist ning üks (N2), kelle jaoks probleem oli vähem oluline, rääkis pigem just saates olemisest. Üldiselt näis saates osalemine intervjuueritavate jaoks suure sündmusena, sest nad mainisid mitmel korral intervjuus läbivalt, kuidas sugulased või tuttavad neid teleekraanilt jälgisid.

Ja seda saadet, kus ma ise olin, ma üldse ei vaadanud seda saadet enne, kui mul, olime väljas sõpradega ja grillisime siin ja äkki kui helistasid: „Nii, me istume väljas ja sa oled saates. Sa oled vakka siin.“ Ma ütlesin, et ma ei taha ennast näha. Ma arvan, et kui sa ise telekasse satud, siis ei taha. Mingil hetkel harjud ära enda telepildiga. (N2)

Nagu eelpool mainitud, samastusid saates osalenud intervjuueeritavad saatelõikude vaatamisel tugevamalt saate tegelaste ja eriti ohvriga kui ülejäänud. Intervjuudest ilmnes küllaltki selgelt, et saates osalejate puhul tuli esile tugevam sümpaatia nii saatejuhi kui ka saate sisu suhtes. Kolmest saates osalenust kaks (N1, N5) mainisid oma jutu sees korduvalt tänutunnet. N1 korraldas saatejuhile ja saate tiimile ka aasta pärast saadet tänuõhtu, milles saadet eraldi tänas. N1 ja N5 jagasid saatejuhile hulgaliselt kiidusõnu. Saate formaadis ja sisus tõid nad rohkem esile abistavat funktsiooni. N1 ja N5 lisisid, et vaatavad saadet just seetõttu, et on ise abi saanud. Samas toonitasid mõlemad vastajad, et olid murest murtud ja pöördusid saatesse viimases hädas, kui tarbijakaitse neid enam aidata ei saanud. Seega üritasid nad intervjuu käigus saatesse pöördumist ikkagi põhjendada ja argumenteerida, tundes, et see vajab põhjendamist.

Ja kui ta siia tuli teise saate noh tänuõhtule, siis ta oli ka minu arust no nii võrratult sümpaatselt ja noh sõna otseses mõttes džentelmen ise. Jah, kuningas džentelmen võiks öelda. Noh mitte ei võiks, vaid peaks. Väga-väga-väga tiptop. Nii et kui ta siin kunagi kandideeris või oleks tahtnud Rakvere linnapeaks saada, siis ta oleks võinud, sest ma usun, et ta veab oma selle n-ö rolli linnapeana väga ilusti välja. Ta oskab väga olla. /.../ Aga see ongi minu arust on see kõige olulisem minu jaoks on just see, et ta aitab inimesi. Minu jaoks on see nimetaja on aitamine just. Sest ma olen ise abi saanud ja see ongi see. (N1)

Väga sümpaatne. Nojah. Väga. Väga kohe. /.../ Mõtlesin, et noh et, ta teeb veel neid saateid, kas ta nüüd enam edasi teeb. Et kas ta minu asja võtabki. Niimoodi. Aga ma sain siiski abi. Jaah. Jaa. Nii et ta on nii tubli. Ta töötab ju, ikkagi Riigikogu liige ja siis teeb seda saadet ka ja veel iga nädal. Nii et ta on ikka tõesti suure töövõimega ja väga tubli on. (N5)

Kaks kolmest saates osalenust olid väga alid ka teistele saatesse pöördumist soovitama ning olid seda juba teinud. Vastaja N2 rääkis, et ta ei soovitanud tuttavale saatesse pöörduda, sest inimesel polnud juriidiliselt õigus.

No mina kõigile, need, kui ma käin seal Kolmandas Nooruses ja kes need on öelnud, et näed oli kasu. Ja kõik ütlevad ja. Ja siis sugulastele, kes teises linnas on. (N5)

Ma tean üht inimest, kes kohe ise ütles, oi sa oled käinud, et helistame ja teeme ja. Ma tundsin, et tollel inimesel ei pruugi üldse õigus jääda. Et ta enda oma hinges tundis nii kangesti, et tal on õigus. Pealtnäha võis isegi jääda mulje, et tal on õigus. Aga kui natukene kuskile seadustesse ronida ja kuna seadus on alati selline, et teda annab ikka teisele poole ka väänata. Ja teine pool, vastaspool on selline tugev pool, kes kohe oskab oma õigusi kaitsta. Et see inimene võib peksa saada. Et parem ära mine, teed ennast lolliks. (N2)

„Võsalaulu“ konkursil osalemist kirjeldati lõbusa kogemusega, millest intervjuueeritavad rääkisid naerdes. Samas nentis N2, et rohkem kogunevad sellistele konkurssidele pisut „napakad“ ja „hullumeelsed“. Ta kordas samu sõnu ka enda kohta. Nõnda mõistis osaleja ka ise oma nartsistlikku edevust ja Bahtini karnevali kontseptsioonile omast saate moraalitust, kuid näis rahul olevat endale võetud klouni rolliga. Näis, et ükski osaleja ei tajunud saatesse pöördumisel ohtlikuna oma privaatsfääri avalikkuse ette paiskamisel. Pigem oldi viieteist minuti kuulsuse üle väga uhked ja positiivse lõpptulemusega rahul. Sellegipoolest mainisid „Võsalaulu“ konkursil osalenud negatiivset kriitikat ja halvaksapanu, mis neile hiljem naabruskonnast osaks langes. Siiski ei tundunud kriitika neid eriti häirivat.

Mina sain sellist asja kogeda, et oli selliseid, kel oli siiralt hea meel. Oli selliseid, kes ei teadnudki midagi ja et mina kirjutasin laule. Ja oli väga hämmingus ja üllatunuid. Ja oli ka selliseid, kes siin maja all tegid ha-ha-ha, kõik ilus tore, aga selja taga klatšisid nii mis kole. Et noh see kadeduseuss näris hinge. Et ei meeldi, kui kellelgi on hästi või midagi. (N3)

5. Järeldused ja diskussioon

Käesoleva peatükk jaguneb kolmeks: järeldused, diskussioon ja meetodi kriitika. Järelduste osa esitan uurimisküsimuste kaupa.

5.1. Järeldused

Millised telerivaatamise harjumused on uurimistöö intervjueeritavatel?

Teoreetiliste ja empiiriliste eelduste kohaselt olid „Võsareporter“ vaatajad sagedased telerivaatajad ja pidasid televisiooni enda jaoks oluliseks infokanaliks. Intervjueeritavate saate-eelistused olid tõepoolest tugevalt žanri- ja kanalipõhised. Seega leidis „Võsareporter“ vaatajate hulgas kõige enam Kanal 2 ja uudistemagasi „Reporter“ eelistajaid.

Peamiselt esindasid käesoleva töö uuritavad, „Võsareporter“ vaatajad Emori loodud käitumis- ja meediatarbimise malliga gruppi „kõigesööja“, kel puuduvad konkreetsed lemmiksaated, kuid kes veedab teleri ees küllaltki palju aega. Enamik naissoost „Võsareporter“ vaatajad ning ka mitmed meessoost vaatajad jaotusid Rannu loodud A rühma „Suurtarbija – valib kõik, eriti elamuse“, kuna jälgisid televisiooni palju ning eelistasid vähem arutelu- ja analüütilisi saateid ning pigem meelelahutuslikke teleshow'sid, tõsielusaateid, Fox Life ja Investigation telekanalit. Seega oli valdav osa „Võsareporter“ vaatajaid Rannu järgi seltsielukesksed põnevuseotsijad, kelle lemmiksaated olid antud uurimuses näiteks „Sind otsides“, „Rääkimata lugu“ või „Pilvede all“ ning kelle uudistesaaate eelistus oli „Reporter“.

Paar ETV kanali eelistajat sobitusid gruppi „massimeedia kulturnik“, kes ei jälgi telerit ülemäära palju ning kes eelistab päevapoliitilisi arutelusaateid. Nemad olid Rannu koostatud vaatajatüüpide kategoorias tasakaalukad vaatajad, kes eelistasid telekanalit ETV ja sealse programmi saateid. Seminaritöö tulemustest ja Rannu loodud vaatajatüüpidest toodud eeldus, et „Võsareporter“ vaatajad on paljuski välismaise teleprogrammi jälgijad ega huvitu Eestis toimuvast, kinnitust ei leidnud. Vastupidi, vaatajad eelistasid eranditult vaadata Eesti kanaleid ja kodumaiseid saateid, kuigi jälgiti ka üksikuid välismaiseid kanaleid. Seega ei leidunud Rannu elamustele orienteeritud, välismaise programmi vaatajatüüpi nagu ka tema B rühma („Sagedane vaataja – valib välismaise elamuse“) esindajaid.

„Võsareporterit“ vaatajad olid ka vastupidiselt Rannu uurimusest leitud seostest regulaarsed uudistevaatajad, lugedes enda lemmiksaadete hulka uudistesaadet. Sellegipoolest eelistasid Rannu tulemuste kohaselt vaatajad vähem arutelu- ja analüütilisi saateid ning pigem meelelahutusliku formaadiga telesarju ja teleshow'sid.

Milline on auditooriumi motivatsioon „Võsareporterit“ vaatamisel?

Kuigi käesoleva töö uuritavad olid telerivaatamise harjumustelt valdavalt kõigesõojad, kannustas neid „Võsareporterit“ vaatama tugev isiklik huvi. Neli vastajat nentisid, et mõnikord mängib saade taustaks, kui nad muude toimetustega tegelevad. Siiski olid nad sagedased saate vaatajad. Enamuse jaoks oli telepildi nägemine oluline ning nägemata osa vaadati nad kas internetist või telerist kordusest järgi.

Saate vaatamise motivatsiooni ja hinnangute alusel loodud vaatajatüüpidest moodustan McQuaili (2003) kategooriate alusel koondrühmad:

1. Meelelahutaja, kelle peamine „Võsareporterit“ vaatamise motivatsioon on emotsionaalne vabanemine ja eskapism. Meelelahutaja otsib saatest eranditult ainult sensatsiooni ja naudib alateadlikult või teadlikult osalejate narriks tegemist, kuna naerab nende üle. Tema näeb saate formaati lihtsa ja lõbusa meelelahutusena ega otsi sealt sügavamaid tähendusi. Ka tema saate-eelistus on tugevalt emotsionaalne, mitte ratsionaalne. Meelelahutaja on kas väga suur telerivaataja või ei vaata praktiliselt üldse telerit. Ta ei jälgi ETV kanalit ja pole regulaarne uudistevaataja, kuid mainib mõnel juhul „Reporterit“ uudistemagasini vaatamist. Samas on meelelahutaja üks andunumaid „Võsareporterit“ vaatajaid ja fänne, kes ei jäta ühtegi osa vahele. Meelelahutaja hinnangul on „Võsareporter“ ja „Pealtnägija“ pigem väga erinevad saated, kuna esimene on pealiskaudsem, vähem kulukam ja vähem konservatiivsem. Meelelahutaja arvates on saates osalejad edevad hullumeelsed ja saatejuht sõbralik pullimees. Siiski hindab ta saatejuhti kõrgelt, sest jälgis aktiivselt ka tema varasemat saadet „Politsekroonika“. Kuna meelelahutaja hinnangul osalevad saates edevad hullumeelsed ja veidrikud, ei pöörduks ta ise „Võsareporterit“ poole. Ta usub, et suudab oma probleemid ise ära lahendada ning „Võsareporter“ ei saa teda aidata. Samas on „Võsareporterit“ sisu meelelahutaja jaoks oluline kõneaine, mille üle ta sõpradega arutab. Seega on saade meelelahutajale sotsiaalselt kasulik ja puudutab isiklikke suhteid.

2. Lõõgastuja ja reaalsuse uurija, kelle peamine „Võsareporter“ vaatamise motivatsioon on samalaadselt meelelahutajale emotsionaalne vabanemine ja eskapism. Lõõgastuja tajub „Võsareporter“ formaati samuti lihtsa ja lõbusa meelelahutusena. Tema jaoks on oluline saate lõbus ja humoorikas teemakäsitus. Ka lõõgastujale meeldib ekraanilt „hulle“ vaadata ning sensatsiooni otsida. Kuid lõõgastuja on meelelahutajast ratsionaalsem vaataja, kes otsib saatest ka tähendusi ja väärtusi. Ta on ühest küljest orienteeritud saate meelelahutuslikule sisule, kuid jälgib saadet ka ühiskondlikus kontekstis ja peab oluliseks inimeste aitamist. Reaalsuse uurija hinnangul näeb „Võsareporteris“ sellist elu, mida mujal saadetes ei näidata. Saates nähtud reaalsus on tõlgendamise küsimus. Osade reaalsuse uurijate jaoks näib see olevat tegelik elu meie ümber, teiste hinnangul on see elu, mida muul viisil ei teaks eksisteerivat. Reaalsuse uurijale meeldib saate tõsielulisus. Teatud teemad panevad teda sügavamalt mõtlema selle üle, kuidas elu Eestis toimib, tekitades lootusetuse või empaatia tunnet. Reaalsuse uurija näeb parema elu saamise ühe võimalusena välismaal töötamist või elamist. Lõõgastuja ja reaalsuse uurija on pigem suure telerivaatamise sagedusega ning eelistab „Aktuaalsele kaamerale“ kindlasti „Reporterit“. Ta vaatab palju Kanal 2, aga ka ETV-d. Ta võrdleb „Võsareporterit“ saatega „Kaua võib“ ning ei näe „Pealtnägijaga“ suurt sarnasust, kuna „Võsareporter“ on lihtsam ja pealiskaudsem ning toimub kohe siin ja praegu ehk otse. Reaalsuse uurija on suure tõenäosusega ise saates osalenud või sinna abi saamiseks pöördunud. Ta ei pelga klouni staatusesse sattumist ja privaatsfääri avaldamist. Tema hinnangul on riiklike instantside kaudu väga keerukas abi saada.

3. Enesemääratleja ja samastuja, kelle peamine „Võsareporter“ vaatamise motivatsioon on tunda empaatiat ehk osadustunnet teise inimesega, tema omaduste, seisundite ja käitumisega. Ta on tugevalt orienteeritud inimeste abistamise vaatamisele ning näeb saate formaati probleeme lahendava ja tavainimest aitava olmereportaažina, mis on kohalikele lihtsatele inimestele suunatud. Enesemääratleja on küllaltki sage telerivaataja ning eelistab ETV-d ja uudistesaaeid, eriti „Aktuaalset kaamerat“. Talle meeldib ka arutelu- ja analüütilisi saateid vaadata. Enesemääratleja on pigem naissoost ning on suure tõenäosusega ka ise saates osalenud. See kogemus on tekitanud temas väga tugeva sümpaatia saatejuhi ja saate suhtes. Saatejuht on tema sõnul soliidne džentelmen või oskuslik rollimängija, rahvamees. Samastuja samastub ka ise väga tugevalt osalejatega ja proovib olukorda oma kogemusest lähtuvalt lahendada. Ta ei vaata osalejaid halvustava pilguga ega naera nende probleemide üle. Samastuja hinnangul on „Võsareporter“ ja „Pealtnägija“ küllaltki sarnased, kuna toovad

avalikkuse ette seni nägemata probleeme. Enesemääratleja vaatab „Võsareporterit“ sageli, kuid võib saate ajal ka oma muude argitoimetuste ja näputööga tegeleda ega vaata saateid kordusest järgi. Ta soovib „Võsareporterisse“ pöördumist kõigile.

4. Jälgija, kelle peamine „Võsareporterit“ vaatamise motivatsioon on vajaliku informatsiooni hankimine. See tähendab, et teda huvitavad saates nähtavad probleemid ühiskonna reflekteerija, peegeldajana. Pigem meessoost jälgija peab end eksperdiks, kelle hinnangul toob saade esile probleeme, mida mujal saadetes ei näe. Seega sarnaneb ta reaalsuse uurijaga, kuna saade on tema hinnangul väga reaalne ja tõsieluline, näidates varjamatult päris elu meie ümber. Jälgija arvates näeb saates tegelikke eestlasi, enamust meie ümber. Tema hinnangul on saatejuht suurepärase ja parim võimalik, kuna on väga andekas ja karismaatiline. Ka jälgija naudib saatejuhile omast humoorikat ja põnevat teemakäsitlust, kuid saade paneb teda pigem mõtlema või muudab kurvameelseks. Eesti elu ja poliitikat ta kommenteerima ei soostu, kuid näib selle suhtes skeptiline olevat. Tegemist on pigem tasakaaluka telerivaatajaga, kes jälgib palju uudiseid (võib-olla ka tööülesannete tõttu) ning keda huvitavad väga poliitilised ja analüütilised arutelusaated. Jälgija võrdleb „Võsareporterit“ subjektiivse kohtumõistva saatega, vahetu inimlähedase suhtlusega saadetega ning „Pealtnägijaga“. Ta ei pöörduks ise kunagi sellisesse saatesse, sest peab end osalejatest paremaks. Jälgija vaatab „Võsareporterit“ sageli, kuid keskendub rohkem enda jaoks huvipakkuvatele teemadele ega vaata kordusest nägemata osasid järgi.

Käesolevas uurimuses kuulus enamus intervjueeritavaid koondrühmadesse „meelelahutaja“ ja „lõõgastuja, reaalsuse uurija“.

Kuidas auditoorium saates nähtut tõlgendab?

„Võsareporterit“ vaatamine tekitab auditooriumis sarnaselt Shattuci (1997) järeldustele tõsielutelevisiooni auditooriumi kohta vahetuid emotsioone ja reaktsioone. Kostuvad hüüatused ja kehakeelised märguanded. Saate tõlgendamisel toetub vaataja saatejuhi kommentaaridele, mida tõestasid nõustuvad noogutused ja valjuhäälsed kinnitused. Seega võib järeldada, et auditoorium Shattuci (1997) toodud Oprah'i näite kohaselt tõepoolest usaldab saatejuhti tänu tema isikliku kogemuse jagamisele. Süüdlase ja ohvri määratlemisel juhindub auditoorium suuresti saatejuhi valikust, kuna peab teda autoriteediks, kelle õigusemõistmise legitiimsusesse jäägitult usub. Sellegipoolest samastub auditoorium saate

vaatamisel ohvri poolega, asetades end tema olukorda. See haakub ka teorias mainitud ohvrikultuuriga, mida tõsielutelevisioon propageerib. Auditoorium proovib probleemi aktiivselt lahendada ja pakub ettepanekuid, olles meediateksti vastuvõttes väga osavõtlik. Samas tunneb „Võsareporter“ auditoorium meediateksti vastuvõtu ajal end saates osalejatest tugevama ja paremana, argumenteerides seda asjaoluga, et pole ise pidanud saate abi kasutama. Mitmel korral oli saatelõigu vaatamisel siiski tõlgendused erinevad, seda eelkõige süüdlase selgitamises, mis tõestab televisiooni polüsemantilisust. Siiski näis, et vaatajad ootasid Hilli (2005) teooria kohaselt loolt õnnelikku lahendust ja lahenduse puudumine tekitas rahulolematust ja pettumust.

Kuidas hindab auditoorium „Võsareporter“ saadet laiemas Eesti elu kontekstis?

Auditoorium tajus telesaates „Võsareporter“ kaaslaste ja abistaja omadusi. Siiski ei usutud, et „Võsareporter“ võimuses on korda saata suuri muudatusi riiklikul tasandil, vaid pigem aitab see inimesi kohalikul tasandil. Saatejuhti nimetati mitmel korral rahvameheks, kellel on maailmaparandajalik missioon ja kes esindab oma vaateid Riigikogus. Eesti elu suhtes oldi pigem pessimistlikud, nähes lahenduse ja väljapääsuna välismaale minekut. Seminaritöö tulemustega ei haakunud kollektivismi väärtustamine, kuna vaatajad arvasid, et igaüks peab siiski ise oma õnne sepp olema, mis toetab individualistlikku lähenemist. Siiski usuti, et majanduslik kihistumine ajas aina kasvatab ja seda tõestab ka telesaade „Võsareporter“, mille sisu reflekteerib nende hinnangul olukorda, kus Eestis on hea elada vaid heal järjel olevatel inimestel, kes nõrgemaid ära kasutavad.

Milliseid hoiakuid kujundab saates osalemise kogemus?

Saates osalenud üritavad enda saatesse pöördumist õigustada, justkui alateadlikult arvates, et selles on midagi häbiväärset. „Võsalaulul“ osalejad mõnsid, et sattusid telekraanil justkui nartsissisliku ekshibitsionismi paika, pälvides hulgaliselt tähelepanu ja ka kriitikat. Sellegipoolest näis, et viieteist minuti kuulsus tasus end lahendatud probleemi näol ära ning kaalus üles privaatsfääri avalikustamise ohud. Üldiselt otsiti enne saatesse pöördumist siiski muude vahenditega abi, näiteks tarbijakaitse kaudu. Isikliku kogemuse tõttu oli osalenute samastumine saatelõikude vaatamisel tugevam, koheselt määratleti situatsioon enda põhjal. Positiivse lõpplahenduse tõttu oli osalenutel kahtlemata tugevam sümpaatia saatejuhi ja saate sisu suhtes, tundes teatavat tänu ja aupaklikkust. Saates osalejad esindasid saate motivatsiooni koondrühmades enesemääratlejat ja samastujat.

5.2. Diskussioon

Televisioon osutus intervjueeritavate jaoks tõepoolest väga oluliseks infokandjaks. Töö autorile ei tulnud üllatusena, et „Võsareporter“ vaatajad eelistavad paljuski sama kanali, Kanal 2 saateid ning sealset uudistemagasini, sest neile meeldib Kanal 2-le omane meelelahutuslik ja põnev teemakäsitus. See tõestab teoorias toodud eeldust, et inimeste meediatarbimine on žanri- ja kanalipõhiselt seotud. Ilmselt otsivad „Võsareporter“ vaatajad rohkem lihtsat meelelahutust, kui nad ise tunnistavad. Sarnaselt Alasuutari (1999) teooriale näis telerivaatamine vastajate jaoks moraaliküsimusena, mil fiktsiooniliste programmide või ka meelelahutussaadete vaatamist üritatakse õigustada ja otsitakse paremaid ettekäandeid, sobivamaid põhjendusi. Uudistesaadete vaatamine on intervjueeritavate jaoks pigem õilis valik või suisa kohustuslik tegevus. Seega oli teoreetiliste eelduste kohaselt nõnda regulaarne uudiste jälgimine pisut üllatuslik, kuid veelgi ootamatuna näis veidi alla poolte intervjueeritavate pidev ETV arutelu- ja analüütiliste saadete vaatamine. Ilmselt tõestab selline tulemus, et meediatarbija teeb siiski teadlikke valikuid ja tunneb erinevate meediumite sisu, mistõttu pole „Võsareporter“ vaatamine juhuslik, vaid on seotud kindla eelistuse ja motivatsiooniga. Võib öelda, et „Võsareporter“ vaatajate saate-eelistus oli siiski pisut enam emotsionaalne kui ratsionaalne.

Eelduslikult kombineeris „Võsareporter“ vaatamise peamine motivatsioon meelelahutust ja reaalsuse uurimist. See tähendab, et vaataja jaoks on ühest küljest oluline saate tõsieluslikkus, kuid teisalt peab saade pakkuma sensatsiooni. Sensatsioon pakub vaatajale omakorda emotsionaalset vabanemist ja eskapismi. Seega on käesoleva töö tulemustega kooskõlas ka Siibaku (2005) järeldus, et tõsielusaadete vaatajate jaoks on ühest küljest oluline temaatika erakordsus, teisalt ka probleemide elulisus ja relevantsus. Sõltuvalt vaatajast, on ühe jaoks olulisem emotsionaalne vabanemine, teise jaoks jällegi reaalsuse uurimine.

Teise vähemolulise, kuid siiski märkimisväärse motivaatorina tuli esile „Võsareporter“ vaataja vajadus tunda empaatiat ehk osadustunnet teise inimesega, tema omaduste, seisundite ja käitumisega. Seega peaksid intervjueeritavate ootuste kohaselt ekraanil figureerima nõrgemad ja abitumad ehk teisisõnu ohvrid. Võib järeldada, et „Võsareporter“ propageerib Ameerika kõmukultuurile ja *talk show*'dele iseloomulikku ohvrikultuuri, kus nõrgemaid ekspluateeritakse (Shattuc 1997). Vajadus empaatiaks tähendas käesoleva töö raames vaatajate motivatsiooni enesemääratluseks ja samastumiseks. Saates osalenud

intervjueeritavad asusid saatelõikude tõlgendamisel aktiivselt olukorda isikliku kogemusega võrdlema. Kannatajale tunti kaasa ja pakuti lahendusi. Huvitava seosena ei naernud tugevad enesemääratlejad ja samastujad kordagi saates osalejate üle. Motivaatorina tuli välja ka sotsiaalne kasulikkus ehk isiklikud suhted, „Võsareporter“ kui kõneaine. Üksikute intervjueeritavate jaoks, kes võtsid endale jälgija positsiooni, oli saade ühiskonna reflekteerija. Neid motiveeris vajaliku info hankimine.

Vaataja jaoks teeb „Võsareporterit“ atraktiivseks kindlasti tavainimeste kasutamine. Võib väita, et Siibaku (2005) järelduste kohaselt tugevdavad tavainimeste reaalsed probleemid auditooriumi usku saate legitiimsusesse ehk tõepärasusse. Vastajate hinnangul kajastab „Võsareporter“ kõige ehedamat ja reaalsemat elu, mida mujal Eesti telesaadetes ei näe. Ühe funktsioonina nähti saates avalikkusele seni nägemata probleemide tutvustamist.

Üldiselt hinnati „Võsareporterit“ formaati lihtsa ja odava, pealiskaudse ja inimlähedasena, mille funktsioon on vaatajale lõbustuse ja elamuse pakkumine ning osalejate abistamine. Mõistagi ei tunnistanud intervjueeritavad tõsielusaadete kriitikale vastavalt, et nad naudivad „Võsareporterit“ selle rumala ja labase sisu tõttu, kuid tundus, et nad eelistavad teemade lihtsat ja arusaadavat käsitlust. Vaatajale meeldib jälgida teleekraanilt friike ja veidrikke, kelle üle ta ka alateadlikult või teadlikult naerab, seda tunnistamata.

Ei ole ka mingi selline fännvaataja, aga kui jookseb reklaamist jälle mõni kihvt asi, noh mõni hull, ütleme siis otse välja. (naerab) (N2)

Urija jaoks seisnes huvitav vastuolu intervjueeritavate hinnangutes saates osalejate suhtes. Ühest küljest oli vastajate sõnul tegemist läbisegi hullude, edevate, vanade, nõrkade, abitude, kasuahnete, kurjadega, ent teisalt representeerib saade intervjueeritavate sõnul päris Eesti inimesi, tegelikke inimesi, enamikku meie hulgast. Siinkohal tekibki küsimus, kas enamik eestlasi või keskmine eestlane vastab sel juhul vähemalt ühele eelpool nimetatud kriteeriumile?

Oluline arutluskoht on „Võsareporterit“ puhul saatejuhi autoriteet. Vastuvõetud saatelugude puhul ilmnes, et vastajad toetusid eranditult saatejuhi kommentaaridele ja hinnangutele, määratledes ka ohvri ja süüdlase rollid vastavalt saatejuhi seisukohale. Siinkohal võib taas paralleeli tõmmata nn „oprahlusega“, kus Shattuci (1997) sõnul saatejuht kasutab

tõsielusaadetes teatud teemade juures isiklikku kogemust enda võimu kehtestamiseks. „Võsareporter“ vaatamine toetub tugevalt saatejuhi meeldivusele ja eelistusele. Teda peetakse autoriteediks ja legitiimseks kohtumõistjaks.

Saatelõikude ehk meediateksti vastuvõtul ilmnes teoreetiliste eelduste kohaselt, et saade kutsub esile vahetuid emotsioone ja reaktsioone. Saade tekitab ärevust ja põnevust. „Võsareporter“ tõlgendamisel toetuti olemasolevale kogemusele ja hoiakule. Näiteks kajas ühes vaadeldavas saatelõigus esinenud vallamaja süüdistava suhtumise näol läbi intervjuueeritavate pessimistlik suhtumine riigi instantsidesse ja võimekusse.

Ootuspäraselt ei taju „Võsareporter“ vaatajad saates eetilisi üleastumisi, kuna teooria kohaselt on tänapäeva meelelahutuslikes saadetes avaliku ja privaatsfääri piirid hägustunud. Nõnda kaalub ka saates osalenute sõnul saatest saadav isiklik kasu üles privaatsfääri avalikustamise ja nn klouni staatusesse sattumise, potentsiaalse avaliku kriitika.

Ilmselt vastab „Võsareporter“ vaataja Nicholisi (1994, Bilteryst 2004 kaudu) loodud tõsielusaadete sihtgrupile, kes on keskklass ja tunneb end muutavas kapitalistlikus ühiskonnas alatasa sotsiaalse allakäigu trepi serval seisvat. Mõistagi ei saa kümne intervjuueeritava põhjal teha üldistavaid järeldusi, kuid minu hinnangul ilmestab „Võsareporter“ vaatajate jäagitu usk ja usaldus saatesse ja selle juhti ning skeptiline suhtumine Eesti riiki ja selle valitsemisse teatavat võõrandumist ühiskonnaelust, eemaldumist riigi instantsidest.

Volmeri (2009) bakalaureusetöö tulemused viitasid sarnaselt käesoleva töö teoreetilistele ja empiirilistele lähtekohtadele, et peamiselt arutletakse kriitikute kui ka ekspertide ja arvamusiidrite ringkonnas tõsielusaadetes moraali hälbimisest, tegijate vastutusest ning avaliku ja privaatsfääri hägustamisest. Käesoleva töö tulemused tõestasid, et vaatajad tajuvad erinevalt meediaekspertidest küllaltki vähe moraalset üleastumisi. Edasised uuringud võiksid analüüsida saate sisu ja võimalikke mõjusid ühiskonnale, samuti keskenduda enam avaliku ja private sfääri piiride hägustumisele ja eetiliste dilemma uurimisele. Kahtlemata oleks huvitav uurida ka saate valmistamise poolt ning rääkida sarnastel teemadel „Võsareporter“ toimetusega.

5.3. Meetodi kriitika

Leian, et semistruktureeritud süvaintervjuu oli parim meetod „Võsareporterite“ auditooriumi uurimiseks. Tulemused osutusid, et vastused olid väga mitmekülgsed. Seega võimaldas intervjuu küllaltki põhjalikku tulemuste analüüsi. Samas oli intervjuu probleemiks tihti küsimuste järjekorrast kinnipidamine ja Kutsari (1996) hinnangu kohaselt hilisem intervjuude ja vastuste üksühene võrdlemine.

Vaadeldud saatelõikude valikul oleksin võib-olla pidanud otsima selgema eetilist konflikti esitava loo, mis oleks toonud välja rohkem vaatajate tõlgendusi ja arusaamu. Vastuvõtu analüüsis mängib alati rolli uurija enda sotsiaal-kultuuriline taust ja tõlgendus (Fiske 1990). Proovisin vastajate emotsioone ja kommentaare võimalikult objektiivselt hinnata, kuid alati leidub oht, et mõistsin nende seisukohti või vahetuid reaktsioone ja emotsioone valesti.

Praeguse kogemuse põhjal leian, et oleksin pidanud uuritavatele intervjuu käigus enne näitama vastuolulisemat ja keerukamat polüsemantilisemat narratiivi. Antud olukorras said intervjuueeritavad esimesest loost [täpselt autori eelduste kohaselt] nii palju kinnitust oma seisukohtadele, et nad ei pööranud teisele loole piisavalt tähelepanu ega laskunud sügavamasse diskussiooni. Tundus, et vastajad ei tahtnudki saate võimalikke valukohti näha või tunnustada.

Möönan, et valimi moodustamise viis ja kanal, personaalsed kirjad Facebooki suhtlusportaali fännigrupi kaudu, mõjutas suure tõenäosusega tulemusi. Kuna tegemist oli saate fännidega, oli nende positiivne hoiak ja ülistav kõnemaneeer ootuspärane ja eelduslik. Samas moodustavad just sellised vaatajad saate püsiva auditooriumi, mistõttu on nende uurimine võib-olla veelgi olulisem. Kahtlemata oleks huvitav uurida neid „Võsareporterite“ vaatajaid, kes on formaadi, sisu, saatejuhi või osalejate suhtes skeptilised ja jälgivad tõsielusaadet hoopis muu motivatsiooniga. Usun, et leidub ka selliseid vaatajaid.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida tõsielusaate „Võsareporter“ vaatamise põhjusi ja motive ning saate vaatajate tõlgendusi saate sisu, tegelaste ja saatejuhi suhtes. See tähendas ka uurida vaatajate arvamusi saates esinevate eetiliste dilemmade suhtes ning selgitada vaatajate hinnanguid telesaatele laiemas Eesti elu kontekstis.

Töö teoreetiline alus keskendus televisiooni kui meediumi, tõsielutelevisiooni formaadi, kriitika ja auditooriumi kirjeldamisele ning ajakirjanduseetika analüüsimisele tõsielutelevisiooni kontekstis. Motivatsiooni uurimisel lähtuti tarvete ja tasude kontseptsioonist ning saatelõigu vastuvõtul retseptsiooniuringutest. Empiirilisteks lähtekohtadeks olid varasemad brittide, soomlaste hulgas läbiviidud telerivaatamise uuringud, eestlaste seas läbiviidud Emori uuringud, Rannu magistritöös loodud „Võsareporter“ vaatajatüübid ja autori varasem seminaritöö. Teoorias toetuti peamiste autoritena Bourdieu'le, Fiske'le, Hill'ile ja Shattuc'ile.

Kvalitatiivse meetodina kasutasin bakalaureusetöös semistruktureeritud süvaintervjuud, mille käigus sain kvalitatiivselt uurida kahe valitud saatelõigu põhjal vaatajate retseptsiooni ja tõlgendusi.

Läbiviidud intervjuudest selgusid neli motivatsiooni koondrühma: meelelahutaja; lõõgastuja ja reaalsuse uurija; enesemääratleja ja samastuja; jälgija. Seega oli „Võsareporter“ peamine motivatsioon meelelahutus: emotsionaalne vabanemine ja eskapism. Teine oluline motivatsioon oli personaalne identiteet, mis hõlmab enda all enesemääratlust ja reaalsuse uurimist. Vähemal määral oli motivaatoriks ka isiklikud suhted ja vajaliku informatsiooni hankimine, jälgimine.

„Võsareporter“ vaatamine ehk saate vastuvõtt kutsub esile vahetuid reaktsioone ja emotsioone. Vaataja samastub suurel määral osalejatega, kuid peab end neist tugevamaks. Auditoorium asetab end saate vaatamise käigus konkreetseesse olukorda, proovib probleemi aktiivselt lahendada ja pakub ettepanekuid. Süüdlase ja ohvri määratlemisel juhindub „Võsareporter“ vaataja saatejuhi valikule, kuna peab teda autoriteediks, uskudes tema

õigusemõistmise legitiimsusesse jäägitult. „Võsareporter“ vaatamine tugineb paljuski saatejuhi meeldivusele ja eelistusele, kes on vaatajate hinnangul asendamatu.

Auditoorium ei taju saates eetilisi dilemmasid. Vaatajate hinnangul ei tungi „Võsareporter“ osalejate privaatsfääri ja karistab vaid neid, kes selle on ära teeninud. Pigem kaitseb saade lihtsat inimest. Seega on vaatajate hinnangul „Võsareporter“ probleemi lahendamisel efektiivsem ja usaldusväärsem moodus Eestis kui riiklikud instantsid. Saates osalenute jaoks kaalus saatest saadud kasu üles nende privaatsfääri avalikustamise. Osalenute hoiak oli saate suhtes veelgi positiivsem ja saatejuhti ülistavam.

Loodetavasti iseloomustab käesolev töö üht praeguse Eesti aja nähtust, telesaadet „Võsareporter“ ja annab tõe ka edasisteks uuringuteks. Huvitav oleks uurida saate toimetuse valikuid, mille alusel lugusid saatesse selekteeritakse ning kuidas tajuvad saate tegijad ise saates eetilisi dilemmasid ning mis on nende hinnangul saate eesmärk. Usun, et eetilised dilemmad, privaatsfääri ja avaliku sfääri hägustumine tõsielusaadetes on oluline uurimisteema tulevikus.

Summary

The objective of the bachelor thesis “TV show „Võsareporter“: audience interpretations“ was to find out the motives and causes of the audience to watch the reality show „Võsareporter“ and the audience interpretations of the host, the participants and the content of the show. The intention was also to research the viewer’s opinions of the ethical issues treated in the show and to explain their evaluation of the show in a wider context of nation’s life.

Theoretical basis of the bachelor thesis concentrated on describing television as a medium, reality television format and its criticism, audience and also on analyzing the journalism ethics in the context of reality television. Empirical basis of the bachelor thesis was previous television viewing habits research among the British, the Finns, also Emor’s research among Estonians, viewertypes created by Salme Rannu in his master’s thesis and my earlier seminar thesis.

As a qualitative method of my bachelor thesis I used semi-structured in-depth oral interviews, during which I could research audience interpretations and reception on selected parts from the show.

It appeared during the interviews that there are four groups of viewertypes: entertainer; enjoyer and reality explorer; self-definer and identifier; observer. The main motive to make people watch „Võsareporter“ was entertainment: emotional release and escapism. The significant motive was personal identity which includes self-defining and reality exploring. To a smaller extent the motive was also personal relations and need for information.

The audience reception of „Võsareporter“ proved that the show generates immediate reaction and emotion. The viewers identified themselves as participants of the show. Although the viewer thinks that he or she is stronger than the participants. The audience participate in situation and seek actively solutions to problem, make suggestions. Defining the roles of the victim and accused the audience rely on the host’s opinion and selection and consider him an authority. The audience believes without reservation that the host is a legitimate judge. Hence watching the show relies firmly on likeable and preferred host who is in their opinion

irreplaceable. Audience does not sense invading the participants' private sphere and in their opinion the show punishes those who deserve it. More likely the show protects ordinary people. Therefore the TV show „Võsareporter“ is more effective and trustworthy way of resolving ones problems than Estonian state authority.

Hopefully describes this bachelor thesis one phenomenon of our time. Further research could focus on researching the editors of the show. It would be intriguing to research how the topics are selected, how the editors handle the ethical and moral issues of the show and how they interpret the show's function.

Kasutatud kirjandus

Alasuutari, P. (1999). Introduction: Three Phases of Reception Studies. Alasuutari, P. (ed). *Rethinking The Media Audience*. London: Sage.

Alasuutari, P. (1999). Cultural Images of the Media. Alasuutari, P. (ed). *Rethinking The Media Audience*. London: Sage.

Berger, A. A. (2002). *Media and communication research methods : an introduction to qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks etc: Sage.

Bilteryst, D. (2004). Media Audiences and the Game of Controversy: On Reality TV, Moral Panic and Controversial Media Stories. *European Culture and the Media*, Vol. 1: 117-137.

Bourdieu, P. (1999). *Televisioonist*. Loomingu Raamatukogu.

Dahlgren, P. (2000). *Television and the Public Sphere: citizenship, democracy and the media*. London: Sage.

*Eesti Ajalehtede Liidu kodulehekül*g, URL (kasutatud aprill 2012)

<http://www.eall.ee/eetikakoodeks.html>

*Emori kodulehekül*g, URL (kasutatud aprill 2012) <http://www.emor.ee/kes-kui-palju-ja-mida-vaatab/>

*Emori kodulehekül*g, URL (kasutatud mai 2012) <http://www.emor.ee/teleauditooriumi-ulevaade-aprillikuus-2012/>

Fairclough, N. (1995). *Media Discourse*. London etc.: Arnold.

Fiske, J. (1987). *Television Culture*. London; New York: Routledge.

Fiske, J. (1990). *Introduction to Communication Studies*. London; New York: Routledge.

Hall, S. (1980). Encoding/Decoding. Badmington N. & J. Thomas (eds). *The Routledge Critical and Cultural Theory Reader*. London; New York: Routledge.

Hill, A. (2005). *Reality TV: audiences and popular factual television*. London; New York: Routledge.

Hirsjärvi, S. & P. Remes & P. Sajavaara. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

Jensen, K. B. (2007). *A Handbook of Media and Communication Research: qualitative and quantitative methodologies*. London; New York: Routledge.

Kanal 2 kodulehekülj, URL (kasutatud jaanuar 2012) <http://kanal2.ee/saated/Vosareporter-1>

Katz, E. & J. G. Blumler & M. Gurevich. (1974). Utilization of Mass Communication by the Individual. Blumler, J.G. & E. Katz (eds). *The Uses of Mass Communications: Current Perspectives on Gratification Research*. London: Sage, pp.19-31.

Kutsar, D. (1996). *Intervjueerimisstrateegiad : õppematerjal kursuses osalejale*. Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda.

Laherand, M. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn.

Manga, J. E. (2003). *Talking Trash. The Cultural Politics of Daytime TV Talk Shows*. London; New York: New York University Press.

McGuire, W.J. (1974). Psychological Motives and Communication Gratification. Blumler, J.G. & E. Katz (eds). *The Uses of Mass Communications: Current Perspectives on Gratification Research*. London: Sage, pp.167-191.

McLuhan, M. (2002). *Understanding Media*. Routledge.

McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Rannu, S. (2010). *Teleauditooriumi jagunemine vaatajahuvide, elulaadi ja väärtuste alusel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Shattuc, J. M. (1997). *The Talking Cure. TV Talk Shows and Women*. London; New York: Routledge.

Siibak, A. (2005). *Talk show „Mamma Mia“ diskursiivsete praktikate analüüs*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Volmer, K. (2009). *Eetilised dilemmad saates „Tõhetk“ ja nende representatsioon Eesti meedias*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Lisa 1. Semistruktureeritud intervjuu kava

Soojendusküsimus

Tere! Kuidas Teil tänane päev läinud on?

Teleri vaatamise üldised harjumused

Järgnevalt sooviksin esitada Teile mõningased küsimused Teie teleri vaatamise harjumuste kohta.

1. Kui sage teleri vaataja Te olete?
 - Mitu tundi Te keskmiselt ühes päevas teleri vaatamisele kulutate?
2. Milliseid kanaleid Te peamiselt vaatate?
3. Kas Te jälgite ka välismaiseid programme? Milliseid?
4. Nimetage mõned oma lemmiksaated.
5. Kas ja mil määral vaatate Te filme, seriaale, tõsielushow-sid, telemängusid?
6. Kas ja mil määral vaatate Te arutelu- ja analüütilisi saateid, päevakajalisi saateid?
7. Kas ja mil määral vaatate Te uudistesateid?

„Võsareporterit“ vaatamise harjumused

Mainisite, et Võsareporter on üks teie lemmiksaadetest ehk üks saadetest, mida te sagedamini vaatate.

8. Kui tihti te „Võsareporterit“ vaatate?
9. Kas Te alati ootate saadet või vaatate pigem siis, kui aega üle jääb?
10. Kas Te jälgite saadet oma muude toimetuste kõrvalt või keskendute ainult saate vaatamisele (st katkestate ülejäänud toimingud)?

„Võsareporterit“ vaatamise motiivid

11. Millise teise Eesti telesaatega Te „Võsareporterit“ võrdleksite?
12. Millised sarnasused ja erinevused on Teie arvates saadete „Võsareporter“ ja „Pealtnägija“ vahel?

(Olete ka ise saates osalenud. Palun rääkige sellest kogemusest. Kuidas Te saatesse sattusite?)

13. Meenutage mõnda „Võsareporterit“ lugu, mis on Teile eriti meelde jäänud.
 - Kuidas saatejuht ja osalised selles loos käitusid?
 - Mis selle loo eriliseks tegi?

14. Te ütlesite, et vaatate „Võsareporterit“..... Mis Teile selle saate juures meeldib? Miks?

15. Mis Teile selle saate juures ei meeldi? Miks?

16. Kuidas Te hindate saatejuhti selles saates?

- Kas on olnud olukordi, kus....(ta on kellelegi liiga teinud jne)
- Kas ta on saates neutraalne või pigem kellegi poolt?
- Kuidas suhtute sellesse, et ta samaaegselt poliitikas tegutseb?

17. Milliseid emotsioone selle saate vaatamine Teis tekitab?

- Kas saade vahel ajab Teid naerma, vihastama?

18. Kes Teie arvates saates osalevad (millised inimesed Võsareporterit kohale kutsuvad)?
Miks?

Vaataja tõlgendused

Nüüd näitan Teile kahte valitud „Võsareporterit“ lugu. Seejärel küsin, mida Teie nähtust arvate.

I Kaasus: „Petetud klient“ (24. oktoobri 3. lugu <http://kanal2.ee/vaatasaaateid/Vosareporter-1?videoid=4113>)

19. Mida Te sellest loost arvate?

20. Kuidas oleksite Teie Herta asemel toiminud?

- Käitus ta õigesti või valesti?

21. Kuidas Teie arvates saatejuht antud olukorras tegutses?

- Mida ta tegi õigesti, mida valesti?

22. Mida Te arvate loo lõpplahendusest?

23. Mida võib sellest loost järeldada?

II Kaasus: „Üürivõlg“ (9. jaanuari 3. lugu <http://kanal2.ee/vaatasaaateid/Vosareporter-1?videoid=4657>)

24. Mida Te sellest loost arvate?

25. Kuidas oleksite Teie Merteni asemel käitunud?

26. Kuidas Te hindate vallaesindaja oskust probleemi lahendada?

27. Kuidas Te hindate saatejuhi tegevust antud olukorras?

- Mida ta tegi õigesti, mida valesti?

28. Kuidas see lugu võiks laheneda?

29. Mida võib sellest loost järeldada?

„Võsareporter“ üldise Eesti elu taustal

Järgnevalt küsin veel mõned küsimused saate kohta.

30. Kas Te ise pöörduksite või soovitaksite kellelegi oma probleemi korral „Võsareporter“ poole pöörduda? Miks?
31. Kuivõrd peegeldab „Võsareporter“ Teie arvates reaalselt Eesti elu?
32. Kui tõesed ja neutraalsed on „Võsareporteris“ kajastatud lood?
33. Kuivõrd oluline või vajalik „Võsareporter“ laadne saade on ühiskonnale?
34. Kui kerge või raske on tavainimesel Eestis oma probleemile lahendusi leida (näiteks politsei, kohtu, sotsiaalhoolekande, vallamaja abiga)?
35. Kas Teie arvates on majanduslik kihistumine viimastel aastatel Eestis pigem kahanenud või kasvanud?
36. Kuidas Te olete rahul Eesti võimuorganite tööga (näiteks valitusus, riigikogu)?
37. Kas Eestis on hea elada? Miks?

Tagasiside

Suur tänu vastamast! Mul oli Teiega väga huvitav vestelda!

38. Kas on midagi veel, mida Te tahaksite „Võsareporter“ kohta lisada, mida ma ei osanud Teilt küsida?